

અનુક્રમણિકા

1. નમાઝની તૈયારી.....	5
2. મુનાફ્ફેયાતે નમાઝ.....	7
3. નમાઝે કસ્ર.....	10
4. નમાઝે કસ્રના દાખલા.....	12
5. નમાઝે આયાત.....	27
6. નમાઝે આયાતની પધ્ધતિ.....	29
7. રદ્દે મઝાલિમ અને લુક્તા.....	33
8. અહકામે મય્યત.....	43
9. અહકામે મય્યત - ગુસ્લ.....	48
10. અહકામે મય્યત - હુનૂત.....	50
11. અહકામે મય્યત - કફ્ન.....	52
12. અહકામે મય્યત - નમાઝે મય્યત, છેલ્લી વિદાય અને તદ્દફીન.....	56
13. અહકામે મય્યત - કબ્રસ્તાનની ઝિયારત અને નમાઝે વહશત.....	62
14. આખેરત.....	66
15. નમાઝે ઈજરા.....	115
16. નમાઝે હદિયાએ વાલિદૈન (માબાપને બક્ષવાની નમાઝ).....	117

17. ઈદેન.....	121
18. અકાઈદ.....	126
19. અદ્લ.....	150
20. નબુવત.....	165
21. ઈમામત.....	181
22. કયામત.....	190
23. આજકાલના મસઅલાઓ.....	224

સબક 1 : નમાઝની તૈયારી

તમે નમાઝ પઢવાનું શરૂ કરો એ પહેલાં તૈયારી કરવી જરૂરી છે. આ તૈયારીને મુકદ્માતુસ્સલાત કહેવાય છે. નમાઝની તૈયારીની યાદી આવી રીતે બનાવી શકાય : (કિ વુ નિ જ સ ક)

- કિ - કિબ્લા
- વુ - વુઝૂ
- નિ - નિયત
- જ - જગ્યા
- સ - સમય
- ક - કપડાં

નમાઝની શરૂઆત કરતાં પહેલાં આપણે આવી રીતે તૈયારી કરવી જોઈએ :

- કિબ્લા : આપણે જાણી લેવું જોઈએ કે કિબ્લો કઈ દિશામાં છે.
- વુઝૂ : તહારત માટે વુઝૂ કરી લેવું જોઈએ.
- નિયત : નમાઝનો ઈરાદો કરી લેવો જોઈએ.
- જગ્યા : પાક હોવી જોઈએ અને ગરબી ન હોવી જોઈએ.
- સમય : નમાઝ યોગ્ય સમય પર જ પઢવી જોઈએ.

- કપડાં અને શરીર : નમાઝ માટે કપડાં અને શરીર તાહિર એટલે કે પાક અને સ્વચ્છ હોવાં જોઈએ.

સબક 2 : મુનાફિયાતે નમાઝ

નમાઝની મુનાફિયાત એ વસ્તુને કહેવાય છે કે જે નમાઝને બાતિલ કરી દે છે.

બાર વસ્તુઓ એવી છે કે જે તમારી નમાઝને બાતિલ કરી દે છે. જો તેમાંથી કોઈ પણ એક વસ્તુ થઈ જાય તો તમારે નમાઝ ફરીથી પઢવી પડશે.

મુનાફિયાતે નમાઝ આ પ્રમાણે છે :

- ફજા અથવા મગરિબની નમાઝમાં શક અથવા તો અન્ય કોઈ નમાઝની પહેલી બે રકાતમાં શક.
- નમાઝના વાજિબ રુકનમાં વધારો કે ઘટાડો.
- ખાવું અથવા પીવું.
- જાણી જોઈને બોલવું.
- સૂરએ હમ્દ પછી આમીન કહેવું.
- હસવું.
- મુકદ્દમાતુસ્સલાત ઉપર અમલ ન કરવો. (કિબ્લો, વુઝૂ, નિયત, જગ્યા, સમય અને કપડાં)

- વુઝૂને બાતિલ કરનારી વસ્તુઓ.
- કિબ્લાથી ઊલટા ફરી જવું.
- એવું હલનચલન કરવું કે જે નમાઝનો ભાગ ન હોય.
- દુન્યવી બાબતો માટે રડવું.
- જાણી જોઈને હાથ બાંધી દેવા.

કેટલીક મુનાફ્ફયાતની સમજૂતી :

વુઝૂને બાતિલ કરનારી વસ્તુઓ :

આ વસ્તુઓ જાણી જોઈને કે અજાણે કરી હોય તો કોઈ ફેર પડતો નથી નમાઝ બાતિલ થઈ જ જાય છે.

કિબ્લાથી ઊલટા ફરી જવું :

જો જાણી જોઈને કિબ્લાથી ઊલટા ફરી જવામાં આવે તો કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં નમાઝ બાતિલ છે, જો અજાણતામાં આવું થઈ જાય અને નમાઝ પૂરી કરી લીધા પછી તમને યાદ આવે તો તેની કોઈ કઝા નથી.

જાણી જોઈને બોલવું :

જો એક પણ અક્ષરવાળો શબ્દ જાણી જોઈને ઉચ્ચારવામાં આવે તો નમાઝ બાતિલ થઈ જાય છે. ગળુ સાફ કરવાથી નમાઝ બાતિલ થતી નથી, જો કોઈ ‘અસ્સલામો અલૈકુમ’ કહે તો નમાઝીએ પાછું એને એ જ વાક્ય ‘અસ્સલામો અલૈકુમ’ જવાબમાં કહેવું જોઈએ, ‘વ અલૈકુમ સલામ’ નહીં.

જાણી જોઈને હસવું :

જો તમને હસવું આવે, પરંતુ પોતાને બળજબરીપૂર્વક રોકી લો એટલે સુધી કે તમારો ચહેરો લાલ થઈ જાય તો તમારે નમાઝ ફરીથી પઢવી જોઈએ.

એવાં કાર્યો કરવાં કે જે નમાઝનો ભાગ ન હોય :

કોઈ પણ એવું કાર્ય કે જે નમાઝનું સ્વરૂપ બદલી નાખે અને જાણી જોઈને કરવામાં આવે કે અજાણે તે નમાઝને બાતિલ કરી દે છે. હાથ હલાવવાથી અથવા કોઈને હાથનો ઈશારો કરીને કંઈ સૂચન કરવાથી નમાઝ બાતિલ થતી નથી.

દિલ અને દિમાગથી નમાઝ પઢવી જોઈએ.

સબક 3 : નમાઝે કસ્ર

મુસાફર ઉપર વાજિબ છે કે પોતાની ઝોહર, અસ્ર અને ઈશાની નમાઝો ટૂંકાવી દે એટલે કે તેમની ચાર રકાતના બદલે તે બે રકાત પઢે.

નમાઝને કસ્ર કરવાની સાત શરતો છે :

1. **મુસાફરીનું અંતર :** જો પૂરી મુસાફરીનું અંતર ૨૫ માઈલ (૪૦.૩૨ કિલોમીટર) હોય અથવા તેના કરતાં વધારે હોય તો મુસાફરે નમાઝ કસ્ર કરવાની રહેશે.
2. **હદ્દે તરખ્ખુસ (શહેરની હદો) :** મુસાફર પોતાના ગામ અથવા શહેરની હદો છોડી દે ત્યારે તેણે પોતાની નમાઝ કસ્ર કરવાની રહેશે.
3. **નિયત :** મુસાફરી શરૂ કર્યા પહેલાં ૨૫ માઈલ અથવા તેના કરતાં વધારેનું અંતર કાપવાની નિયત હોવી જોઈએ.
4. **મુસાફરીનો હેતુ :** મુસાફરી ન પોતે હરામ હોવી જોઈએ કે ન મુસાફરીનો હેતુ હરામ હોવો જોઈએ.
5. **રોકાવાની મુદત :** અન્ય જગ્યાએ રોકાવાની નિયત દસ દિવસ કરતાં ઓછી હોવી જોઈએ. દસ દિવસ આવી રીતે ગણવામાં આવે છે. - પહેલા દિવસની ફજ્જથી દસમા દિવસની ફજ્જ સુધી અથવા પહેલા દિવસની ઝોહરથી અગિયારમા દિવસની ઝોહર સુધી.

6. મંઝિલ : મુસાફરીની મંઝિલ એવી જગ્યા ન હોવી જોઈએ કે જેને મુસાફરે વતન બનાવેલી હોય.

7. વારંવારની મુસાફરી : મુસાફરી, મુસાફરના વ્યવસાયથી સંબંધિત વારંવાર થતી રાખેતા મુજબની મુસાફરી ન હોવી જોઈએ.

જ્યારે તમે મુસાફરી કરો તો ઝોહર, અસ્ર અને ઈશાની રકાત ચારના બદલે બે થઈ જાય છે. બાકીની નમાઝોની રકાત એટલીને એટલી રહે છે.

મુસ્તહબ છે કે મુસાફર પોતાની દરેક નમાઝ પછી આ મુજબ ૩૦ વાર પઢે :

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

આ તસ્બીહ ઝોહર, અસ્ર અને ઈશા પછી પઢવી સુન્નતે મોઅક્કેદા છે અને એ પાણ કે આ ત્રણ નમાઝો પછી આ તસ્બીહને ૩૦ વખતના બદલે ૬૦ વખત પઢે.

સબક 4 : નમાઝે કસ્રના દાખલા

નમાઝે કસ્ર પૂરી કરવા માટેની શરતોની વિગત :

1. મુસાફરીનું અંતર ૨૫ માઈલ કરતાં ઓછું ન હોવું જોઈએ, જો જતાં અને આવતાં ૨૫ માઈલ અથવા ૪૦.૩૨ કિલોમીટર થઈ જતા હોય તો પછી જો સીધે સીધું અંતર ૧૨.૫ માઈલ કરતાં ઓછું પણ કેમ ન હોય, નમાઝ કસ્ર કરવી વાજિબ છે, માટે જો જતાં ૧૨ માઈલ થાય અને આવતાં ૧૬ માઈલ થઈ જાય તો નમાઝ કસ્ર કરવી જોઈએ. (આવી જ રીતે મુસાફરીનું અંતર ગણવું.)

જો મુસાફરને ખબર ન હોય કે તેની મુસાફરી ૨૫ માઈલની છે કે નહીં તો તેણે પૂરી નમાઝ પઢવી જોઈએ. મુસાફરીનું અંતર હદે તરખખુસ છોડી દીધા પછી ગણવાનું શરૂ કરવું જોઈએ.

2. મુસાફર પોતાના વતન એટલે કે ગામ કે શહેરની હદોની બહાર હોવો જોઈએ, હદે તરખખુસ. હદે તરખખુસ તે જગ્યાને કહેવાય છે કે જ્યાં ગામ કે શહેરની હદ પૂરી થતી હોય. તેને નીચે મુજબની કોઈ એક રીતે નિશ્ચિત કરી શકાય છે :

- એ જગ્યા કે જ્યાં ગામ કે શહેરનો કોટ હોય.
- એ જગ્યા કે જ્યાં પંચાયતે ગામ કે શહેરની શરૂઆતનું કે અંતનું બોર્ડ લગાવેલું હોય.

- એ જગ્યા કે જ્યાંથી ગામવાસીઓ કે શહેરવાસીઓ મુસાફરને ન જોઈ શકે, જેનો અર્થ એ પણ થાય કે જ્યાંથી મુસાફર ગામવાસીઓને કે શહેરવાસીઓને ન જોઈ શકે.

જો મુસાફરને યકીન ન હોય કે તે હદ્દ તરખખુસ છોડી ચૂક્યો છે કે નહીં તો તેણે નમાઝ પૂરી પઢવી જોઈએ અને આવી જ રીતે જો પાછા આવતી વખતે તેને યકીન ન હોય કે તે હદ્દ તરખખુસમાં પ્રવેશી ચૂક્યો છે કે નહીં તો તેણે નમાઝ કસ્ર પઢવી જોઈએ.

3. મુસાફરી શરૂ કરતાં પહેલાં મુસાફરની નિયત રખ માઈલ કરતાં વધારે લાંબા અંતરની મુસાફરી કરવાની હોવી જોઈએ અને નિયત પાકી હોવી જોઈએ.

4. મુસાફરી હરામ ન હોવી જોઈએ કે ન તેનો હેતુ હરામ હોવો જોઈએ.

- જો ઈસ્લામી શરીઅત પ્રમાણે કોઈ હરામ કાર્ય કરવા માટે મુસાફરી કરવામાં આવે તો તેવી મુસાફરીને હરામ કહેવામાં આવે છે. દા.ત., જો કોઈ ચોરી કરવા માટે મુસાફરી કરે અથવા બેશરમીની મહેફિલોમાં ભાગ લેવા માટે મુસાફરી કરે, વગેરે, તો તેણે પૂરી નમાઝ પઢવી પડશે.

આવી જ રીતે જો મુસાફરીના હેતુને બદલે મુસાફરી જ હરામ હોય તો પણ મુસાફરને નમાઝ પૂરી પઢવી પડશે. દા.ત., જ્યારે કોઈ છોકરો કે છોકરી માબાપની રજા વગર મુસાફરી કરે અથવા જ્યારે પત્ની તેના પતિની રજા વગર મુસાફરી કરે, જો કે આવી મુસાફરી વાજિબ હોય, દા.ત., હજ માટે તો કસ્ર નમાઝ પઢી શકે છે. જો કોઈ મુસાફર હરામ હેતુથી કે હરામ મુસાફરીએ ન જતો હોય તો તેણે કસ્ર નમાઝ પઢવાની રહેશે, પછી ભલે તે મુસાફરી દરમિયાન હરામ કાર્યો જેવા કે ગીબત, વગેરે કરી નાખે.

5. રોકાણ કરવાની જગ્યાએ દસ કરતાં ઓછા દિવસો માટે રોકાવાની નિયત હોવી જોઈએ.

- જો મુસાફરની નિયત દસ દિવસ રોકાવાની હોય તો એ જરૂરી નથી કે તેની નિયત પહેલી રાત્રી કે અગિયારમી રાત્રીના રોકાણની હોવી જોઈએ. મુસાફર જેવી નિયત કરી લે કે તે રોકાણની જગ્યાએ પહેલા દિવસના સૂર્યોદયથી લઈને દસમા દિવસના સૂર્યાસ્ત સુધી રોકાણ કરશે કે તરત જ તેણે પૂરી નમાઝ અદા કરવાનું શરૂ કરી દેવું જોઈએ. આવી જ રીતે જો તે રોકાણની જગ્યાએ પહેલા દિવસની ઝોહરથી લઈને અગિયારમા દિવસની ઝોહર સુધી રોકાવાની નિયત કરી લે તો તેણે પૂરી નમાઝ અદા કરવી જોઈએ.
- જો મુસાફર રોકાણની જગ્યાએ દસ દિવસ કરતાં ઓછા દિવસ રોકાવાની નિયત કરે, પરંતુ પાછળથી તેણે સંજોગવશાત્ દસ દિવસ કરતાં વધારે રોકાવું પડે. દા.ત., એજન્સીએ તેને ફ્લાઈટનું કન્ફર્મેશન ન આપ્યું હોય તો તેણે તે જગ્યાએ કસ્ર નમાઝ જ

અદા કરવી જોઈએ જ્યાં સુધી કે તેને ખાત્રીપૂર્વક રોકાણની મુદત ખબર ન પડી જાય. જો કે ૩૦ દિવસનું રોકાણ આવી રીતે થાય તે પછી તેણે એક દિવસમાં જ કેમ નીકળી ન જવાનું હોય, તેણે પૂરી નમાઝ અદા કરવાનું શરૂ કરી દેવું જોઈએ.

6. મંઝિલ એવી જગ્યા ન હોવી જોઈએ કે જેને મુસાફરે પોતાનું વતન બનાવેલી હોય.

- જે જગ્યાને તેણે પોતાની રોજી કમાવા માટે પસંદ કરેલી હોય તે તેનું વતન છે, પછી તે તેનું જન્મસ્થળ હોય કે ન હોય, તે તેના માબાપનું વતન હોય કે ન હોય, તેનાથી કોઈ ફેર પડતો નથી.
- જો તે કોઈ બે જગ્યાઓને પોતાનું વતન બનાવી લે. દા.ત., જો તે કોઈ એક જગ્યાએ છ મહિનાનું રોકાણ કરે અને પછી કોઈ બીજી જગ્યાએ છ મહિનાનું રોકાણ કરે તો તે બન્ને જગ્યાઓ તેનાં વતન થઈ જાય છે. આવી રીતે બે કરતાં વધુ જગ્યાઓ હોય તો તે પણ તેનાં વતન કહેવાશે.
- જો મુસાફર એવી જગ્યાએ જાય કે તે થોડા સમય પહેલાં તેનું વતન હતી અને ત્યાં દસ દિવસ કરતાં ઓછું રોકાણ કરે તો તેણે ત્યાં કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ, પછી તેણે કોઈ નવું વતન બનાવ્યું હોય કે ન બનાવ્યું હોય.

7. વ્યવસાયના કારણે કરવામાં આવતી મુસાફરી સામાન્ય મુસાફરી ન ગણી શકાય.

- મુસાફરનો વ્યવસાય એવો ન હોવો જોઈએ કે તેને હંમેશાં મુસાફરી કરવાની જરૂર પડતી હોય. દા.ત., ડ્રાઈવર, જહાજ, ટ્રેન, પ્લેન, વગેરેની નોકરી. આવા લોકોને હંમેશાં પૂરી નમાઝ અદા કરવી જોઈએ. આવી જ રીતે જો કોઈ માણસને રોજ માટે દૂર સુદૂરની મુસાફરી કરવી પડતી હોય, દરરોજ કે પછી એક એક દિવસ છોડીને, તો તેણે પૂરી નમાઝ અદા કરવી જોઈએ એટલે કે મહિનાની દસ મુસાફરી થતી હોય તો તેવા મુસાફરને કસીરૂસ્સફર (વધુ પડતી મુસાફરી કરનાર) ગણવામાં આવે છે.
- જ્યારે ડ્રાઈવરો, પાયલોટો, જહાજને ચલાવનારાઓ અને ખાનાબદોશો એવી મુસાફરી કરે કે જે તેમના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલી ન હોય તો તેમણે કસ્ર નમાઝ અદા કરવી જોઈએ, જો કસ્રની બધી શરતો લાગુ પડતી હોય તો, દા.ત., જો તેઓ હજ અથવા ઝિયારત માટે મુસાફરી કરે તો. આવી જ રીતે જો કોઈ માણસ ટ્રક ચલાવીને દરરોજ એક શહેરથી બીજા શહેર લઈ જાય છે, પરંતુ તે રજા માટે કોઈ ત્રીજા શહેરમાં બે દિવસ રોકાય તો ત્યાં તેણે કસ્ર નમાઝ અદા કરવી જોઈએ.

પાક જગ્યાઓ પર કેવી નમાઝ પઢવી :

નીચે મુજબની જગ્યાઓએ મુસાફરને અધિકાર છે કે કસ્ર નમાઝ પઢે અથવા પૂરી નમાઝ પઢે :

1. મસ્જિદુલ હરામ (કા'બા) અને આખા મક્કા શહેર (અલ્લાહના ઘર)માં.
2. મસ્જિદુન્નબવી અને આખા મદીના શહેર (રસૂલલ્લાહ (સ.)ની મસ્જિદ)માં.

3. મરિજદે કૂફા અને આખા કૂફા શહેરમાં.
4. ઈમામ હુસૈન (અ.)ના હરમમાં કબરથી ૨૫ હાથના અંતર સુધી.

નમાઝે કસ્રના અન્ય મસઅલાઓ :

1. જો કોઈ મુસાફર કોઈ એક જગ્યાએ દસ દિવસ માટે રોકાણ કરવાનો નિર્ણય કરે અને પછી ચાર રકાતવાળી એક પણ નમાઝ અદા કર્યા વગર પોતાનો નિર્ણય બદલી નાખે અથવા તો અનિર્ણિત થઈ જાય તો તેણે કસ્ર નમાઝ અદા કરવી જોઈએ, પરંતુ જો તે પોતાનો નિર્ણય ચાર રકાતની એક નમાઝ અદા કરી દીધા પછી બદલી નાખે અથવા તો અનિર્ણિત થઈ જાય તો તેણે આખા રોકાણ દરમિયાન પૂરી નમાઝ અદા કરવી જોઈએ.
2. જો કોઈ મુસાફરે કોઈ જગ્યા ઉપર દસ દિવસ રોકાવાનો નિર્ણય લઈ લીધો હોય તો એક દિવસનો રોઝો રાખે અને પછી પોતાનો નિર્ણય ઝોહરની નમાઝના સમય પછી બદલી નાખે અને તેણે ચાર રકાતની એક નમાઝ પઢી લીધી હોય તો તે દિવસનો તેનો રોઝો, તે જેટલો પણ ત્યાં રોકાય, સહીહ છે અને તેણે પૂરી નમાઝ અદા કરવી જોઈએ અને જો તેણે ચાર રકાતવાળી એક પણ નમાઝ નથી પઢી તો અહવત છે કે તે રોઝો પૂરો કરે, પરંતુ પાછળથી તેની કઝા પણ અદા કરે. તે પોતાની બધી નમાઝો કસ્ર અદા કરશે અને તે દિવસ પછીના રોઝા નહીં રાખે.

3. જો કોઈ મુસાફરને ખબર હોય કે તેની મુસાફરી કસ્ર નમાઝની શરતો મુજબની છે તો તેણે કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ. તે મુસાફર જો જાણી જોઈને પૂરી નમાઝ ઉપરોક્ત ચાર જગ્યાઓ કરતાં જુદી જગ્યાએ અદા કરે તો તેની નમાઝો બાતિલ છે. આવી જ રીતે જો તે ભૂલી ગયો હોય કે મુસાફરે કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ અને પૂરી નમાઝ પઢી લે તો પણ તેની નમાઝો બાતિલ છે, પરંતુ જો તે ભૂલી જાય કે મુસાફરે કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ અને પૂરી નમાઝ પઢી લે અને પછી તેને ત્યારે યાદ આવે કે જ્યારે નમાઝનો સમય વીતી ચૂક્યો હોય તો તેની નમાઝ સહીલ છે અને તેને કઝા નમાઝ પઢવાની જરૂર નથી.
4. જો મુસાફર જાણતો હોય કે તેની મુસાફરી કસ્ર નમાઝની શરતો મુજબની છે તો તેણે કસ્ર નમાઝો પઢવી જોઈએ, જો તે ભૂલથી પૂરી નમાઝ પઢી લે અને નમાઝનો સમય પૂરો થાય તે પહેલાં તેને યાદ આવી જાય કે તેણે કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈતી હતી તો તેણે કસ્ર નમાઝ ફરીથી પઢી લેવી જોઈએ અને જો તેને નમાઝનો સમય વીતી ગયા પછી યાદ આવે તો અહવત છે કે તે તેની કઝા પઢી લે.
5. જો મુસાફર ન જાણતો હોય કે તેણે કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ અને પૂરી નમાઝ પઢી લે તો તેની નમાઝ સહીલ છે.
6. જો મુસાફર ભૂલી જાય કે તેની મુસાફરી કસ્ર નમાઝની શરતો મુજબની છે અને તે પૂરી નમાઝ પઢી લે અને જો સમય વીતી જાય તે પહેલાં તેને યાદ આવી જાય તો તેણે કસ્ર

નમાઝ પઢી લેવી જોઈએ અને જો તેને સમય વીતી ગયા પછી યાદ આવે તો તેના ઉપર કઝા પઢવી વાજિબ નથી.

7. જો નમાઝનો સમય વીતી જાય તે પહેલાં મુસાફર પોતાના વતને પહોંચી જાય અથવા તો એવી જગ્યાએ પહોંચી જાય કે જ્યાં તેણે દસ દિવસ રોકાવાનો નિર્ણય કર્યો હોય તો તેણે પૂરી નમાઝ અદા કરવી જોઈએ અને જો મુસાફરે મુસાફરી શરૂ ન કરી હોય અને સમયસર નમાઝ અદા ન કરી હોય અને પછી મુસાફરી શરૂ કરી દે તો તેણે તે જ નમાઝ મુસાફરી દરમિયાન કસ્ર અદા કરવી જોઈએ.

8. જો ઝોહર, અસ્ર કે ઈશાની નમાઝો કઝા થઈ જાય તો મુસાફરે તેમની કઝા કસ્ર તરીકે અદા કરવી જોઈએ, પછી ભલે ને તે તેમની કઝા પોતાના વતનમાં અદા કરે અથવા તો એવા સમયે અદા કરે કે જ્યારે તે મુસાફરી ન કરી રહ્યો હોય અને જો તે મુસાફરીમાં ન હોય અને ઉપરોક્ત ત્રણ નમાઝોમાંથી કોઈ પણ નમાઝ કઝા થઈ જાય તો પછી જો તે તેમની કઝા મુસાફરી દરમિયાન અદા કરે તો પણ તેમને પૂરી નમાઝ અદા કરવી જોઈએ.

પ્રવૃત્તિ - કસ્ર નમાઝ :

1. ફાતેમાએ દસ માઈલની મુસાફરી કરવાની નિયત કરી હતી, જેને આપણે A કહીશું. A પર પહોંચીને ફાતેમાએ વધુ મુસાફરી કરવાની નિયત કરી એક જગ્યા સુધી કે જેને આપણે B કહીશું. કુલ મુસાફરી ૪૦ માઈલની થઈ.

- શું ફાતેમાએ A પર કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ કે પૂરી નમાઝ ?
- શું ફાતેમાએ B પર કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ કે પૂરી નમાઝ ? બન્ને મામલાઓમાં તમારા જવાબની સમજૂતી આપો.

2. ઝહરા પોતાના ભાઈ મુર્તઝાને ત્યાં નિયમિત જાય છે. મુર્તઝા તેર માઈલ દૂર રહે છે. નિયમિત જવા આવવાના કારણે ઝહરાને એક ટૂંકો રસ્તો મળી ગયો છે અને હવે તેને બે માઈલ ઓછી મુસાફરી કરવી પડે છે. આ વખતે ઝહરા મુર્તઝાના ત્યાં સાત દિવસ રોકાવાની છે.

- શું ઝહરાએ કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ કે પૂરી નમાઝ ? તમારા જવાબ માટે કારણ આપો.

3. ૩૫૦ માઈલ દૂર ચોરીના માલનું વેચાણ થઈ રહ્યું હતું. અનીસે નિયત કરી કે ત્યાં જઈને માલની ખરીદી કરે. તે ત્યાં બે દિવસ માટે રોકાયો.

- શું તેણે ત્યાં કસ્ર નમાઝ પઢવી જોઈએ કે પૂરી ? તમારા જવાબની સમજૂતી આપો.

4. મક્તબા જાફરીયાની વૉલીબૉલ ટીમ ટુર્નામેન્ટ રમવા હિંમતનગર ગઈ. તેમની નિયત એક અઠવાડિયાનું રોકાણ કરવાની હતી.

- શું તેમણે ત્યાં કસ્ર નમાઝ પઢવી પડશે ?

5. જો કે સાતમા દિવસે તેમની બસ કેન્સલ થઈ ગઈ અને તેમને ત્યાં વધુ ચાર દિવસ રોકાવું પડ્યું.

- હવે આ ચાર દિવસ દરમિયાન તેમણે કસ્ર નમાઝ પઢવી પડશે કે પૂરી ? તમારા જવાબની સમજૂતી આપો.

ખાલી જગ્યા પૂરો :

1. જે પણ જગ્યાએ તમે _____ નમાઝ પઢશો ત્યાં તમે રોઝો નહીં રાખો.
2. નમાઝે પંજગાના _____ સ્કાતની હોય છે, પરંતુ જો કસ્ર નમાઝ પઢવામાં આવતી હોય તો નમાઝે પંજગાનાની સ્કાતો _____ થઈ જાય છે.
3. _____ નામ એ જગ્યાને આપવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં ગામ અથવા શહેરની હદ પૂરી થતી હોય.
4. મુસાફરને અધિકાર છે કે કાં તો કસ્ર નમાઝ પઢે કાં તો પૂરી પઢે _____ , _____ , _____ અને _____ માં.
5. જો તમને ખાતરી ન હોય કે તમે હદ તરખખુસ છોડી દીધી કે નહીં તો પછી તમે નમાઝ કેવી રીતે પઢશો ?
6. કેપ્ટન હુસૈન એક પાયલોટ છે એટલે દુનિયાના જુદા જુદા દેશોમાં તેમને જવાનું થાય છે. તેમણે એ બધા દેશોમાં નમાઝ કેવી રીતે પઢવી જોઈએ ?

7. મુસાફરી દરમિયાન મેં મારી ઝોલરની અને અસ્રની નમાઝ ન પઢી. હું જ્યારે ઘેર પાછો આવ્યો તો મગરિબનો સમય થઈ ચૂક્યો હતો. હવે હું ઝોલર અને અસ્રની નમાઝ કેવી રીતે પઢીશ ?
8. સારા પોતાના શહેરમાં બિઝનેસ કરે છે. એક દિવસ તેણે નિયત કરી કે નજીકના શહેરમાં જઈને મારી દુકાન માટે કેટલીક શરાબની બાટલીઓ લઈ આવું. તે શહેરમાં સારા બે અઠવાડિયા માટે રોકાઈ. બન્ને શહેર વચ્ચે તેર માઈલનું અંતર છે. ઉપરોક્ત માહિતીના આધારે ત્રણ કારણો આપો કે શા માટે સારાએ તે શહેરમાં કસ્ર નમાઝ ન પઢવી જોઈએ.
9. વતનની વ્યાખ્યા આપો. હું જ્યારે મારા ઘેરથી બીજા શહેર તરફ મુસાફરી કરું કે જે પણ મારું વતન છે તો મારી ૨૫ માઈલની મુસાફરી ક્યાંથી શરૂ થશે ?

નીચેની પરિસ્થિતિઓમાં જણાવો કે નમાઝ પૂરી પઢવી જોઈએ કે કસ્ર :

- એક માણસ પોતાના ઘેરથી પંદર માઈલ દૂર સમુદ્રના કિનારે હોટલમાં રજા માણવા જાય છે.
- એક માણસે શહેર A સુધી જવાની નિયત કરી કે જે દસ માઈલ દૂર હતું, પરંતુ શહેર A માં પહોંચી ગયા પછી તેણે શહેર B સુધી મુસાફરી કરવાની નિયત કરી કે જે શહેર A કરતાં અઢાર માઈલ દૂર હતું.

- એક માણસે ૨૮ માઈલ દૂર પોતાના મિત્રની મ્યુઝિક પાર્ટીમાં શામેલ થવાની પાકી નિયત કરી લીધી.
- એક માણસ અહમદાબાદ એ નિયતથી જાય છે કે જો તેને ત્યાં ફાવ્યું તો બે અઠવાડિયા રોકાશે નહીંતર એક અઠવાડિયામાં પાછો આવી જશે.

દાખલો 1 : ઝહરા શહેરની બહાર યુનિવર્સિટીમાં ભણવા જાય છે. દરરોજ આવ જાવ ન કરવી પડે તે માટે યુનિવર્સિટીમાં રોકાઈ જાય છે અને ફક્ત શનિ, રવિ અને રજાના દિવસોમાં ઘેર આવે છે.

- **હદ્દે તરખખુસ :** તે પોતાના હદ્દે તરખખુસથી ૨૫.૭૫ કિલોમીટર દૂર યુનિવર્સિટીમાં રહે છે.
- **નિયત :** તેણે યુનિવર્સિટી સુધીની મુસાફરીની નિયત કરી છે.
- **મુસાફરીનો હેતુ :** ભણતર એટલે હલાલ છે.
- **રોકાણની મુદત :** તે યુનિવર્સિટીમાં ચાર વર્ષ રહીને કોર્સ પૂરો કરવાની છે.
- **મંઝિલ વતન :** યુનિવર્સિટી હાલ પૂરતી તેનું વતન છે.
- **વારંવાર થતી મુસાફરી :** જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે.
- **એ કેવી નમાઝ પઢશે ? :** એ પૂરી નમાઝ પઢશે.

કારણ : કારણ કે એ ત્યાં ચાર વર્ષ રોકાવાની છે.

દાખલો 2 : જવાદ અને તેનો મિત્ર બન્ને પોતાના મિત્રના ઘેર રાખેલી મજલિસમાં શરીક થવા શહેર આવ્યા.

- મુસાફરીનું અંતર : ૪૫ કિલોમીટર.
- હદ્દે તરખખુસ : શહેર કરતાં બહાર.
- નિયત : મિત્રના ઘેર મજલિસમાં શરીક થવા.
- મુસાફરીનો હેતુ : હલાલ છે કારણ કે આ મુસાફરી માબાપની રજા લઈને કરેલી છે અને મજલિસ માટે કરેલી છે.
- રોકાણની મુદત : એક દિવસ.
- મંઝિલ વતન : વતન નથી.
- વારંવાર થતી મુસાફરી : ફક્ત એ જ દિવસ પૂરતી.
- નિર્ણય : તે બન્ને કસ્ર નમાઝ પઢશે.

કારણ : તેમની મુસાફરીનો હેતુ હલાલ છે.

દાખલો 3 : હૈદર પોતાના પરિવાર સાથે એક શહેરથી બીજા શહેર રહેવા માટે આવી ગયો છે. તેણે પોતાનું વતન એટલા માટે બદલી દીધું કે તેના દીકરાની યુનિવર્સિટી બીજા શહેરમાં છે, જો કે તે પહેલા શહેરમાં નોકરી માટે જાય છે.

- મુસાફરીનું અંતર : ૪૫ કિલોમીટરથી વધારે.

- હદ્દે તરખખુસ : શહેરની બહાર.
- નિયત : બન્ને શહેરોને વતન બનાવવાની.
- મુસાફરીનો હેતુ : દીકરાના ભણતર માટે એટલે હલાલ.
- રોકાણની મુદત : અમર્યાદિત
- મંઝિલ વતન : બન્ને શહેરો તેનાં વતન છે.
- વારંવાર થતી મુસાફરી : દરરોજ
- નિર્ણય : તે પૂરી નમાઝ પઢશે.

કારણ : તેણે બન્ને શહેરોને પોતાનાં વતન બનાવ્યાં છે અને તે બીજા શહેરમાં અમર્યાદિત મુદત સુધી રહેશે.

દાખલો 4 : આમેના પોલિસમાં નોકરી કરે છે અને બીજા શહેરમાં ટ્રેનિંગના કોર્સમાં જવાની છે.

- મુસાફરીનું અંતર : ૪૫ કિલોમીટર કરતાં વધારે.
- હદ્દે તરખખુસ : શહેરની બહાર.
- નિયત : આમેના જાણે છે કે તેણે બીજા દિવસે બીજા શહેરમાં જવાનું છે.
- મુસાફરીનો હેતુ : કોર્સ માટે હલાલ.
- રોકાણની મુદત : એક દિવસ માટે.
- મંઝિલ વતન : વતન નથી.

- વારંવાર થતી મુસાફરી : થોડા દિવસો માટે.
- નિર્ણય : તે કસ્ર નમાઝ પઢશે.

કારણ : આ થોડા સમય માટેની મુસાફરી છે.

સવાલ 1 : અલી અને મોહમદ જે શહેરમાં રહેતા હતા તેની બહાર એક હોટલની સાથે મનોરંજનનું પાર્ક બન્યું હતું. તેમના માબાપે નિર્ણય કર્યો કે અર્ધસત્રની રજાઓમાં ત્યાં થોડાક દિવસ રોકાશે. પોતાના ઉત્સાહમાં તેમને ખબર ન પડી કે તેમની મુસાફરી ૪૫ કિલોમીટરથી વધારે છે કે ઓછી. તેમણે હવે શું કરવું જોઈએ ?

સવાલ 2 : મોહમદ તેના ગેરમુસ્લિમ દોસ્તો સાથે એક અઠવાડિયા માટે વિદેશ પ્રવાસે ગયો અને તેના મિત્રોને પોતાની હિંમત બતાવવા માટે તેણે પહેલી રાત્રે એક ગ્લાસ શરાબ પી લીધો. તેને પસ્તાવો થઈ રહ્યો હતો કે તેણે એક હરામ કાર્ય કરી નાખ્યું છે, માટે તેણે નમાઝના સમયે પૂરી નમાઝ પઢી. શું તેનો આ નિર્ણય યોગ્ય છે ?

સવાલ 3 : સાજેદા અને તેનો પરિવાર એક શહેરથી બીજા શહેર હંમેશાં રહેવા માટે ચાલ્યા ગયા. સંજોગવશાત્ તેમને સાજેદાના પિત્રાઈ ભાઈના લગ્ન માટે પહેલા શહેર પાછું આવવું પડ્યું. હવે તેઓ પહેલા શહેરમાં નમાઝ કેવી રીતે પઢશે ?

સબક 5 : નમાઝે આયાત

નમાઝે આયાત નીચે આપેલા સંજોગોમાં વાજિબ થઈ જાય છે :

- સૂર્યગ્રહણ
- ચંદ્રગ્રહણ
- ધરતીકંપ
- કુદરતી આફત

જે શહેરમાં કુદરતી આફત સર્જઈ હોય તેવા લોકો પર જ નમાઝે આયાત વાજિબ છે.

આજુબાજુના શહેરોમાં રહેનારા લોકો પર વાજિબ નથી.

નમાઝે આયાતનો સમય :

- સૂર્યગ્રહણ અથવા ચંદ્રગ્રહણ દરમિયાન ગ્રહણ શરૂ થઈ ગયા પછીથી લઈને ગ્રહણ પૂરું થઈ જાય ત્યાં સુધી પઢવાનો સમય છે.
- જો ન પઢી હોય અને સંપૂર્ણ ગ્રહણ હોય તો કઝાની નિયતથી પઢવી જોઈએ.
- જો ગ્રહણ સંપૂર્ણ ન હોય તો પઢવાની જરૂર નથી. (આ મસઅલો એવા લોકો માટે છે કે જેમને ગ્રહણ પૂરું થઈ ગયા પછી ગ્રહણ વિષે જાણકારી પ્રાપ્ત થઈ હોય.)

- બીજી કુદરતી આફતો દરમિયાન જેમકે ધરતીકંપ, વંટોળ અથવા વરસાદી તોફાન જેવી જ તે કુદરતી આફત થંભી જાય કે તરત જ નમાઝે આયાત પઢી લેવી જોઈએ.

સબક 6 : નમાઝે આયાતની પધ્ધતિ

પહેલી સ્કાતની પધ્ધતિ :

- નિયત
- તકબીરતુલ એહરામ
- ફિરઅત
- પહેલું રુકૂઅ
- ફિરઅત
- પહેલું કુનૂત
- બીજું રુકૂઅ
- ફિરઅત
- ત્રીજું રુકૂઅ
- ફિરઅત
- બીજું કુનૂત
- ચોથું રુકૂઅ
- ફિરઅત
- પાંચમું રુકૂઅ

- અને છેલ્લે બે સજ્જા

બીજી સ્કાતની પધ્ધતિ :

- કિરઅત
- ત્રીજું કુનૂત
- છઠ્ઠું રુકૂઅ
- કિરઅત
- સાતમું રુકૂઅ
- કિરઅત
- ચોથું કુનૂત
- આઠમું રુકૂઅ
- કિરઅત
- નવમું રુકૂઅ
- કિરઅત
- પાંચમું કુનૂત
- દસમું રુકૂઅ
- બે સજ્જા
- તશાહહુદ અને સલામ

નમાઝે આયાતમાં બે રકાત વાજિબ છે, દસ રુકૂઅ વાજિબ છે અને પાંચ કુનૂત મુસ્તહબ છે.

સવાલ 1 : અન્વર હમણાં હમણાં સ્કૂલથી પાછો આવ્યો છે. તેને ઝોહર અને અઝની નમાઝ પઢવાની છે અને સાથે સાથે નમાઝે આયાત પણ પઢવાની છે. બધી નમાઝો પઢી લેવા પૂરો સમય છે, તો તે પહેલાં કઈ નમાઝ પઢશે ?

સવાલ 2 : નમાઝે આયાતની પહેલી રકાત પઢી લીધા પછી વધારે સમય રહ્યો ન હતો એટલે બીજી રકાતમાં કૌસરે સૂરએ હમ્દ પછી સૂરએ ઈખ્લાસ પાંચ જુદા જુદા ભાગમાં પૂરો કર્યો, શું આ યોગ્ય છે ?

સવાલ 3 : મુર્તઝા પોતાની વાજિબ નમાઝે પંજગાના સમય પર પઢી રહ્યો હતો. નમાઝ પઢતાં પઢતાં તેને ખબર પડી કે તે પોતાની નમાઝ પૂરી કરશે તે પહેલાં નમાઝે આયાતનો સમય પૂરો થઈ ચૂક્યો હશે, હવે તેણે શું કરવું પડશે ?

સવાલ 4 : સ્કૂલમાં મહદીના મિત્રો વાતચીત કરી રહ્યા હતા કે રાત્રે ચંદ્રગ્રહણ હતું, પરંતુ મહદીએ તેના વિષે કંઈ સાંભળ્યું ન હતું અને સમાચારોમાં પણ તેના વિષે સાંભળ્યું ન હતું એટલે તે સમજ્યો કે તેના મિત્રો તેની સાથે મશ્કરી કરી રહ્યા છે, પરંતુ જ્યારે તે ઘેર પાછો ગયો તો તેની

માએ આ વાતનું સમર્થન આપતાં કહ્યું કે સુખના શરૂઆતના કલાકો દરમિયાન ચંદ્રગ્રહણ હતું,
પરંતુ તે સંપૂર્ણ ન હતું. શું મહદી નમાએ આયાત પઢશે ? શા માટે ?

સબક 7 : રદ્દે મઝાલિમ અને લુકતા

રદ્દે મઝાલિમ :

‘રદ્દ’ એટલે પાછું આપવું. ‘મઝાલિમ’ એટલે જુલ્મનું બહુવચન, નાઈન્સાફી વડે મેળવેલું.

‘મઝાલિમ’નો અર્થ એવી નાઈન્સાફીઓ કે જેમના કારણે કોઈનું આર્થિક નુકસાન થયું હોય, તેવા નુકસાનની તેવી વસ્તુ વડે અથવા પૈસા વડે ભરપાઈ કરવી, જો તેમનો માલિક કોણ છે તેની આપણને જાણ હોય તો. અથવા તો જો તેમના માલિકની આપણને જાણ ન હોય અથવા તો તેને શોધી ન શકાતો હોય તો તેને એવી રીતે ફાયદો કરી દેવો કે તે જ્યાં પણ હોય ત્યાં તેના નુકસાનની ભરપાઈ થઈ જાય.

મઝાલિમના કેટલાક દાખલા આ પ્રમાણે છે :

1. જો કોઈ માણસ ઈમામવાડા કે કોઈના ઘરમાં ઈજાઝત વગર જાણી જોઈને કે અજાણતામાં બે વાર નિયાઝ લઈ લે જ્યારે કે તેના માટે એક જ વાર લેવું યોગ્ય હતું.
2. જો કોઈ બાળક પોતાના મિત્રની બેગમાંથી ઈજાઝત વગર પેન્સિલ, રબર, બૂક કે પૈસા લઈ લે. તે આવી રીતે મશ્કરીમાં કરે કે પછી ચોરીની નિયતથી, તે મઝાલિમનો જ દાખલો ગણાય.

3. જો કોઈ દરજ્જાને કપડાં સીવવા માટે કાપડ આપવામાં આવે અને તે દરજ્જા કપડાં સીવી આપ્યા પછી વધારાનું કાપડ પાછું ન આપે. તે આવું જાણી જોઈને કરે કે અજાણતામાં, તે મઝાલિમનો જ દાખલો ગણાય.
4. જો કોઈ માણસ પોતાના પાડોશી અથવા મિત્ર પાસેથી બૂક, કેસેટ કે વાસણ વાપરવા લે અને તેને પાછાં ન આપે. તે આવું જાણી જોઈને કરે કે અજાણતામાં, તે મઝાલિમનો જ દાખલો ગણાય.
5. જો કોઈ માણસ કોઈના બગીચામાંથી પસાર થતાં થતાં ફૂલ કે ફળ તોડી લે. તે આવું જાણી જોઈને કરે કે અજાણતામાં, તે મઝાલિમનો જ દાખલો ગણાય.

ઉપરોક્ત દાખલાઓના રદ્દે મઝાલિમ આ પ્રમાણે થશે :

1. નિયાઝ અથવા તો તેની કિંમત તેના માલિકને પાછી આપીને, જો નિયાઝ ઈમામવાડામાં વહેંચાતું હોય તો માલિક જમાત ગણાશે અને જો નિયાઝ કોઈના ઘરમાં વહેંચાતું હોય તો માલિક તે ઘરનો માલિક ગણાશે.
2. બાળકે તે વસ્તુ અથવા તો તેની કિંમત પોતાના મિત્રને આપવાની રહેશે.
3. વધારાનું કાપડ દરજ્જાએ તેના ઘરાકને પાછું આપવાનું રહેશે અને જો કાપડ ખોવાઈ ગયું છે તો તેની કિંમત નક્કી કરીને ઘરાકને આપવાની રહેશે.

4. પાડોશીને અથવા મિત્રને બૂક, કેસેટ કે વાસણ પાછાં આપવાનાં રહેશે, જો તે ખોવાઈ ગયાં હોય તો તેની કિંમત તેના માલિકને આપવાની રહેશે.
5. માલિકને ફૂલ કે ફળ પાછાં આપવાનાં રહેશે, જો તે સડી ગયાં હોય અથવા તેમને ખાઈ લીધાં હોય તો તેમની કિંમત તેમના માલિકને આપવાની રહેશે.

દરેક મામલામાં પોતે કરેલા જુલ્મની તોબા કરવાની રહેશે.

જો માલિક જાણીતો હોય અને વસ્તુની કિંમત ખબર હોય તો કોઈ મુશ્કેલી નથી. તે વસ્તુ અથવા તેની કિંમત સીધી માલિકને જ આપવાની રહેશે.

પરંતુ જો કોઈ મુશ્કેલી પેદા પણ થઈ જાય તો તેના ઉકેલ છે, જે આ પ્રમાણે છે :

1. જો માલિક જાણીતો હોય પણ વસ્તુની કિંમત ખબર ન હોય તો માલિક સાથે ચર્ચા કરીને તેની કિંમત નક્કી કરી લો અને તે કિંમત માલિકને આપી દો.
2. જો વસ્તુની કિંમત ખબર હોય પણ માલિકની ખબર ન હોય અથવા તો તે ક્યાં છે તે ખબર ન હોય, સાથે સાથે જો તેને શોધી લેવો અશક્ય હોય તો પછી તેના વકીલને અથવા સમાજના કોઈ આલિમને તે વસ્તુ અથવા તેની કિંમત આપવાની રહેશે. તે આલિમ અથવા તો જેના ઉપર જુલ્મ થયો છે તેનો વકીલ તે વસ્તુ કે તેની કિંમતને કોઈ

હકદાર મોમિનને સદકામાં આપી દેશે, જેનો સવાબ જેના ઉપર જુલ્મ થયો તે માણસ સુધી પહોંચી જશે, પરંતુ જો તે માણસ કે જેણે જુલ્મ કર્યો છે તે પોતે તે વસ્તુ કે તેની કિંમત સદકામાં આપવા ઈચ્છે તો તેણે કોઈ આલિમની અથવા તો જેના પર જુલ્મ થયો તેના વકીલની રજામંદી મેળવવી પડશે.

3. જો કોઈ માણસે ભૂતકાળમાં મજાલિમ કર્યા હોય અને તેને બધા મજાલિમ યાદ ન આવતા હોય, જેના ઉપર મજાલિમ કર્યા છે તે માણસ યાદ ન હોય અને વસ્તુની કિંમત પણ ખબર ન હોય તો :

- કોઈ આલિમ કે તે માણસના વકીલ સાથે ચર્ચા કરી લે અને તે વસ્તુની કિંમત નક્કી કરી લે અને પછી રદ્દ મજાલિમ આપી દે.
- તેને પોતાને યકીન આવી જાય તેટલી હદે પોતે જ વસ્તુની કિંમત નક્કી કરે. એવી રીતે કે કોઈ પણ સંજોગોમાં તેણે નક્કી કરેલી કિંમત કરતાં વસ્તુની કિંમત વધારે ન હોવી જોઈએ. તે પછી તે કિંમત કોઈ આલિમ અથવા તો વકીલને કોઈ હકદાર મોમિનને સદકા તરીકે આપવા માટે આપી દે. તે સદકાનો સવાબ જેના ઉપર જુલ્મ થયો તે માણસ સુધી પહોંચી જશે.

લુકતા :

‘લુકતા’ શબ્દનો અર્થ એવી ખોવાયેલી મિલકતને પાછી આપવા વિષે લેવામાં આવે છે કે જેના માલિક વિષે કોઈ જાણતું ન હોય. દા.ત., ઘડિયાળ, અંગૂઠી, હાર, રમકડું, ગેમ, વગેરે કે જે મરિજદમાં, ઈમામવાડામાં, જાહેર જગ્યાએ, કોઈના ઘરમાં, વગેરેમાં મળી આવે છે એટલે કે ખોવાયેલી વસ્તુ.

‘લુકતા’ ‘મઝાલિમ’ કરતાં એ રીતે જુદો શબ્દ છે કે લુકતા જેને મળે છે તેણે જુલ્મ કર્યો ન હોય તો પણ તેને ખોવાયેલી વસ્તુ તરીકે મળી જાય છે. ‘રદ્દે મઝાલિમ’ તથા ‘રદ્દે લુકતા’ના નિયમોને આપણે સમજવાની જરૂર એટલા માટે છે કે આપણે તેમને સાચા અર્થમાં આપણા રોજિંદા જીવનમાં ઉતારી શકીએ અને મુસલમાનો તથા ગેરમુસલમાનોની સાથે એવું વર્તન કરીએ કે જે ઈસ્લામની હિદાયત પ્રમાણે હોય અને આપણા માટે આખેરતમાં નજાતનો વસીલો બની શકે.

કેટલાક મસઅલાઓ અહીં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે :

1. જનવર સિવાય કોઈ પણ અન્ય ખોવાયેલી વસ્તુ કે જેના ઉપર માલિક વિષે કોઈ નિશાની ન હોય, પછી ભલે તેની કિંમત એક દિરહમ (૧ દિરહમ = ૨.૪૨ ગ્રામ ચાંદીનો સિક્કો) હોય કે ન હોય. તેને જે માણસને તે વસ્તુ મળી જાય તે પોતાની પાસે રાખી શકે છે, પરંતુ એહતિયાતે મુસ્તહબ છે કે તે તેને તેના માલિક વતીથી સદ્કામાં આપી દે, પછી તેનો માલિક કોઈ પણ હોય.

2. જો કોઈ માણસને કોઈ વસ્તુ એક દિરહમ કરતાં ઓછી કિંમતની મળી જાય અને તેનો માલિક પરિચિત હોય અને જે માણસને તે વસ્તુ મળી છે તેને ખાતરી ન હોય કે તેનો માલિક તે માણસ તે વસ્તુને ઉપાડી લેશે તો ખુશ થશે કે નહીં ? તો તે માણસ માલિકની રજા વગર તે વસ્તુને ઉપાડી શકશે નહીં અને જો તે વસ્તુનો માલિક અપરિચિત હોય તો જે માણસને તે વસ્તુ મળી જાય તો એહતિયાતે વાજિબ છે કે તે માણસ તે વસ્તુને તેના માલિક વતીથી સદકામાં આપી દે, પછી તેનો માલિક કોઈ પણ હોય અને જ્યારે તેના માલિકની સાથે પરિચય થઈ જાય તો જે માલિક સદકો આપવાથી સંમત ન હોય તો તેને તેના જેવી બીજી વસ્તુ આપી દે.

3. જો કોઈ માણસને એવી વસ્તુ મળી જાય કે જેના ઉપર કોઈ નિશાની હોય કે જેના પડે તેના માલિકને શોધી શકાય અને પછી ખબર પડે કે તેનો માલિક ગેરમુસલમાન છે તો પણ તેની વસ્તુની સુરક્ષા કરવી ફરજ છે અને જો તે વસ્તુની કિંમત એક દિરહમ સુધી પહોંચે તો તે માણસને જોઈએ કે કોઈ સાર્વજનિક જગ્યાએ તે વસ્તુ માટે એક વર્ષ સુધી એલાન કરતો રહે અને જો તે વસ્તુની કિંમત એક દિરહમ કરતાં ઓછી હોય અને તેનો માલિક અપરિચિત હોય તો એહતિયાતે વાજિબ છે કે તેને તેના માલિક વતીથી સદકામાં આપી દે અને જ્યારે માલિક સાથે પરિચય થઈ જાય તો જો તે માલિક સદકો આપવાથી સંમત ન હોય તો તેને તેના જેવી બીજી વસ્તુ આપી દે.

4. જે કોઈ માણસ પોતે એલાન ન કરી શકતો હોય તો તેને જોઈએ કે કોઈ અન્ય ભરોસાપાત્ર માણસ જોડે એલાન કરાવે.

5. જો કોઈ માણસને ખોવાયેલી વસ્તુ મળે અને તે એક વર્ષ સુધી એલાન કરતો રહે તો પણ તેના માલિક સાથે પરિચય ન થાય તો તે આ પ્રમાણે કરે :

- જો તેને તે વસ્તુ મક્કાના હરમ સિવાય કોઈ અન્ય જગ્યાએ મળી હોય તો તે માણસ તે વસ્તુને તેના માલિક વતીથી પોતાની પાસે રાખી શકે છે કે જ્યારે માલિક સાથે પરિચય થઈ જાય તો તે તેને આપી શકે અથવા તો તે તેના માલિક વતીથી તે વસ્તુને સદ્કામાં આપી શકે છે. એહતિયાતે વાજિબ એ છે કે તે માણસ તે વસ્તુને પોતાની ન માની લે.
- જો તે માણસને તે વસ્તુ મક્કાના હરમમાંથી મળી હોય તો એહતિયાતે વાજિબ છે કે તે માણસ તે વસ્તુને સદ્કામાં આપી દે.

6. જો કોઈ પાગલ માણસને કે કોઈ નાબાલિગને કોઈ એવી વસ્તુ મળે કે જેના ઉપર માલિકની નિશાની હોય અને તેની કિંમત એક દિરહમ જેટલી હોય તો તેનો વાલી એલાન કરી શકે છે, બલ્કે જો તેના વાલીએ તે વસ્તુ તે પાગલ માણસ કે નાબાલિગ પાસેથી લઈ લીધી હોય તો તેના ઉપર વાજિબ છે કે તેનું એલાન કરે અને જો એક વર્ષ સુધી એલાન કર્યા પછી પણ તેના માલિક સાથે પરિચય ન થાય તો વાલીને જોઈએ કે પાંચમા ક્રમના નિયમ ઉપર અમલ કરે.

7. જો એક વર્ષ પૂરું થાય તે પહેલાં જ તેને ખાતરી થઈ જાય કે હવે આ વસ્તુનો માલિક મળવાનો નથી તો તેણે કોઈ આલિમની ઈજાઝત લઈને તે વસ્તુને સદકામાં આપી દેવી જોઈએ.

8. જો ખોવાયેલી વસ્તુ ઉપર માલિકની નિશાની હોય અને તેની કિંમત એક દિરહમ હોય અને તે વસ્તુ કોઈ એવી જગ્યાએથી મળી હોય કે એ વાત ખાતરીપૂર્વક કહી શકાય કે એલાન કરવાથી તેના માલિક સાથે પરિચય નહીં થાય તો તે માણસે તે વસ્તુના માલિક વતી તે વસ્તુને કોઈ આલિમની ઈજાઝત લઈને તે જ દિવસે ગરીબોમાં સદકા તરીકે આપી દેવી જોઈએ અને તેણે એક વર્ષ પૂરું થવાની રાહ જોવી જોઈએ નહીં.

9. ખોવાયેલી વસ્તુ માટે એલાન એવી રીતે કરવું જોઈએ કે જો તે વસ્તુના માલિકને તેના વિષે ખબર પડે તો તરત પૂછપરછ કરતો આવી શકે. આ વાતે જુદા જુદા સમયે જુદી જુદી રીતે અમલમાં મૂકવાની હોઈ શકે. દા.ત., કોઈ સમયે ફક્ત આટલું કહેવું કાફી હોય કે એક વસ્તુ મળી છે અને કોઈ અન્ય સમયે તે વસ્તુ શું છે તે કહેવું પણ જરૂરી હોઈ શકે, જેવું કે એમ કહેવું કે સોનાની એક અંગૂઠી મળી છે, પરંતુ દરેક પરિસ્થિતિમાં જરૂરી છે કે તેની પૂરેપૂરી જાણકારી આપવામાં ન આવે કે જેથી અજાણ્યા માણસો પણ તેના માલિક હોવાનો દાવો કરતાં ન આવી શકે.

10. જો કોઈ માણસને એવી વસ્તુ મળી જાય કે જે સડી જવાની હોય તો તેણે તે વસ્તુને ત્યાં સુધી સંભાળીને રાખવી જોઈએ કે જ્યાં સુધી તે વસ્તુ ન સડે અને એહતિયાતે વાજિબ છે કે તેનું એલાન કરે અને પછી જો તેને તેના માલિકનો પરિચય ન થાય તો અહવત છે કે તે માણસ તે વસ્તુની કિંમત કોઈ આલિમની અથવા તો તેના માલિકના વકીલની ઈજાઝત લઈને નિર્ધારિત કરે અને તેને વેચી દે અને તેના પૈસા પોતાની પાસે રાખી લે. તે દરમિયાન તે એક વર્ષ સુધી તે વસ્તુ વિષે એલાન કરતો રહે, પછી જો તેનો પરિચય તેના માલિકથી ન થાય તો તે માણસ નિયમ ૯માં લખ્યું છે તેમ અમલ કરી શકે છે.

11. જો કોઈ માણસનાં જૂતાં ખોવાઈ જાય અને તેના બદલે તેની પાસે કોઈ અન્ય જૂતાં આવી જાય કે જે કોઈ એવા માણસનાં હોય કે જેને પોતાનાં જૂતાં બદલાઈ જવાની પરવા ન હોય તો તે માણસ તે જૂતાં પોતે રાખી શકે છે. આવી જ રીતે જો તેને લાગે કે તેનાં જૂતાં બદલાઈ જવામાં તેની સાથે અન્યાય થયો છે તો પણ તે બદલાઈ ગયેલાં જૂતાં પોતે રાખી શકે છે, પરંતુ આવી પરિસ્થિતિમાં બદલાઈ ગયેલાં જૂતાની કિંમત તેના પોતાના જૂતાં કરતાં વધારે ન હોવી જોઈએ નહીંતર બન્ને જૂતાંની કિંમતના તફાવતને એવી ખોવાઈ ગયેલી વસ્તુ માની લેવામાં આવશે કે જેનો માલિક અપરિચિત હોય. ઉપરોક્ત બન્ને પરિસ્થિતિઓ સિવાય કોઈ પણ અન્ય પરિસ્થિતિમાં જૂતાંને અપરિચિત માલિકની ખોવાઈ ગયેલી વસ્તુ માની લેવામાં આવશે.

12. જો કોઈ માણસ પાસે કોઈ અપરિચિત માલિકની એવી વસ્તુ હોય કે જે વસ્તુને ખોવાઈ ગયેલી વસ્તુ ન કહી શકાય તો તે માણસ માટે તે વસ્તુ એવી રીતે વાપરવી જઈએ છે કે જેવા વપરાશથી તે વસ્તુનો માલિક સંમત હોય, એ શરતે કે તે માણસને ખાતરી હોય કે તે વસ્તુનો માલિક તે માણસ પોતે એ વસ્તુ વાપરશે તો વાંધો નહીં જ ઉઠાવે નહીંતર તે માણસે તે વસ્તુના માલિકની શોધ કરવી જોઈએ અને એટલા સમય સુધી શોધ કરવી જોઈએ કે તેને આશા હોય કે તે વસ્તુનો માલિક મળી જશે, પછી જ્યારે તેને તે વસ્તુના માલિકના મળવાની આશા ન રહે તો તેણે કોઈ આલિમની ઈજાઝતથી તે વસ્તુને ગરીબોને સદ્કામાં આપી દેવી જોઈએ. જો તે પછી તેનો માલિક તેને મળી જાય અને તે સદ્કો આપવા સાથે સંમત ન થાય તો અહવત છે કે તે માણસ તે વસ્તુના માલિકને તેના જેવી બીજી વસ્તુ લાવી આપે.

સબક 8 : અહકામે મય્યત

પરિચય, સકરાત અને મોત પછી માર્ગદર્શન :

નીચેના શબ્દો વારે ઘડીએ આવવાના છે એટલે તેમને પહેલાં સમજાવી દેવામાં આવ્યા છે.

- **વાજિબ :** દરેક બાલિગ સ્ત્રી કે પુરૂષ ઉપર ફરજ.
- **વાજિબે કિફાઈ :** દરેક બાલિગ ઉપર વાજિબ, પરંતુ કોઈ એક માણસ તે કાર્યને કરી દે તો બીજા માણસો ઉપર તે કાર્ય કરવાની જવાબદારી રહેતી નથી.
- **એહતિયાતે વાજિબ :** સાવચેતી રૂપે વાજિબ માની લેવામાં આવેલું કાર્ય.
- **હરામ :** બધા મુસલમાનો માટે પ્રતિબંધિત.
- **મુસ્તહબ :** કાર્યને કરે તો વધારે સારું, ન કરે તો ગુનો નથી.
- **મકરૂહ :** કાર્યને ન કરે તો વધારે સારું, અલ્લાહને નાપસંદ કાર્ય, પરંતુ કરી નાખે તો ગુનો નથી.

મોત એક એવી વસ્તુ છે કે માણસને યાદ કરાવવામાં આવે છે છતાં ભૂલી જાય છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૪, સૂરએ આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૮૫

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ط

(બધા નફસોને મોત ચાખવાનું છે.)

પારા-પ, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૭૮

أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ ط

(તમે જ્યાં પણ હશો તમારા સુધી મોત પહોંચી જશે, પછી ભલે ને તમે મજબૂત કિલ્લામાં

હશો.)

સકરાત અથવા ઇલતિઝાર :

આ મોતના તરત પહેલાનો સમય છે. આ સમયે નીચે પ્રમાણેના લોકો હાજર હોય છે :

- મોત નજીક હોય તે માણસ પોતે.
- તેના પરિવારજનો.

મોત નજીક હોય તેવા માણસે નીચે મુજબનાં કાર્યો કરવાનાં હોય છે :

- વસિયતનામું તૈયાર કરવું. (વસિયત તૈયાર કરવી. મૌખિક હોય તો પણ ચાલે.)
- તેના દીકરાને કઝા નમાઝો, રોઝાઓ અને ઝકાત અને ખુમ્સ વિષે જણાવવું.
- ઇસ્તિગફાર કરવો.

તેના પરિવારજનોએ કેટલાંક વાજિબ અને મુસ્તહબ કાર્યો કરવાનાં રહેશે અને કેટલાંક મકરૂહ કાર્યોથી દૂર રહેવાનું રહેશે.

વાજિબ કાર્યો :

- જો શક્ય હોય તો મોત નજીક હોય એવા માણસનો ચહેરો અને પગનાં તળિયાં કિબ્લા તરફ હોય તેવી રીતે સૂવડાવવું.

મુસ્તહબ કાર્યો :

- કલેમો પઢવો.
- બાર ઈમામના નામનો ઝિક્ર કરવો.
- સૂરએ સાફ્ફાત પઢવી.
- સૂરએ અહઝાબ પઢવી.
- સૂરએ બકરહની છેલ્લી ત્રણ આયતો પઢવી.
- સૂરએ એઅરાફની પાઝમી આયત પઢવી.
- સૂરએ યાસીન પઢવી.
- આયતુલ કુરસી પઢવી.

મકરૂલ કાર્યો :

- મોત નજીક હોય તેવા માણસને એકલો ન છોડવો.
- રડો નહીં અને વધારે વાતચીત ન કરો.
- તેના પેટ ઉપર કોઈ ભારે વસ્તુ ન મૂકો અને તેના શરીરના ઉપર હાથ ન મૂકો.

મોત પછી તરત :

વાજિબે ફિક્કાઈ કાર્યો	એહતિયાતે વાજિબ કાર્યો	મુસ્તહબ કાર્યો	મકરૂલ કાર્યો
ગુસ્લ	વારિસની ઈજાઝત લો.	મય્યતની આંખો બંધ કરો.	મય્યતને એકલી ન છોડો.
કફન		હોઠ અને મોઢું બંધ કરો.	તદફીન પહેલાંની ક્રિયાઓમાં વિલંબ ન કરો.
નમાઝે મય્યત		પર્યાપ્ત રોશની આવવા દો.	
તદફીન (દફનવિધિ)		મય્યતના હાથ અને પગ સીધા કરો.	

		શરીરને ચાદર વડે ઢાંકો.	
		મોમિનીનને જનાઝામાં શરીક થવા માટે જાણકારી આપો.	

સબક 9 : અહકામે મય્યત - ગુસ્લે મય્યત

ગુસ્લ :

દરેક મૃત્યુ પામનાર મુસલમાનને પછી ભલે તે કોઈ પણ ફિરકાનો હોય તેને ગુસ્લ આપવું વાજિબે કિફાઈ છે એટલે કે એ વાતથી કોઈ ફેર પડતો નથી કે મરનાર શીઆ છે કે સુન્ની.

પહેલું ગુસ્લ : આબે સિદ્ર વડે આપવું. તેમાં આબે ખાલિસ અને બોરડીનાં પાંદડાં વડે ગુસ્લ આપવું.

બીજું ગુસ્લ : આબે કાફૂર વડે આપવું. તેમાં આબે ખાલિસ અને કપૂર વડે ગુસ્લ આપવું.

ત્રીજું ગુસ્લ : આબે ખાલિસ વડે આપવું. તેમાં ફક્ત આબે ખાલિસ વડે ગુસ્લ આપવું.

મય્યતને ગુસ્લ આપવાની પધ્ધતિ :

- નિયત : હું મય્યતને ગુસ્લ આપું છું આબે કાફૂરનું વાજિબ કુર્બતન ઈલલાહ.
- માથું અને ગરદન ધુઓ.
- મય્યતની જમણી બાજુ ધુઓ.

- મય્યતની ડાબી બાજુ ધુઓ.

નોંધ : મય્યતની શર્મગાહ ઢકિલી રાખો.

મહત્વના મુદ્દાઓ :

- ત્રણેય ગુસ્લ એક પછી એક આપો.
- ગુસ્લ આપી રહેલા બધા લોકો નિયત કરે. જેઓ પાણી રેડવામાં મદદ કરતા હોય તે પાણી.

ગુસ્લનાં મુસ્તહબ કાર્યો :

- મય્યતને વુઝૂ કરાવી શકાય.
- ગુસ્લ ઘરની અંદર અથવા છાપરાવાળી જગ્યામાં આપવું વધારે યોગ્ય છે.
- ગુસ્લ પછી મય્યતને લૂછીને કોરી કરી દેવી વધારે યોગ્ય છે.
- દરેક ગુસ્લ પહેલાં ગુસ્લ આપનાર માણસે પોતાના હાથ કોણી સુધી ધોઈ લેવા વધારે યોગ્ય છે.
- મય્યતનાં પગનાં તળિયાં કિબ્લા તરફ હોવાં જોઈએ.
- ઓછામાં ઓછા બે માણસો ગુસ્લ આપે તે વધારે યોગ્ય છે.
- બધા ગુસ્લ આપનાર માણસોએ ગુસ્લ દરમિયાન મય્યત માટે દુઆ માગવી અને ઈસ્તિગ્ફાર કરવો મુસ્તહબ છે.

સબક 10 : અહકામે મય્યત - હુનૂત

હુનૂત એટલે શરીરના સાત અંગો કે જે સજ્દામાં જમીનને સ્પર્શ કરે છે તેમના ઉપર કપૂર ઘસવું.

તે અંગો આ પ્રમાણે છે :

- કપાળ
- બન્ને હથેળીઓ
- બન્ને ઘૂંટણો
- બન્ને પગના અંગૂઠા

વાજિબ કાર્યો :

- નિય્યત.
- કપાળ ઉપર કપૂર લગાડવું.
- બન્ને હથેળીઓ ઉપર કપૂર લગાવવું.
- બન્ને ઘૂંટણો ઉપર કપૂર લગાવવું.
- બન્ને પગના અંગૂઠા ઉપર કપૂર લગાવવું.

નોંધ : કપૂર - તાજું અને પાવડર સ્વરૂપમાં હોવું જોઈએ.

એહતિયાતે વાજિબ :

- અત્તર લગાડો નહીં.
- કપૂરને કપાળ ઉપર પહેલાં લગાડવું.

મુસ્તહબ કાર્યો :

- કપૂરની સાથે તુર્બત (ખાકે શિક્ષા) ભેળવવી.
- નાક ઉપર કપૂર લગાવવું.
- છાતી ઉપર કપૂર લગાવવું.

સબક 11 : અહકામે મચ્ચત - કફન

ગુસ્સા કોરું થઈ ગયા પછી જ કફન પહેરાવવાનું રહેશે.

ઓછામાં ઓછાં વાજિબ કફન કાપડના ત્રણ ટુકડા હોય છે, પરંતુ નીચે પ્રમાણેનો ઉપયોગ કરવો

મુસ્તહબ છે :

- પુરૂષો માટે : સાત ટુકડા અને
- સ્ત્રીઓ માટે : આઠ ટુકડા

સફેદ સુતરાઉ કાપડના ટુકડાઓનો ઉપયોગ કરવો.

જો શક્ય હોય તો કાપડને ફાડવા ધાતુના ઓજારનો ઉપયોગ કરવો નહીં.

કફનના ભાગ - પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ માટે :

- ચાદર
- પહેરાણ
- લુંગી

- પુરુષો માટે અમામો, સ્ત્રી માટે મકના
- રાનપેચ
- કમરબંદ
- બીજી ચાદર
- ફક્ત સ્ત્રીઓ માટે સીનાબંદ

કફનના વાજિબ ભાગ :

- લુંગી : લગભગ ૬૦ ઈંચ લાંબી અને ૫૪ ઈંચ પહોળી (૧૫૦ સે.મી. લાંબી અને ૧૩૫ સે.મી. પહોળી.)
- પહેરાણ : લગભગ ૩૬ ઈંચ લાંબું અને ૧૧૦ ઈંચ પહોળું (૮૦ સે.મી. લાંબું અને ૨૭૫ સે.મી. પહોળું.)
- ચાદર : લગભગ ૬૦ ઈંચ લાંબી અને ૮૦ ઈંચ પહોળી (૧૫૦ સે.મી. લાંબી અને ૨૨૫ સે.મી. પહોળી.)

નોંધ :

- પહેરાણ વડે મય્યતને ખભાથી લઈને પગના ઉપરના અડધા ભાગ સુધી ઢાંકવામાં આવશે.
- લુંગી વડે મય્યતને નાભીથી લઈને ઘૂંટણ સુધી ઢાંકવામાં આવશે.

- ચાદર વડે મય્યતને એવી રીતે ઢાંકી દેવામાં આવશે કે ચાદરની એક બાજુથી બીજી બાજુને લપેટી લેવી અને ચાદર એટલી લાંબી હોવી જોઈએ કે માથા અને પગ બાજુના બન્ને છેડાઓને જ્યારે મય્યત તેની અંદર લપેટાયેલી હોય ત્યારે બાંધી શકાય.

કફ્નના મુસ્તહબ ભાગ :

- અમામો : લગભગ ૬ ફીચ લંબાઈ અને ૧૦૮ ફીચ પહોળાઈ (૧૫ સે.મી. લંબાઈ અને ૨૭૦ સે.મી. પહોળાઈ.)
- કમરબંદ : કમરપટ્ટા જેટલો લાંબો.
- રાનપેચ : લગભગ ૧૬ ફીચ લંબાઈ અને ૧૦૮ ફીચ પહોળાઈ (૪૦ સે.મી. લંબાઈ અને ૨૭ સે.મી. પહોળાઈ.)
- બીજી ચાદર : લગભગ ૬૦ ફીચ લંબાઈ અને ૮૦ ફીચ પહોળાઈ (૧૫૦ સે.મી. લંબાઈ અને ૨૨૫ સે.મી. પહોળાઈ.)
- સીનાબંદ : લગભગ ૧૨ ફીચ લંબાઈ અને ૮૦ ફીચ પહોળાઈ (૩૦ સે.મી. લંબાઈ અને ૨૨૫ સે.મી. પહોળાઈ.)

નોંધ :

- મકના વડે માથું એવી રીતે ઢાંકવાનું હોય છે કે જેવી રીતે નમાઝમાં માથું ઢાંકવામાં આવે છે.

- સીનાબંદ વડે સીનાને ઢાંકવામાં આવે છે.
- કમરબંદ કમરપટ્ટાની જેમ લુંગીને પકડી રાખે છે.
- રાનપેચ વડે શર્માલા છૂપાવવામાં આવે છે.
- બીજી ચાદર વડે કફનના બીજા બધા ટુકડાને ઢાંકી દેવામાં આવે છે.

જરીદા :

જરીદા ઝાડમાંથી તાજી કપાયેલી પાંદડાં વગરની ડાળીઓને કહેવામાં આવે છે. આ મુસ્તહબ કાર્ય સુન્નતે મોઅકકેદા છે.

નોંધ :

- ડાળીઓ એક હાથ જેટલી લાંબી હોવી જોઈએ અને તેના ઉપર મહૂમના નામની સાથે કલ્મએ શહાદત અને અઈમ્મા (અ.)નાં નામ લખવામાં આવશે.
- ડાળીઓ દાડમના ઝાડની કે ખજૂરના ઝાડની પણ હોઈ શકે.
- જમણી બાજુની ડાળી બગલને અડવી જોઈએ અને ડાબી બાજુની ડાળી બગલની ઉપર મૂકવી જોઈએ, પછી શરીરની આજુબાજુ ચાદરને લપેટી લેવામાં આવશે.

સબક 12 : અહકામે મય્યત - નમાઝે મય્યત, છેલ્લી વિદાય અને તદ્દફીન

ગુસ્લ અને કફન આપી દીધા પછી છ વર્ષ અથવા તેના કરતાં મોટા મુસલમાનની મય્યત ઉપર નમાઝે મય્યત પઢવી વાજિબ છે. છ વર્ષથી નાના બાળકની મય્યત ઉપર નમાઝે જનાઝા પઢવી મુસ્તહબ છે. નમાઝે જનાઝામાં શરીક થવાનો સવાબ ઘણો મોટો છે.

નમાઝે મય્યતની શરતો :

1. શરીર કે વસ્ત્રો પાક હોય તે જરૂરી નથી.
2. ગુસ્લ, વુઝૂ કે તયમ્મુમ વાજિબ નથી.
3. નમાઝે મય્યતને કિબ્લા તરફ મોઢું કરીને જમાઅતની નિયતથી પઢવી.
4. બધી તકબીરોને ક્રમવાર વધારે વકફો કર્યા વગર અદા કરવી જોઈએ કે જેથી નમાઝની તર્તીબ ન તૂટે.
5. નમાઝે મય્યતની જમાઅતમાં બધા લોકોએ આખી નમાઝ પઢવાની હોય છે.

નમાઝે મય્યતમાં બધા લોકો માટે ઊભા રહેવાની જગ્યા :

- મય્યતને એવી રીતે મૂકવામાં આવશે કે તેનું માથું જમાઅતની જમણી બાજુ હશે અને જમાઅત મય્યતની બિલકુલ નજીક ઊભી રહેશે.

- નમાઝમાં શરીક થયેલા બધા લોકોએ એકબીજાની જેટલી નજીક ઊભા રહી શકે તેટલી નજીક ઊભા રહેવાનું રહેશે.

મુસ્તહબ કાર્યો :

જો પુરૂષની મય્યત હોય તો ફુરાદા (નમાઝે મય્યત પઢનાર) અથવા જમાઅતના ઇમામે શરીરના વચ્ચોવચ ઊભા રહેવાનું રહેશે અને જો સ્ત્રીની મય્યત હોય તો ઇમામે તેની છાતી તરફ ઊભા રહેવાનું રહેશે.

નમાઝે મય્યતની પધ્ધતિ :

- નિયત : હું આ મય્યત માટે નમાઝે મય્યત પઢું છું વાજિબ કુર્બતન ઇલલ્લાહ
- તે પછી પહેલી તકબીર તે પછી કલેમા :

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ،

- બીજી તકબીર તે પછી સલવાત :

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ،

- ત્રીજી તકબીર તે પછી મોમિનીન માટે દુઆ :

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

- ચોથી તકબીર તે પછી :

પુરુષ - اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِهٰذَا الْمَيِّتِ

સ્ત્રી - اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِهٰذِهِ الْمَيِّتِ

- તે પછી પાંચમી તકબીર - આ તકબીર ઉપર નમાઝ પૂરી થાય છે.
- પછી દુઆ.

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾

છેલ્લી વિદાય અને તદફીન :

મુસલમાનની મય્યતને દફન કરી દેવી વાજિબે કિફાઈ છે.

મય્યતનો ચહેરો છેલ્લી વખતે ઢાંકી દેવામાં આવે અને બાંધી દેવામાં આવે તે પહેલાં તેના નજીકનાં સંબંધીઓને તેને છેલ્લી વાર જોવા માટે બોલાવવામાં આવે છે. આ સમયે આ વાતનું ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે કે ફક્ત મહેરમ લોકો મય્યતનો ચહેરો જોવા આગળ આવે.

જનાઝા - મુસ્તહબ કાર્યો :

- મુસ્તહબ છે કે ચાર લોકો જનાઝાના ચાર ખૂણાને જનાઝાને કબ્રસ્તાન લઈ જતા સમયે પોતાના ખભા ઉપર મૂકે.
- આ પાણી મુસ્તહબ છે કે જનાઝાને ઉઠાવવાની શરૂઆત મય્યતનો જમણો ખભો જ્યાં હોય ત્યાંથી કરવામાં આવે અને ઘડિયાળની ઊલટી દિશામાં એક પછી એક બધા ખૂણાથી લોકો જનાઝાને ઉઠાવી લે.
- જનાઝાને ઉઠાવનાર જનાઝાના આગળથી કે તેની નીચેથી અવરજવર ન કરે.

તદફીનની વાજિબ ક્રિયાઓ :

- મય્યતને એવી રીતે દફન કરવામાં આવે કે દફન કર્યા પછી તેની દુર્ગંધ ન ફેલાય અને કોઈ જાનવર તેને બહાર ન કાઢી શકે.
- મુસલમાનની મય્યતને ગેરમુસ્લિમોના કબ્રસ્તાનમાં દફનાવવામાં ન આવે અને ગેરમુસ્લિમોને મુસ્લિમોના કબ્રસ્તાનમાં દફનાવવામાં ન આવે.
- મય્યતના શરીરને કબરની અંદર જમણા ખભા ઉપર સૂવાડીને તેનું મોઢું કિબ્લા તરફ કરી નાખવામાં આવશે.

મુસ્તહબ કાર્યો :

- કબર મધ્યમ કદના માણસની ઊંચાઈ જેટલી ઊંડી હોવી જોઈએ.

સ્ત્રીની મય્યતની તદ્દફીન :

- સૌ પ્રથમ સ્ત્રીની મય્યતને કબરની બાજુમાં મૂકવી જોઈએ પછી મય્યતને એક સાથે કિબ્લાની બાજુથી કબરમાં ઉતારવી જોઈએ.
- મય્યતને કબરમાં ઉતારતાં સમયે કાપડ વડે લોકોની નજરથી બચાવવી જોઈએ.

જ્યારે મય્યતને કબરમાં મૂકવામાં આવે ત્યારે નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી :

- કફનના બંધ ખોલી દેવામાં આવે.
- જમણો ગાલ જમીન ઉપર રાખવામાં આવે.
- માટીનો તકિયો બનાવીને તેના ઉપર માથું મૂકવામાં આવે.
- તલ્ફીન પઢવામાં આવે.
- મર્હૂમના સગાંવહાલાં સિવાય બધા લોકોએ પોતાના હાથના પાછળના ભાગથી કબરમાં માટી નાખવી જોઈએ અને “ઈન્નાલિલ્લાહે વ ઈન્ના એલૈહે રાજેઊન” પઢવું જોઈએ.
- કબર ઉપર પાણી રેડવું જોઈએ.
- સાત વાર સૂરએ કદ્ર પઢવી જોઈએ.

- માથા તરફ કબરની માટીમાં એવી રીતે આંગળીઓ અંદર ઉતારવી જોઈએ કે ત્યાં આંગળીઓની છાપ રહી જાય.
- કબરની સપાટીને ૧૦ સે.મી. (લગભગ ૪ ઈંચ) જમીનથી ઊંચી કરો અને તેના ઉપર મહૂમના નામની નિશાની મૂકી દો.
- લોકો કબર પાસેથી દૂર ચાલ્યા જાય પછી મહૂમનો વારિસ અથવા તો તેના વારિસનો વકીલ ફરીથી કબર ઉપર આવીને તલ્કીન પઢે.

સબક 13 : અહકામે મય્યત - કબ્રસ્તાનની ઝિયારત અને નમાઝે વહશત

જે લોકો હયાત છે એ લોકોએ પોતાના મર્હૂમોને ભૂલાવી ન દેવા જોઈએ, પરંતુ તેમની રૂહના સવાબ માટે તેમના વતીથી સદકો આપતા રહેવું જોઈએ અને નેક કાર્યો કરતા રહેવું જોઈએ.

જે ઓલાદને તેમના માબાપે અસ્વીકાર કરી દીધા હોય એવી ઓલાદને ‘આક’ કહેવાય છે. તેવી ઓલાદ જ્યારે માબાપની ઝિયારત કરવા જાય તો માબાપને પાછા રાજી કરી શકે છે.

જ્યારે તેમની કબરની ઝિયારત કરવામાં આવે છે તો મર્હૂમોની રૂહ ખુશ થાય છે.

પુરૂષો માટે મુસ્તહબ છે કે નીચે મુજબના સમયે મર્હૂમની કબરની ઝિયારત કરે અને સૂરએ ફાતેહા પઢે.

- સોમવારે અને શનિવારે
- જુમેરાતે અને જુમ્આના દિવસે અસરના સમયે

કબ્રસ્તાનમાં દાખલ થતા સમયે આ દુઆ પઢવી મુસ્તહબ છે :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَلسَّلَامُ عَلٰى اَهْلِ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مِنْ اَهْلِ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، يَا اَهْلَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ،
 اللهُ، بِحَقِّ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، كَيْفَ وَجَدْتُمْ قَوْلَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مِنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ،
 يَا لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، بِحَقِّ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، اِغْفِرْ لِمَنْ قَالَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، وَاحْشُرْنَا
 فِيْ زُمْرَةِ مَنْ قَالَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللهِ، عَلٰى وَّلِيِّ اللهِ وَوَصِيِّ رَّسُوْلِ

الله

(સલામ થાય લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહવાળાઓ ઉપર, લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહવાળાઓ તરફથી.

અય લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહવાળાઓ ! લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહના વાસ્તાથી તમને લા ઈલાહા

ઈલ્લલ્લાહનો વાયદો કેવો લાગે છે લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ તરફથી ? અય લા ઈલાહા

ઈલ્લલ્લાહ ! લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહના વાસ્તાથી જે કોઈ લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ કહે તેની

મગફરત કર અને અમને ભેગા કર લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ મોહંમદુર્રસૂલુલ્લાહ અલીયુંવ

વલીયુલ્લાહ વ વસીયો રસૂલિલ્લાહ કહેનારાઓના ટોળામાં.)

નમાઝે વહશત :

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “મય્યતને પહેલી રાત કરતાં વધારે મુશ્કેલીઓ ક્યારેય પણ સહન કરવી પડતી નથી.”

માટે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ આપણને હિદાયત કરી છે કે અલ્લાહની રહેમત માટે આપણે મહૂમના નામનો સદકો કાઢીએ. તે ઉપરાંત આપણે કુર્બતન ઈલલ્લાહ અને મહૂમની મગફરતની નિયતથી બે રકાત નમાઝે વહશત પણ પઢવી જોઈએ.

વહશત એટલે એકલવાયાપણું અને બેચેની. મય્યતને દફન કરી દીધા પછી રાત્રીના પહેલા ભાગમાં કોઈ પણ સમયે નમાઝે વહશત પઢી શકાય, પરંતુ તેને નમાઝે ઈશા પછી પઢવી બહેતર છે.

નમાઝે વહશતની પધ્ધતિ :

1. નિયત : મહૂમના સવાબ માટે નમાઝે વહશત પઢું છું બે રકાત કુર્બતન ઈલલ્લાહ.
2. પહેલી રકાતની કિરઅત - તેમાં સૂરએ હમ્દ અને આયતુલ કુરસી પઢવી.
3. રુકૂઅ
4. બે સજ્દા
5. બીજી રકાતની કિરઅત - તેમાં સૂરએ હમ્દ પછી દસ વખત સૂરએ કદ્ર પઢવી.

6. કુનૂત

7. રુકૂઅ

8. બે સજ્દા

9. તશાહહુદ અને સલામ

નમાઝ પૂરી થઈ ગયા પછી અને દુરૂદ શરીફ પઢ્યા પછી અલ્લાહ પાસે દુઆ માગવી કે નમાઝનો સવાબ મહૂમની કબરને પહોંચે.

સબક 14 : આખેરત

મોત શું છે ? એક પરિચય :

મોતની જુદી જુદી વ્યાખ્યાઓ અને કલ્પનાઓ છે કે જે જુદા જુદા લોકોને અને મઝહબોએ પ્રસ્તુત કરી છે કે કેટલાક કહે છે કે મોત એટલે અંત, જ્યારે કે બીજા કહે છે કે મોત એટલે જીવનના અનંત તબક્કામાં દાખલ થઈ જવું.

જાહિલો માટે મોત એટલે જીવનનો અંત એમ થાય છે, પરંતુ હકીકત એ છે કે મોત આ દુનિયાની સાંજ છે કે જેના પછી આખેરતની સવાર થાય છે.

એક અંગ્રેજ વિદ્વાન કહે છે કે મોત અંત સમયના બીજા વસીલાઓનો સેવક છે. દાખલા તરીકે જ્યાં સુધી કોઈનો અકસ્માત ન થાય - જેવો કે હૃદયરોગ, ઝેરી ખોરાક લેવો, પડી જવું, વગેરે, ત્યાં સુધી તેનું મોત નહીં આવે.

મોતથી કોઈ છુટકારો નથી :

મોત એવો શબ્દ છે કે જેનાથી ઘણા લોકો ધ્રુજી ઊઠે છે, પરંતુ તેમને ખબર નથી કે જે પણ વસ્તુનું સર્જન શૂન્યમાંથી થયું હોય તેનો અંત, સડો કે મોત નિશ્ચિત છે. આ કુદરતનો કાયદો છે.

કોઈ કેટલી પણ મહેનત કરી લે, વિજ્ઞાન કેટલી પણ પ્રગતિ કરી લે, પરંતુ મોતથી કોઈ છુટકારો નહીં મળે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં એલાન કરે છે :

પારા -૫, સૂરએ નિસાઅ, સૂરા -૪ આયત-૭૮

أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ ط

(તમે જ્યાં પણ હો, મોત તમારા સુધી પહોંચી જશે, પછી ભલે તમે મજબૂત કિલ્લામાં હો.)

મોત કેવી રીતે આવે છે ?

જ્યારે મોત આવે છે ત્યારે આંખ, કાન અને જીભ કામ કરવાનું બંધ કરી દે છે. જેને મોત આવે છે તે પોતાની રૂહાની નજરો વડે ત્રણ વસ્તુઓ જુએ છે કે જે વસ્તુ તેની મિત્ર હોવાનો દાવો કરે છે :

- પહેલી વસ્તુ કહે છે કે હું તને તારા મોત સુધી સાથ આપીશ. (તે વસ્તુ તે માણસની દોલત અને મિલકત હોય છે.)
- બીજી વસ્તુ કહે છે કે હું તને તારી કબરના દરવાજા સુધી સાથ આપીશ. (તે વસ્તુ તે માણસની ઓલાદ હોય છે.)
- ત્રીજી વસ્તુ કહે છે કે હું તને હંમેશાં સાથ આપીશ, જીવનમાં પણ અને મોત પછી પણ. (તે વસ્તુ તે માણસના આમાલ હોય છે.)

જ્યારે મોતનો સમય આવે છે ત્યારે અલ્લાહ બે ફરિશ્તાઓ મોકલે છે :

1. પહેલા ફરિશ્તાનું નામ મુશ્કયા છે - તે ફરિશ્તો તે માણસને તેની દોલત પ્રત્યે ઉદાર બનાવી દે છે.
2. બીજા ફરિશ્તાનું નામ મુન્સિયા છે - તે ફરિશ્તો તે માણસને તેના દુન્યવી મામલાઓ ભૂલાવી દે છે.

તે સિવાય બીજા બે ફરિશ્તાઓ પણ તે માણસ પાસે આવે છે :

1. પહેલા ફરિશ્તાનું નામ રકીબ છે - જે તે માણસને તેનાં સારાં કાર્યોનું આમાલનામું દેખાડે છે.
2. બીજા ફરિશ્તાનું નામ અતીદ છે - જે તે માણસને તેનાં ખરાબ કાર્યોનું આમાલનામું દેખાડે છે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે પણ માણસ મૃત્યુ પામે છે તે મને જુએ છે, પછી તે મોમિન હોય કે મુનાફિક હોય.”

તો જ્યાં સુધી મોમિનનો સવાલ છે તો તેઓ તો મૌલા અલી (અ.)ને જોઈને ખુશખુશાલ થઈ જાય છે, પરંતુ મુનાફિકો તેમને જોઈને ઘણા દુઃખી થઈ જાય છે.

જ્યારે આ ફરિશ્તાઓ પોતાનું કાર્ય પૂરું કરી લે છે તો ‘મલકુલ મોત’ આવે છે અને મરનારને કહે છે કે, “ચિંતા ન કર (ખાસ કરીને જ્યારે મરનાર નેક હોય ત્યારે) અલ્લાહની કસમ ! હું તારા માટે તારા પિતા કરતાં વધારે દયાળુ છું હવે તારી આંખ ઊઘાડ અને જો.”

તે પછી મરનાર માણસ પોતાની રૂહાની આંખો ઊઘાડી દે છે.

તે પછી મૃત્યુ પામનાર આ નિદા સાંભળે છે (જે કુરઆને મજીદમાં આવી રીતે જણાવવામાં આવેલી છે) :

પારા-૩૦, સૂરઅ ફજ, સૂરા-૮૮, આયત-૨૭ થી ૩૦

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۖ وَادْخُلِي جَنَّاتٍ ﴿٢٩﴾

(અય નફ્સે મુત્મઈન્ના ! (સંતોષ પામેલા નફ્સ) પાછો ફરી આવ તારા રબ પાસે, તેનાથી રાજી

થઈને અને તેને રાજી કરતાં કરતાં. પછી દાખલ થઈ જ મારા બંદાઓમાં અને દાખલ થઈ જ

મારી જન્નતમાં.)

તે સમયે મોમિનને ફક્ત એક જ ઈચ્છા થાય છે અને તે એ કે વહેલામાં વહેલા તે નિદા આપનાર પાસે પહોંચી જાય. આવી રીતે મોમિન આ દુનિયાને કોઈ પણ પ્રકારના દુઃખ કે ચિંતા વગર છોડી દે છે. આવી રીતે અલ્લાહ મોમિનને મોત તે સમયે આપે છે કે જ્યારે મોમિનની બસ એક જ ઈચ્છા હોય છે કે જલ્દીથી હું રસૂલલ્લાહ (સ.)ની પાસે પહોંચી જાઉં.

બરઝખ :

બરઝખનો શાબ્દિક અર્થ છે ‘અંતરાય’. આ શબ્દ વડે મોત અને ક્યામત (એટલે કે એ સમય કે જ્યારે બધા લોકોને કબરમાંથી પાછા ઊભા કરવામાં આવશે) વચ્ચેના સમયથી ઓળખાય છે.

બરઝખમાં ફક્ત સાચા અકીદા અને નેકીઓ જ માણસના કામમાં આવશે કે જેથી તેની રૂહને શાંતિ મળે.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “અમે શફાઅત કરીશું (મર્ફૂરતની દુઆ કરીશું) તમારા માટે ક્યામતના દિવસે, પરંતુ મને ચિંતા તમારા એ સમયની છે કે જ્યારે તમે બરઝખમાં હશો.”

બરઝખમાં ગુનેગારોને સજા આપવામાં આવશે. કુરઆને મજીદ બરઝખનો પુરાવો આવી રીતે આપે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ મોઅમિનૂન, સૂરા-૨૩, આયત-૧૦૦

وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

(...અને તેમની આગળ એક અંતરાય છે ત્યાં સુધી કે જ્યારે તેમને પાછા ઊભા કરવામાં આવશે.)

બરઝખનાં ટોળાં :

બરઝખમાં ત્રણ પ્રકારનાં ટોળાં હશે :

1. સાચા મોમિનો : આ ટોળું એવા લોકોનું હશે કે જેમણે આવી રીતે જીવન જીવ્યું હશે :

- તેઓ ઈમાનમાં પાકા હશે અને નેક કાર્યો કરનાર હશે.
- તેમણે નિર્દોષ જીવન જીવ્યું હશે, અને
- જો તેમનાથી કોઈ ભૂલો કે ગુના થઈ ગયા હોય તો પણ તેમના જીવન દરમિયાન પડતી મુશ્કેલીઓ જેવી કે બીમારી, ગરીબાઈ, સગાંવડાલાંનાં મોત, મુશ્કેલી પેદા કરનાર પાડોશી અને/અથવા મોતના સમય પહેલાં પહેલાં થતી પીડા ગુનાના કફ્ફારા માટે કાફી હશે.

અલ્લાહ જાણે છે કે આવા લોકો સવાબના હકદાર છે, પરંતુ એટલા માટે કે હમણાં ક્યામત આવી નથી એટલે તેમને જન્નતમાં ન મોકલી શકાય એટલે કાયદા મુજબ તેમને (રોએ મહેશરના દિવસે) પાછા ઊભા કરવામાં આવશે. તે પહેલાં તેમને નેકીનો બદલો (જન્નત) ન મળી શકે, પરંતુ અલ્લાહની રહેમતના કારણે તેમને તેમના અકીદા વિષે પૂછવામાં આવે છે અને જ્યારે તેઓ સાચા જવાબ આપી દે છે તો તેમને રિઝવાન (ખુશાલી)ની હાલતમાં દાખલ કરવામાં આવે છે. ત્યાં તેમને ખાતરી થઈ જાય છે કે તેમનું ભવિષ્ય સુરક્ષિત છે, તેમને પોતાની કબ્રમાં જ ખુશાલી પ્રાપ્ત થઈ જાય છે અને ત્યાં તેઓ શોખથી ક્યામતની રાહ જુએ છે.

2. પાકા કાફિરો અને મુનાફિકો : આ ટોળું એવા લોકોનું હશે કે જેઓ આવી રીતે જીવન જીવ્યા હશે :

- તેમના જીવનમાં નેકીઓ જ નહીં હોય, અથવા
- જો તેમણે નેકીઓ કરી પણ હોય તો દુન્યવી ખુશાલી જેવી કે સ્વાસ્થ્ય, ધન, સારું કુટુંબ, સારા મિત્રો, ખ્યાતિ, સત્તા, વગેરે અને/અથવા મોત પહેલાં પહેલાં તેમને મળેલું સુખ તેમની નેકીના બદલા માટે કાફી છે.

અલ્લાહ જાણે છે કે એવા લોકોની જગ્યા દોઝખમાં છે, પરંતુ તે તેમને ક્યામત પહેલાં નહીં મોકલે, માટે તેમને તેમની સજાનો સ્વાદ વહેલાં ચખાડી દેવા માટે તેમને તેમના અકીદા વિષે

પૂછવામાં આવશે અને જ્યારે તેઓ સાચા જવાબ નહીં આપી શકે તો તેમની કબ્રો તેમના માટે સજાનાં કેદખાનાં બની જશે અને તેઓ ઈચ્છશે કે ક્યામત આવે નહીં તો સારું.

નોંધ : બરઝખની જઝા અથવા સજા જન્નત કે દોઝખ કરતાં જુદી છે. બરઝખની જઝા અથવા સજા ફક્ત રૂઢને જ પહોંચે છે એટલા જ માટે આપણે કબ્રમાં કોઈને પણ જઝા કે સજા અપાતી જોઈ શકતા નથી. માઅસૂમીન (અ.)ની હદીસોમાં બરઝખને સારા અથવા ખરાબ સપનાની સાથે સરખાવ્યું છે.

3. એ લોકો કે જેઓ ન તો પૂરા મોમિન હશે કે ન તો ચોક્કસપણે કાફિર હશે : તે લોકો આ પ્રમાણે છે :

- બાળકો.
- પાગલ લોકો.
- એવા લોકો કે જેમની પાસે હક અને બાતિલમાં ફેર સમજવાની બુદ્ધિ ન હતી.
- એ લોકો કે જેઓ ઈસ્લામી દુનિયાથી એટલા જુદા પડી ગયા હતા કે તેમને ઈસ્લામની હકીકત ખબર ન હતી.
- એ લોકો કે જેમને ઈસ્લામ વિષે ખબર ન હતી તેમ છતાંય તેઓ ઈસ્લામના દુશ્મન ન હતા.

- એવા લોકો કે જેમણે ઊંડાણપૂર્વક દીની અકીદાઓને સમજ્યા ન હતા, પરંતુ ફક્ત તેમના પરિવારજનો જેમ કરતા હતા તેમ કરતા રહેતા હતા.
- એવા ગેરમોમિનો કે જેઓ રસૂલલ્લાહ (સ.)ની સાથે અને અહલેબૈત (અ.)ની સાથે મોહબ્બત તો કરે છે પણ તેમને ખબર નથી કે તેઓ અલ્લાહના મોકલેલા સાચા હાદી છે.

આવા લોકો ઉપર કબ્રમાં પૂછપરછ કે ફિશાર (દબાણ) નહીં થાય. તેમને એવી અવસ્થામાં રાખવામાં આવશે કે જે ઘેરી ઊંઘ જેવી હશે અને અલ્લાહ તેમનો ફેંસલો ક્યામતના દિવસે કરશે ત્યાં સુધી તેમને ન તો જઝા મળશે કે સજા મળશે.

આ ત્રણેય મુખ્ય ટોળાં પછી એક ટોળું તેમની વચ્ચે રહી જશે તે ટોળું એવા મોમિનોનું હશે કે જેમણે એટલા બધા ગુના કરી નાખ્યા હશે કે જેમનો કફ્ફારો દુન્યવી મુસીબતો અને મોત સમયની પીડા વડે નહીં થઈ શકે.

જો અલ્લાહ એમ ઈચ્છે કે આવો મોમિન ક્યામતના દિવસે બિલકુલ ગુનાથી પાક થઈને આવવો જોઈએ તો શક્ય છે કે અલ્લાહ બરઝખમાં જ તેને સજા આપી દે.

આવી જ સજા વિષે ઈમામ જફર સાદિક (અ.) ફરમાવે છે કે, “અમે ક્યામતના દિવસે તમારા તરફથી શકાઅત (ભલામણ) કરીશું, પરંતુ અલ્લાહની કસમ ! મને તેની ચિંતા છે કે જ્યારે તમે બરઝખમાં હશો.”

જો કે આવું પણ બની શકે છે કે અલ્લાહ એમ ઈચ્છે કે આવા મોમિનોનો ફેંસલો પણ ક્યામતના દિવસે જ કરે. તો પછી આ ટોળું પણ ત્રીજા ટોળાની સાથે જ ઊભું થશે.

આ બધી વસ્તુઓ અલ્લાહના અદ્દલ અને તેની રહેમત પર આધારિત છે. આપણને આ વિષે વધારે જાણાવવામાં આવ્યું નથી કે આપણે બધાં ટોળાં વિષે વધારે વિગતો જાણી શકીએ. બસ, આટલું કહી શકાય કે પહેલા, બીજા અને ત્રીજા ટોળાને કે જેને બરઝખમાં સજા કરવામાં આવશે તેમના વિષે આપણી પાસે થોડી ઘણી માહિતી પહોંચી છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જ્યારે પણ કોઈને મોત આવે કે ક્યામત શરૂ થઈ જાય છે.”

મોત પછીનું જીવન - બરઝખ :

- મોત અને ક્યામત વચ્ચેના સમયને બરઝખ કહેવામાં આવે છે.

- બરઝખમાં ફક્ત આપણા સાચા અકીદા અને નેકીઓ જ કામમાં આવવાની છે કે જે આપણી રૂઢને શાંતિ અપાવશે.
- બરઝખમાં ત્રણ પ્રકારનાં ટોળાં હશે : સાચા મોમિનોનું ટોળું, પાકા કાફિરો અને મુનાફિકોનું ટોળું અને એમનું ટોળું કે જે ન તો પૂરા મોમિન હતા કે ન તો ચોક્કસપણે કાફિર હતા.

કબ્રની પૂછપરછ (સવાલ જવાબ) અને કબ્રનો ફિશાર (દબાણ) :

હદીસો પ્રમાણે જ્યારે મય્યતને દફન કરી દેવામાં આવે છે અને જે લોકો તેને દફન કરે છે તે પાછા ચાલ્યા જાય છે (કહેવામાં આવે છે કે ૪૦ કદમ દૂર ચાલ્યા જવું જ કાફી છે) ત્યારે બે ફરિશ્તાઓ કબ્રમાં દાખલ થાય છે. એકનું નામ ‘મુન્કર’ છે અને બીજાનું ‘નકીર’ છે.

આ સમયે મય્યતના શરીરમાં રૂઢ પાછી દાખલ થાય છે અને તેને સવાલ પૂછવામાં આવે છે. તે પછી મય્યત (કે જે સજીવ થઈ ચૂકી હોય છે), તેને આ પ્રમાણે પૂછવામાં આવે છે :

- તારો રબ કોણ છે ?
- તારા નબી કોણ છે ?
- તારો દીન કયો છે ?
- તારી કિતાબ કઈ છે ?
- તારા ઈમામ કોણ છે ?

આ સમયે મય્યતને તલ્ફીન પઢાવવાથી તેને બધા જવાબ આપવામાં મદદ મળે છે કારણ કે તલ્ફીન મય્યતના દરેક જવાબમાં સુધારો કરી દે છે.

કબ્રમાં કયા સવાલ પૂછવામાં આવે છે ?

કબ્રમાં નમાઝ, ઝકાત, હજ, રોઝા અને અહલેબૈત (અ.)ની મવદ્ત વિષે સવાલ પૂછવામાં આવે છે.

જો તમે બધા સવાલોના જવાબ સાચા આપો તો શું થશે ?

- જે કોઈ સવાલોના જવાબ સાચી રીતે આપશે તેને કબ્રમાં આરામ અને રહેમત મળશે અને આખેરતમાં રિઝવાન (ખુશાલી)ની જન્નત (બગીચો) મળશે.
- જો જવાબ આપનાર મોમિન હશે અને સાચા જવાબ આપશે તો ફરિશ્તા તેને કહેશે કે હવે ચેનથી સૂઈ જા અને તેની કબ્રમાં જન્નતનો એક દરવાજો ખોલવામાં આવશે. તે જન્નતની અંદર પોતાની જગ્યા જોઈ લેશે. તે પછી તેની રૂહને તેની અંદરથી પાછી કબ્ર કરવામાં આવશે અને તેને ૧૪ માઅસૂમીન (અ.)ના જવાર (પાડોશ)માં જગ્યા મળશે.
- અંતમાં ‘મુબશ્શિર’ અને ‘બશીર’ નામના બે ફરિશ્તા આવશે અને મોમિનને મુબારકબાદી આપશે.

જો તમે સવાલોના સાચા જવાબ ન આપો તો શું થશે ?

- જે કોઈ સાચા જવાબ નહીં આપે તો તેના માટે કબ્રમાં ઊકળતા પાણીની સજા હશે અને આખેરતમાં દોઝખની સજા હશે.
- જો તે મોમિન નહીં હોય અને જવાબ સાચા નહીં આપે તો ફરિશ્તાઓ તેને એવી રીતે સજા આપશે કે દોઝખનો એક દરવાજો તેની કબ્રમાં ખોલી દેવામાં આવશે.
- અંતમાં મુબશ્શિર અને બશીર આવીને તે કાફિરને સજા કરશે.

સવાલ જવાબના સમયે ફરીથી મૌલા અલી (અ.)ની મોહબ્બત મદદે આવશે. રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મૌલા અલી (અ.)ને ફરમાવ્યું છે કે, “જે તમારાથી મોહબ્બત કરે છે તે ત્રણ જગ્યાએ રાજી રહેશે :

1. “મોતના સમયે (કારણ કે તમે તેમની મુલાકાત કરશો),
2. “કબ્રના સવાલ જવાબના સમયે (કારણ કે તમે તેમને સાચા જવાબ શિખવાડશો)
3. “અને અલ્લાહ સામે ઊભા રહેવાના સમયે (કારણ કે તમે તેમનો પરિચય કરાવશો).”

કબ્રના સવાલ જવાબ પછી આવું બનશે :

- મોમિનની રૂહને ‘વાદીયુસ્સલામ’ (સલામતીની ખીણ)માં મોકલી દેવામાં આવશે. કહેવાય છે કે વાદીયુસ્સલામ નજદમાં છે ત્યાં મોમિનની રૂહ સલામતીની સાથે ક્યામતની રાહ જુએ છે.

- કાફિરની રૂઢને ‘વાદીયુલ બરહૂત’ (મુસીબતની ખીણ)માં મોકલી દેવામાં આવશે. કહેવાય છે કે વાદીયુલ બરહૂત યમનમાં છે, ત્યાં મુનાફિકો અને કાફિરોની રૂઢો મુસીબતમાં સપડાયેલી રહેશે અને ક્યામતના આગમનથી ડરતી રહેશે.

ફિશારે કબ્ર (કબ્રનું દબાણ) :

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે કોઈની સાથે કબ્રમાં સવાલ જવાબ કરવામાં આવશે તેની ઉપર દબાણ કરવામાં આવશે અને જેને સવાલ જવાબથી બાકાત રાખવામાં આવશે તેને દબાણથી પણ બાકાત રાખવામાં આવશે.”

કેટલાક મોમિનો માટે દબાણ એવું હશે કે જાણે બે મિત્રો ભેટી રહ્યા હોય, કેટલાક ગુનેગાર મોમિનો માટે દબાણ એવું હશે કે કે તેમની પાંસળીઓ તૂટી જશે. આ દબાણ મય્યતને કેવી જમીનમાં દફન કરવામાં આવે છે તેના પર આધારિત નથી.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જમીનનો રબ જ આસમાનોનો પણ રબ છે.”

આવી રીતે મય્યત ઉપર તેની લાયકાત પ્રમાણે દબાણ કરવામાં આવશે, પછી ભલે તે કેવી પણ પરિસ્થિતિ કે જગ્યામાં દફન કરવામાં આવેલી હોય.

એક વખતે હઝરત ઈમામ અલી રઝા (અ.)ના એક સહાબીએ આપને પૂછ્યું કે, “આપ મૃત્યુ પામેલા એવા લોકો વિષે શું ફરમાવો છો કે જેમને ફિશારે કબ્રનો તો અનુભવ કરવાનો જ હતો, પરંતુ તેમને જમીનમાં દફન ન કરી શકાયા હોય ?”

તો ઈમામ અલી રઝા (અ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “જો તેમના આમાલ એવા હોય કે તેમને ફિશારે કબ્રનો સામનો સજા રૂપે થવાનો જ હોય તો તેમને ફિશાર સહન કરવો જ પડશે, પછી ભલે તેમનાં મડદાં જ્યાં પણ પડેલાં હોય અથવા તો જેવી પણ અવસ્થામાં હોય. તેમની રૂહોને એવી જ તકલીફો થશે જેવી કે તેમના શરીરને ફિશારે કબ્રના કારણે થવાની હતી.

મોત પછીનું જીવન - કબ્રમાં સવાલ જવાબ અને ફિશાર :

- કબરની અંદર નમાઝ, ઝકાત, હજ, રોઝા અને અહલેબૈત (અ.)ની મવદત વિષે સવાલ પૂછવામાં આવશે.
- કેટલાક મોમિનો માટે ફિશાર એવું હશે કે જાણે કે બે મિત્રો આપસમાં ભેટી રહ્યા હોય જ્યારે કે કેટલાક ગુનેગાર કાફિરો માટે એવું હશે કે તેમની પાંસળીઓ તૂટી જશે.

રજૂઅત - ક્યામતે સુગરા :

સંપૂર્ણ ક્યામત કે જે મહેશરનો દિવસ છે તેના પહેલાં રજા'અત અથવા ક્યામતે સુગરા પણ થવાની છે એટલે કે આંશિક ક્યામત કે જેમાં રસૂલલ્લાહ (સ.) અને અહલેબૈત (અ.) તથા એવા લોકોનું ટોળું કે જેઓ ઈમાનમાં પાકા હશે અને એક એવા લોકોનું ટોળું કે જેઓ ખૂબ જ ખરાબ હશે તે બધાને પાછા જીવતા કરવામાં આવશે.

આપણને જેમનો ઈન્તઝાર છે તેવા અલ-મુન્તઝર હઝરત મહદી (અ.) કે જેઓ આપણા બારમા ઈમામ છે અને રસૂલલ્લાહ (સ.)ના આખરી ખલીફા છે તેમના ઝુલૂરના સમયે ક્યામતે સુગરા થશે.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે રજા'અતમાં નથી માનતો તે અમારામાંથી નથી.”

માટે રજા'અત પર ઈમાન પણ ઉસૂલે દીનમાંથી છે.

ઈસ્લામ દરેક મુસલમાનથી અપેક્ષા રાખે છે કે તે એ વાત પર ઈમાન ધરાવે કે દરેક વસ્તુ તેના રબ તરફના અકીદા અને આમાલ પર આધારિત તેની રૂલના અંતિમ ફેસલા માટે પાછી ફરવાની છે.

કુરઆને મજીદમાં વારે ઘડીએ એલાન કરવામાં આવ્યું છે કે માણસ જાણી લે કે કયામત બરહક છે અને પોતાના દુન્યવી જીવનમાં તે કયામતથી ચેતતો રહે (કયામતનો તકવો કરે) એવા બદલાની સામે કે જેના વિષે કોઈ શંકા નથી કે તે થઈને જ રહેશે.

આ હકીકત ઉપર યકીન માણસને હંમેશાં સાચા રસ્તા ઉપર ચાલતો રાખશે અને તેને તેના આમાલ વિષે જવાબદારીપૂર્વક વર્તન કરવામાં મદદરૂપ થશે. આ સ્વાભાવિક વાત છે કે જ્યારે કોઈ પણ માણસ પોતાની જવાબદારીની ચિંતા કરતો નથી તો તેને કોઈ પણ વસ્તુ ગુનાથી રોકી શકતી નથી અને જો તેની અંદર પોતાના આમાલ પ્રત્યે જવાબદારીની ચિંતા હશે તો તે કદીય પોતાની હદો નહીં વટાવે અને હંમેશાં પરહેઝગારીથી જીવશે.

એક મુસલમાન માટે જરૂરી છે કે તે કયામત પર યકીન ધરાવે અને સાફ સુથરું જીવન જીવે કે જેથી તે કયામતના દિવસમાંથી સહેલાઈથી પાર ઊતરી શકે અને જન્નતમાં હંમેશ માટે રિઝવાન (ખુશાલી) પામી શકે. આપણા ઉસૂલે દીનમાંથી પાંચમો અકીદો કયામતનો અકીદો છે તેના ઉપર ઈમાન ધરાવવું વાજિબ છે.

દરેક માણસ વ્યક્તિગત રીતે પોતાના ઈમાન અને આમાલનો જવાબદાર છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ અલકાફ, સૂરા-૪૬, આયત-૧૮

وِكُلِّ دَرَجَتٍ مِّمَّا عَمِلُوا ۖ وَيُؤْفِيهِمْ أَعْمَالَهُمْ ۖ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

(દરેક માટે દરજ્જાઓ છે એ પ્રમાણે કે જેવાં કાર્યો તેમણે કર્યા અને એ માટે કે તે (અલ્લાહ)

તેમના કાર્યોનો બદલો તેમને પાછો આપે અને તેમના ઉપર જુલ્મ નહીં કરવામાં આવે.)

મોત પછી દરેક માણસને પાછો જીવિત કરવામાં આવશે કે તેને તેના આમાલ પ્રમાણે જાઝા કે સજા કરવામાં આવે. આપણું આ જીવન તે ફક્ત એક ઋતુ છે કે જેમાં આપણે વાવણી કરી શકીએ અને પ્રયત્ન કરી શકીએ અને આખેરતનો સમય ફસલ કાપવાનો અથવા પરિણામનો સમય હશે. આપણું આ જીવન કારણો પેદા કરવા માટે છે કે જેમની અસર આપણને આખેરતમાં દેખાશે. આપણે હાલ જેવું વાવીશું તે સમયે આપણને એવી જ ફસલ મળશે.

પહેલો અને બીજો સૂર :

સૂરનો અવાજ કયામતના દિવસનો પહેલો તબક્કો હશે. અલ્લાહે આ વાત ઘણી આયતોમાં જણાવી છે. તેમાંની એક આયત નીચે મુજબ છે :

પારા-૨૪, સૂરએ ઝુમર, સૂરા-૩૮, આયત-૬૮

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ^ط
 ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٢٨﴾

(પછી સૂર ફૂંકવામાં આવશે તો જે કાંઈ છે આસમાનોમાં અને જે કાંઈ છે જમીનમાં તે મૂંઝિત થઈ જશે (મૃત્યુ પામશે) સિવાય કે જેના વિષે અલ્લાહ ઈચ્છે, પછી તેની (સૂરની) અંદર ફરીથી ફૂંકવામાં આવશે તો ત્યારે તે બધા ઊભા થઈને રાહ જોતા થઈ જશે.)

આ આયત આપણને બતાવે છે કે સૂર બે વાર ફૂંકવામાં આવશે, જ્યારે તે પહેલી વાર ફૂંકવામાં આવશે તો બધા લોકો (દરેક સજીવ વસ્તુ) મરી જશે અને જ્યારે સૂરને બીજી વાર ફૂંકવામાં આવશે ત્યારે દરેક માણસ ઊભો થઈ જશે અને ખરેખર તે જ હશે કયામતનો દિવસ.

હઝરત ઈમામ અલી ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)ને પૂછવામાં આવ્યું કે, “આ બન્ને સૂર વચ્ચે કેટલો સમય લાગશે ?” તો આપે જવાબ આપ્યો કે, “જેટલો અલ્લાહ ઈચ્છશે.”

તો આપને આગળ પૂછવામાં આવ્યું કે, “અય ઈબ્ને રસૂલિલ્લાહ ! મને બતાવો કે સૂર કેવી રીતે ફૂંકવામાં આવશે ?”

તો ઈમામ (અ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “જ્યાં સુધી પહેલા સૂરનો સવાલ છે તો ખરેખર અલ્લાહ ઈસરાફીલ ફરિશ્તાને હુકમ કરશે એટલે તે ફરિશ્તો દુનિયા તરફ આવશે અને તેની પાસે સૂર હશે.

સૂરનો એક ભાગ મોઢે લગાવવાનો હશે અને બે ભૂંગળાં હશે. બન્ને ભૂંગળાં વચ્ચેનું અંતર આસમાન અને જમીન વચ્ચેના અંતર જેટલું હશે.

“જ્યારે ફરિશ્તાઓ ઇસરાફીલને દુનિયા તરફ સૂરની સાથે નાઝિલ થતાં જોશે તો કહેશે, “ખરેખર અલ્લાહે જમીનવાળાઓને મરી જવાનો હુકમ કર્યો છે અને અર્શવાળાઓને પણ એ જ હુકમ કર્યો છે.”

“તે પછી ઇસરાફીલ એક વાર સૂર ફૂંકશે અને સૂરનો અવાજ એ ભૂંગળામાંથી નીકળશે કે જે જમીન તરફ હશે. તેની સાથે જમીનની બધી સજીવ સૃષ્ટિ મૃત્યુ પામશે, પછી સૂરનો અવાજ એ ભૂંગળામાંથી નીકળશે કે જે આસમાન તરફ હશે. તે પછી આસમાનોની બધી સજીવ સૃષ્ટિ મૃત્યુ પામશે.

“પછી અલ્લાહ ઇસરાફીલને હુકમ કરશે, “અય ઇસરાફીલ ! તું પણ મરી જા.”

“પછી તે પણ મરી જશે અને બધી સૃષ્ટિ આવી જ રીતે રહેશે જ્યાં સુધી કે અલ્લાહ ઇચ્છશે.

ઈમામ (અ.) આગળ ફરમાવે છે :

“પછી અલ્લાહ એક મોટો અવાજ પેદા કરશે કે જે જમીન અને આસમાનોમાં સંભળાશે. તે અવાજ કહેશે કે, “આજે કોની સત્તા છે ?”

“કોઈ પણ તેનો જવાબ નહીં આપે (કારણ કે કોઈ પણ જીવિત નહીં હોય). તે પછી અલ્લાહ પોતે પોતાને જવાબ આપશે અને ફરીથી એક મોટો અવાજ સંભળાશે, જે કહેશે કે, “અલ્લાહની છે કે જે એક છે અને તાબે કરનાર છે.” (સૂરએ ગાફિર, સૂરા-૪૦, આયત-૧૬) મેં બધી મખ્લૂકને તાબે

કરીને તેમને મોત આપી દીધું છે. ખરેખર હું અલ્લાહ છું, કોઈ ખુદા નથી સિવાય કે હું એકલો. મારો કોઈ શરીક નથી અને મેં મખ્લૂકને મારી કુદરત વડે પેદા કરી છે અને મારી મશિયત વડે મોત આપ્યું છે અને હું મારી કુદરત વડે તેમને પાછા સજીવન કરીશ.”

“પછી અલ્લાહ (જ્યારે તેની ઈચ્છા થશે ત્યારે) બીજી વાર સૂરને ફૂંકાવશે. સૂરનો અવાજ એ ભૂંગળામાંથી નીકળશે કે જે આસમાન તરફ હશે. ત્યાંની મખ્લૂક પાછી સજીવ થઈને પહેલાંની જેમ ઊભી થઈ જશે અને આવી જ રીતે જમીન સાથે પણ થશે.

“હવે લોકોને મહેશ્વર માટે ભેગા કરવામાં આવશે (કે તેઓ પોતે કરેલી નેકી અને બદીઓનો હિસાબ આપે). તે ખરેખર એ જ દિવસ હશે - ક્યામતનો દિવસ.”

મોત પછીનું જીવન - રજૂઅત (ક્યામતે સુગરા) :

- રજૂઅત અથવા ક્યામતે સુગરા આંશિક ક્યામત છે કે જેમાં રસૂલલ્લાહ (સ.) અને અહલેબૈત (અ.) પર પાકું ઈમાન ધરાવતા લોકોનું ટોળું અને ખૂબ જ ખરાબ લોકોનું ટોળું, આ બંધાને પાછા સજીવન કરવામાં આવશે.
- રજૂઅત એ સમયે થશે કે જ્યારે જેમની રાહ જોવાઈ રહી છે એવા હઝરત ઈમામ મહદી (અ.), આપણા બારમા ઈમામ અને રસૂલલ્લાહ (સ.)ના આખરી ખલીફા મુહૂર ફરમાવશે.

- રજાતનો અકીદો ઉસૂલે દીનમાંથી છે.
- બીજી વાર સૂરનું ફૂંકાવું તે કયામતના દિવસનો પહેલો તબક્કો છે. જ્યારે સૂરને પહેલી વાર ફૂંકવામાં આવશે તો લોકો (અને આખી સજીવ સૃષ્ટિ) મૃત્યુ પામશે. જ્યારે તેને બીજી વાર ફૂંકવામાં આવશે તો બધા પાછા ઊભા થઈ જશે અને ખરેખર તે જ કયામતનો દિવસ હશે.

કયામત - હિસાબ :

મોત પછી પણ જીવન છે. આપણે બધા જ મૃત્યુ પામીશું અને આપણને પાછા ઊભા કરવામાં આવશે તે દિવસ કયામતનો દિવસ હશે અને આપણો ફેંસલો આપણા અકીદા અને આમાલ પ્રમાણે કરવામાં આવશે કે જેથી પરહેઝગાર માણસને જઝા અને ગુનેગાર માણસને સજા આપવામાં આવે.

જો કોઈ માણસનો અકીદો સાચો હશે અને તેણે નેકીઓ કરી હશે, નમાઝ પઢી હશે, માહે રમઝાનમાં રોઝા રાખ્યા હશે, ઝકાત અને ખુમ્સ અદા કરી હશે, સદકો આપ્યો હશે, યતીમોને સહારો આપ્યો હશે, ગરીબોને ખવડાવ્યા હશે અને આવી અન્ય નેકીઓ કરી હશે તો તેને અલ્લાહની રહેમત નસીબ થશે અને તેને જન્નતમાં મોકલી દેવામાં આવશે.

ક્યામતના દિવસ પહેલાં કેટલીક નિશાનીઓ જોવામાં આવશે, તેમાંથી એક નિશાની આપણા બારમા ઈમામ (અ.)નો ઝુલૂર છે. આપનો ઝુલૂર એ સમયે થશે કે જ્યારે દુનિયા નાઈન્સાફીથી ભરાઈ ચૂકી હશે. હઝરત ઈસા (અ.) હઝરત ઈમામ મહદી (અ.)ને મદદ કરવા અને સાચા મઝહબની તબલીગ કરવા માટે નીચે આવશે અને ઈમામ મહદી (અ.) આખી દુનિયા પર રાજ કરશે. ક્યામતની બીજી નિશાનીઓમાં સૂરજનું પશ્ચિમમાંથી ઊગવું અને કુરઆનનું પાછું ઉપર ચાલ્યા જવું પણ છે.

ક્યામતનો દિવસ ૫૦,૦૦૦ વર્ષ લાંબો ચાલશે અને સૂરજ તે સમય દરમિયાન ખૂબ જ નીચે આવી ગયો હશે અને આગમાં તપાવેલા તાંબા જેવો લાલ હશે.

ક્યામતના દિવસે શું થશે ?

હિસાબ :

ક્યામતના દિવસે દરેકની નેકીઓ અને બદીઓનો હિસાબ લેવામાં આવશે અને તે પ્રમાણે તેમને જઝા કે સજા કરવામાં આવશે.

હિસાબ લેવાની રીત જુદી જુદી હશે, પરંતુ બે સૌથી સાધારણ રીતની ચર્ચા નીચે કરવામાં આવી છે કે જે મીઝાન (ત્રાજવું) અને આમાલનામું છે.

મીઝાન :

મીઝાનનો અર્થ ત્રાજવું એવો થાય છે. ક્યામતના દિવસે એક ત્રાજવાને મૂકવામાં આવશે કે જેમાં લોકોની નેકીઓ અને બદીઓનું વજન કરવામાં આવશે. જેમની નેકીઓનું વજન બદીઓના વજન કરતાં વધી જશે તેમને જઝા આપવામાં આવશે. જ્યારે કે જેમની બદીઓનું વજન નેકીઓના વજન કરતાં વધી જશે તેમને સજા કરવામાં આવશે.

અહીં એ વાત ધ્યાન આપવા લાયક છે કે જો માણસ જુદા જુદા માપવાનાં યંત્રોનો આવિષ્કાર કરી શકે છે જેવાં કે હવામાનને માપવાનું યંત્ર, બી.પી. માપવાનું યંત્ર, વગેરે. તો પછી અલ્લાહ ક્યામતના દિવસે આપણા આમાલને ત્રાજવા વડે માપશે તે વાતને કાલ્પનિક ન કહી શકાય કારણ કે અલ્લાહ તો બધી વસ્તુઓ ઉપર કુદરત ધરાવે છે.

પરંતુ કેટલાક આલિમોએ મીઝાનનો અર્થ અલ્લાહનો ઈન્સાફ (અદ્લ) એમ પણ ક્યો છે, જ્યારે કે કેટલાક અન્ય આલિમોએ તેનો અર્થ મોહંમદ વ આલે મોહંમદ (સ.) એમ ક્યો છે કે જેઓ ક્યામતના દિવસે લોકોનો ફેસલો કરવાના છે.

કદાચ આ બધાં જ અર્થઘટન સાચાં હોય. તેના કરતાં વધારે એ કે બધા જ પ્રકારનાં મીઝાન એક સાથે હોઈ શકે છે.

નીચેની આયતો ત્રાજવાના હોવાની વાતને સમર્થન આપે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૮ અને ૯

وَالْوِزْنَ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾

مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا

يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

(તે દિવસે ત્રાજવું સત્ય છે. તો જેનું વજન વધી જશે તો તેઓ જ છે સફળ થનારા અને જેનું વજન હલકું પડી જશે તો તેઓ જ છે કે જેમણે પોતાના નફસ માટે નુકસાન ઉઠાવ્યું એટલા માટે

કે તેઓ અમારી આયતોની સાથે જુલ્મ (અન્યાય) કરતા હતા.)

પારા-૧૭, સૂરએ અંબિયા, સૂરા-૨૧, આયત-૪૭

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ

كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَسِيبِينَ ﴿٤٧﴾

(અને અમે મૂકીશું ઈન્સાફનાં ત્રાજવાં ક્યામતના દિવસ માટે કે જેથી કોઈ પણ નફસ ઉપર જરાય

પણ જુલ્મ ન થાય, પછી ભલે ને તે હોય રાઈના દાણા જેટલા વજનનું, અમે તેને પણ લઈ

આવીશું.)

નામા એ આમાલ :

ક્યામતના દિવસે આપણા આખા જીવનનું નામા એ આમાલ આપણને આપવામાં આવશે. આ આમાલનામું બે ફરિશ્તાઓ લખે છે - ‘રફીબ’ અને ‘અતીદ’ કે જેમને દરેક વ્યક્તિનું નામા એ આમાલ લખવાનું કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું છે. આ ફરિશ્તાઓ આપણાં બધાં કાર્યોને લખે છે. બન્ને ફરિશ્તાઓની જગ્યા આપણી હાંસળીએ છે. જમણી હાંસળી પર રફીબ છે કે જે આપણી નેકીઓ લખે છે અને ડાબી હાંસળી પર અતીદ છે કે જે આપણા ગુના લખે છે.

ક્યામતના દિવસે એ લોકો કે જેમની નેકીઓ તેમના ગુના કરતાં વધી જશે તેમને તેમના જમાણા હાથમાં નામા એ આમાલ આપવામાં આવશે. જ્યારે કે તે લોકો કે જેમના ગુના તેમની નેકીઓ કરતાં વધારે હશે તેમને નામા એ આમાલ તેમના ડાબા હાથમાં આપવામાં આવશે.

મોત પછીનું જીવન - ક્યામત - હિસાબ :

- મોત પછી પણ જીવન છે. આપણે બધાને મોત આવશે અને તે પછી આપણને ક્યામતના દિવસે પાછા ઊભા કરવામાં આવશે અને આપણા અકીદા તથા આમાલના આધારે આપણો ફેસલો થશે, જેના કારણે પરહેઝગાર લોકોને જઝા આપવામાં આવશે જ્યારે કે ગુનેગાર લોકોને સજા આપવામાં આવશે.

- હિસાબ લેવાની રીત ઘણી બધી છે, પરંતુ મોટા ભાગે મીઝાન અને નામા એ આમાલ વડે હિસાબ લેવામાં આવશે.

ક્યામત - સિરાત :

સિરાત એટલે કે રસ્તો. કુરઆને મજીદમાં 'સિરાતલ મુસ્તફીમ' (સીધો રસ્તો) એટલે 'દીને ઈસ્લામ' છે. ક્યામતના સંદર્ભમાં સિરાત એટલે કે તે પુલ કે જે દોઝખની ઉપર છે અને જેની ઉપરથી બધા લોકોએ પસાર થવું પડશે. આપણો અકીદો છે કે તે દોઝખનો પુલ છે અને તેની ઉપર બધી મજ્લૂકનો રસ્તો છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૬, સૂરએ મરયમ, સૂરા-૧૮, આયત-૭૧ અને ૭૨

وَأَنْ مِّنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ۖ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ

اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ۖ

(અને તમારામાંથી કોઈ એવો નહીં હોય કે જે તેની ઉપર દાખલ નહીં થાય. તે આપના રબ

તરફથી અંતિમ ફેસલો છે, પછી અમે નજાત આપીશું તેમને કે જેમણે પરહેઝગારી કરી અને અમે

છોડી દઈશું જુલ્મ કરનારાઓને તેમના ઘૂંટણો ઉપર.)

બીજી બાજુ સિરાતનો અર્થ અલ્લાહની હુજ્જતો એમ થાય છે (જેવી કે નબીઓ (અ.) અને ઈમામો (અ.)), માટે જેણે એમના ઉપર દુનિયામાં ઈમાન રાખ્યું અને તેમની ઈતાઅત કરી તેમને અલ્લાહ સિરાત ઉપરથી પસાર થઈ જવાની રજા આપી દેશે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મૌલા અલી (અ.)ને ફરમાવ્યું છે કે, “અય અલી ! કયામતના દિવસે હું, તમે અને જિબ્રઈલ સિરાત ઉપર બેસી જઈશું અને સિરાત ઉપરથી કોઈ પસાર નહીં થઈ શકે સિવાય કે તે કે જેને તમારી વિલાયત (મવદ્ત અને ઈતાઅત)ના કારણે જહન્નમથી છુટકારો મળી ગયો હશે.”

આ દુનિયામાં નબીઓ (અ.) અને ઈમામો (અ.) એટલા માટે સિરાત કહેવાય છે કે તે આપણને અલ્લાહ સાથે જોડી દેનારો એક પુલ પૂરો પાડે છે. આપણે તેમને અલ્લાહનો રસ્તો કહીએ તો તેમાં કાંઈ જ ખોટું નથી. સાથે સાથે તેમણે દીને ઈસ્લામની હિદાયત કરી છે કે જેના વડે લોકો અલ્લાહની કુર્બત મેળવે છે, માટે જ તેઓ રસ્તા છે અને તેઓ જ તેના હાદી છે.

કહેવામાં આવે છે કે તે રસ્તો જુદી જુદી મંઝિલોમાં વહેંચાયેલો છે કે જેમાંથી દરેકનું એક જુદું નામ છે. જ્યારે કોઈ માણસ કોઈ એવી મંઝિલ પર આવશે કે જેનું નામ કોઈ વાજિબ વસ્તુ ઉપરથી રાખવામાં આવ્યું હશે અને જો તે માણસે તે વાજિબ વસ્તુને (આ દુનિયામાં) છોડી દીધી

હશે તો તે માણસને ત્યાં રોકી લેવામાં આવશે અને તેને દંડ કરવામાં આવશે, પછી જો તેની નેકીઓ તેના વહારે આવી જશે અથવા તો અલ્લાહની રહેમત તેને બચાવી લેશે તો તેને ત્યાંથી આગળ વધવા દેવામાં આવશે અને તે માણસ આગળની મંઝિલ સુધી પહોંચી જશે. આવી રીતે તેને એક મંઝિલ પછી બીજી મંઝિલમાં મોકલવામાં આવશે અને દરેક મંઝિલ પર રોકવામાં આવશે અને ત્યાં અલ્લાહના હુકમની, તેની નાફરમાની વિષે પૂછપરછ કરવામાં આવશે, પછી જો તે દરેક મંઝિલમાંથી સુરક્ષિત નીકળી જશે તો તે ખુલ્લું (હંમેશાં રહેવાની જગ્યા)માં દાખલ થઈ જશે.

પરંતુ જો કોઈ માણસને કોઈ મંઝિલ ઉપર રોકી લેવામાં આવશે અને તેની વહારે ન તો તેની નેકી આવશે કે ન તો અલ્લાહની રહેમત તો તે માણસનો પગ તે મંઝિલ પરથી લપસી જશે અને તે જહન્નમની આગમાં પડી જશે. આપણે તેનાથી અલ્લાહનું શરણ માગીએ છીએ.

બધી મંઝિલોમાંથી એક મંઝિલનું નામ ‘વિલાયત’ છે. બધાને તે મંઝિલ ઉપર રોકાવું પડશે અને તેમને મૌલા અલી ઈબ્ને અબી તાલિબ (અ.) અને આપના પછીના અઈમ્મા (અ.)ની મવદત અને ઈતાઅત વિષે પૂછવામાં આવશે.

આવી જ રીતે એક મંઝિલનું નામ ‘સિલાએ-રેત્ત’ (સગાંવહાલાંઓ જોડે સદ્વર્તન) છે અને એક અન્ય મંઝિલનું નામ ‘તવક્કુલ’ અને એક અન્યનું નામ ‘સલાત’ છે. આવી જ રીતે દરેક વાજિબ તથા હરામ કાર્યના નામની મંઝિલો હશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે કે ફરિશ્તાઓને આવી રીતે હુકમ કરવામાં આવશે :

પારા-૨૩, સૂરએ સાફફાત, સૂરા-૩૭ આયત-૨૪

وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ

(અને તેમને રોકી લો, ખરેખર તેઓને પૂછવામાં આવશે.)

કહેવામાં આવે છે કે તે પુલ વાળ કરતાં પાતળો, તેજ તલવાર કરતાં વધારે તેજ અને આગ કરતાં વધારે ગરમ હશે.

મોત પછીનું જીવન - ક્યામત - સિરાત :

- સિરાત એટલે રસ્તો.
- સિરાત એટલે એ પુલ કે જે જહન્નમની ઉપર છે અને તેના ઉપરથી બધા લોકોને પસાર થવું પડશે.
- આપણો અકીદો છે કે સિરાત જહન્નમનો એ પુલ છે કે જેના ઉપર દરેક મખ્લૂક માટે એક રસ્તો છે.
- આ દુનિયામાં અંબિયા (અ.) અને અઈમ્મા (અ.) સિરાત કહેવાય છે કારણ કે તેઓ આપણા માટે અલ્લાહ સુધી પહોંચવાના પુલ સમાન છે.
- એમ પણ માનવામાં આવે છે કે સિરાત ઉપર જુદી જુદી મંઝિલો હશે કે જેમનાં જુદાં જુદાં નામ હશે.

કયામત - શફાઅત :

શફાઅત :

અલ્લાહે પોતાની રહેમતના કારણે ગુનેગાર માટે અલ્લાહની રઝા અને મગ્ફેરત પામવાના ઘણા દરવાજા ખોલી દીધા છે, તેમાંથી બે દરવાજા તોબા (પસ્તાવો) અને શફાઅત (માઅસૂમીન (અ.)ની ભલામણ) છે.

બધા મુસલમાનો માને છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.) પોતાની ઉમ્મતના ગુનેગારોની શફાઅત કરશે. તે વિષેની આ આયત છે :

પારા-૩, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૫૫

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ط

(કોણ છે એ કે જે શફાઅત કરે અલ્લાહ પાસે સિવાય કે જેને તે રજા આપે ?)

કાફિરો માટે કોઈ શફાઅત કરનારો નહીં હોય :

શફાઅત એવા લોકો માટે છે કે જેમનું ઈમાન અલ્લાહે કબૂલ કરી લીધું હોય (એટલે કે સાચા મોમિનો) અને જેમણે ગુનાહ કબીરા અને ગુનાહ સગીરા પણ કર્યા હોય. જે લોકોએ તોબા કરી લીધી હશે તેમને શફાઅતની જરૂર નહીં પડે.

રસૂલલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે મારી શક્ષાઅત પર ઈમાન નહીં ધરાવે, અલ્લાહ તેને મારી શક્ષાઅત મેળવવાની રજા નહીં આપે.”

શક્ષાઅતનો ફાયદો એવા લોકોને નહીં મળે કે જેઓ મઝલબમાં શક કરતા હતા અને એવા લોકોને પણ નહીં મળે કે જેઓ શર્ક કરતા હતા અથવા કુફ્ર કરતા હતા, પરંતુ શક્ષાઅતનો ફાયદો એવા લોકોને મળશે કે જેઓ અલ્લાહ પર (અને સાથે સાથે તેના સાચા હાદીઓ ઉપર) ઈમાન ધરાવતા હોય.

નીચે ટાંકવામાં આવેલી આયત રસૂલલ્લાહ (સ.)ને આપવામાં આવેલા શક્ષાઅતના અધિકાર વિષે વાત કરી રહી છે :

પારા-૧૫, સૂરએ બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૭૮

عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾

(ટૂંક સમયમાં આપનો પાલનહાર આપને મકામે મહમૂદ (હમ્દ એટલે કે પ્રશંસાની જગ્યા) સુધી

પહોંચાડી દેશે.)

તે એવું મકામ હશે કે જ્યાંથી રસૂલલ્લાહ (સ.) ગુનેગારોની શક્ષાઅત કરશે. અલ્લાહ તઆલા રસૂલલ્લાહ (સ.)ની શક્ષાઅતને કબૂલ કરતો જ રહેશે એટલે સુધી કે રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવશે :

“અય મારા પાલનહાર ! હું તારાથી ખૂબ જ રાજી છું અને સંપૂર્ણ રીતે સંતુષ્ટ છું.”

મોત પછીનું જીવન - ક્યામત - શક્ષાઅત :

- અલ્લાહે પોતાની રહેમતના કારણે પોતાના ગુનેગાર બંદાઓ માટે પોતાની રજા અને મગ્ફેરત પામવાના દરવાજા ખોલી દીધા છે.
- બે ખૂબ જ મહત્વના દરવાજા તોબા અને શક્ષાઅતના દરવાજા છે.
- શક્ષાઅત એવા લોકો માટે છે કે જેમનું ઈમાન અલ્લાહે કબૂલ કરી લીધું હોય (એટલે કે સાચા મોમિનો), પરંતુ જેમણે કબીરા કે સગીરા ગુના કર્યા હોય, જે લોકોએ ગુના કર્યા પછી તોબા કરી લીધી હોય તેમને શક્ષાઅતની જરૂર નહીં પડે.

ક્યામત - જન્નત :

જન્નત એ જગ્યા છે કે જ્યાં દરેક પ્રકારની ખુશીઓ છે અને અલ્લાહની રહેમત છે. તે અનંત ખુશાલીનો બગીચો છે. બધા મોમિનોને જન્નતમાં લઈ જવામાં આવશે અને ત્યાં તેઓ હંમેશાં માટે રહેશે. ગુનેગાર મોમિનોને પહેલાં સજા કરવામાં આવશે અને પછી જન્નતમાં દાખલ

કરવામાં આવશે. જો ગુના ખૂબ જ મોટા અને વધારે હશે તો કેટલાક મોમિનોને પહેલા દોઝખમાં મોકલી દેવામાં આવશે અને તે પછી તેમને જન્નતમાં દાખલ કરવામાં આવશે.

જન્નતની કેટલીક મહત્વની હકીકતો આ પ્રમાણે છે :

1. જન્નતનું સર્જન થઈ ચૂક્યું છે. આવું નથી કે તેનું સર્જન ભવિષ્યમાં થશે.
2. જન્નતમાં મોમિનોના શરીર અને રૂહ બન્નેને લાવવામાં આવશે અને તેઓ રૂહાની ખુશાલીની સાથે સાથે ભૌતિક ખુશાલી પણ ભોગવશે.
3. કુરઆને મજીદમાં જન્નતને જુદાં જુદાં નામ આપવામાં આવ્યાં છે. તેમાંથી કેટલાંક આ પ્રમાણે છે :

- જન્નતુલ માઅવા (રહેઠાણનો બગીચો)
- જન્નતુન્નઈમ (સુખનો બગીચો)
- જન્નતુલ ફિરદૌસ (સલામતીનો બગીચો)
- દારુસસલામ (સલામતીનું રહેઠાણ)

4. જન્નતની કેટલીક નહેરો કે જેમનું વર્ણન કુરઆને મજીદમાં આવ્યું છે તે છે : કૌસર, સલ્સબીલ, તસ્નીમ.

5. જન્નતના આઠ દરવાજા છે : રહેમતનો દરવાજો, સબ્રનો દરવાજો, મોટો દરવાજો, વગેરે.

6. 'તૂબા' જન્નતનું એક ખૂબ જ મહત્વ ધરાવતું ઝાડ છે. તે ઝાડનાં મૂળ રસૂલલ્લાહ (સ.) અને મૌલા અલી (અ.)ના ઘરમાં છે. તેની ડાળી જન્નતના દરેક મહેલમાં પહોંચે છે. જ્યારે પણ કોઈ મોમિનની જે પણ ઈચ્છા થશે તેની તે ઈચ્છા તેના મહેલમાં રહેલી તૂબાની ડાળી તરતને તરત પૂરી કરશે.

7. કોઈ પણ નબી (અ.) રસૂલલ્લાહ (સ.) પહેલાં જન્નતમાં દાખલ નહીં થાય અને બધા નબીઓના ઉમ્મતીઓમાંથી સર્વ પ્રથમ અહલેબૈત (અ.)ના શીઆ જન્નતમાં દાખલ થશે.

8. જન્નતમાં ન તો મોત છે કે ન તો વૃધ્ધાવસ્થા, ન તો બીમારી છે કે ન પીડા, ન તો દુઃખ છે કે ન તો ચિંતા, ન તો ગરીબાઈ છે કે ન તો અપંગતા. મોમિનોના નફ્સની જે ઈચ્છા થશે અને તેમની આંખોને જે ભાવશે તે તેમને મળશે અને તેઓ તેમાં હંમેશાં માટે રહેશે.

9. જન્નતનું સૌથી મોટું સુખ અલ્લાહની રઝા હશે. તે સુખ હશે એ સંતોષનું કે અલ્લાહ તમારાથી રાજી છે અને તેણે તમને જે વાયદો કર્યો હતો તે પૂરો કર્યો.

મોત પછીનું જીવન - ક્યામત - જન્નત :

- જન્નત એવી જગ્યા છે કે જ્યાં દરેક પ્રકારની ખુશી, આનંદ અને અલ્લાહની રહેમત મળે છે. તે અનંત સુખનો બગીચો છે. બધા મોમિનોને જન્નતમાં લઈ જવામાં આવશે અને

ત્યાં તેઓ હંમેશાં રહેશે. ગુનેગાર મોમિનોને પહેલાં સજા આપવામાં આવશે અને તે પછી તેમને જન્નતમાં મોકલી દેવામાં આવશે. તેમના ગુના કેટલા મોટા કે વધારે હશે તે આધારે મોમિનોને પહેલાં દોઝખમાં મોકલવામાં આવશે અને તે પછી તેમને જન્નતમાં દાખલ કરવામાં આવશે.

- જન્નતના વિવિધ નામ છે : જન્નતુલ માઅવા, જન્નતુન્નઈમ, જન્નતુલ ફિરદૌસ, દારુસ્સલામ, વગેરે.

ક્યામત - દોઝખ :

દોઝખની આગ કાફિરો અને ગુનેગારો માટે અપમાનિતતાનું ઠેકાણું અને સજાની જગ્યા છે. હકીકતમાં તે આગમાં જગ્યા પામનારા દરિદ્ર હશે. તેમને ન તો મોત આપવામાં આવશે કે ન તો તેમની સજાને ઓછી કરવામાં આવશે. ત્યાં તેઓ કદીય પણ ઠંડું (પાણી અથવા) પીણું નહીં પી શકે સિવાય કે ઉકળતું, ઘાટું અને મેલું પ્રવાહી અને જો તેમને ભૂખ લાગશે તો તેમને ઝક્કૂમ (એક મલ્ગીન ઝાડ) ખવડાવવામાં આવશે અને જો તેઓ રાહતની માગણી કરશે તો તેમને પીગળેલા પિત્તળ જેવું પાણી આપવામાં આવશે કે જે તેમના ચહેરાને બાળી નાખશે.

હદીસમાં એમ પણ છે કે અલ્લાહ તઆલા હુકમ આપશે કે કેટલાકને આવી રીતે આગમાં નાખવામાં આવે : “અય આગ ! તેમના પગ બાળજે નહીં કારણ કે તેઓ મસ્જિદોમાં જનારા

હતા અને તેમની જીભ પણ બાળજે નહીં કારણ કે તેઓ કુરઆનની તિલાવત કરતા હતા અને તેમના ચહેરા પણ ન બાળજે કારણ કે તેઓ વુજૂ સાચી રીતે કરતા હતા.”

દોઝખની આગ એ લોકોનું ઘર છે કે જેઓ અલ્લાહને નહોતા જાણતા અને એવા લોકોને પણ તેની અંદર મોકલવામાં આવશે કે જેઓ અલ્લાહને તો જાણતા હતા, પરંતુ સાથે સાથે ગુના પણ કરતા હતા, પરંતુ એવું માનવામાં આવે છે કે એવા લોકો દોઝખમાં હંમેશાં નહીં રહે અને તેમને સજા પૂરી થઈ ગયા પછી અનંત સુખમાં મોકલી દેવામાં આવશે. કાફિરો સિવાય કોઈ પણ તે આગમાં હંમેશ માટે નહીં રહે. દરેક આયત કે જે કહે છે કે દોઝખની સજા અનંત છે તે આયત કાફિરો માટે જ છે.

દોઝખના સાત દરવાજા છે જેના વિષે અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે :

પારા-૧૪, સૂરએ હિજ, સૂરા-૧૫, આયત-૪૪

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ كُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

(તેના સાત દરવાજા છે, દરેક દરવાજા માટે તેઓમાંથી એક ભાગ વહેંચી દેવામાં આવ્યો છે.)

હદીસ પ્રમાણે તે દરવાજા નીચે મુજબ છે :

1. જહીમ :

ત્યાંથી દાખલ થતા લોકોને સળગતા પથ્થર ઉપર ઊભા રહેવાનું કહેવામાં આવશે જેના કારણે તેમનું મગજ ઊકળવા લાગશે, એવી રીતે કે દેગની અંદર પાણી ઊકળતું હોય.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ નાઝિઆત, સૂરા-૭૯, આયત-૩૭ થી ૩૯

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾

(તો જેણે સરકશી કરી અને દુનિયાના જીવનને પ્રાથમિકતા આપી તો ખરેખર જહાંમ જ

ઠેકાણું છે.)

2. લખા :

- આ એ લોકોનું ઠેકાણું હશે કે જેઓ અલ્લાહથી ફરી ગયા હશે અને તેમણે પોતાનું જીવન અલ્લાહ અને તેના બંદાઓના હક અદા કર્યા વગર ધન એકઠું કરવામાં વિતાવી દીધું હશે. આગ તેમને તેમના હાથ, પગ અને કપાળ વડે પકડી લેશે અને તેમને ભરખી જશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૯, સૂરએ મઆરિજ, સૂરા-૭૦, આયત-૧૫ થી ૧૮

كَلَّا إِنَّهَا لَنظِيَ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى ﴿١٦﴾ تَدْعُو مِّنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ

فَأَوْعَى ﴿١٨﴾

(ક્યારેય નહીં, તે ખરેખર લજા (આગ) છે. તે ગુનેગારને તેના માથા વડે ખેંચી જનાર છે. તે બોલાવનાર છે જેમણે પીઠ ફેરવી અને ફરી ગયા અને (દોલતનો) સંગ્રહ કરીને છૂપાવી, તેમને.)

3. સફર :

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ મુદસિસર, સૂરા-૭૪, આયત-૨૬ થી ૨૮

سَٰضِلِيهِ سَقَرٌ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرٌ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَّوَّاحَةٌ

لِّلْبَشْرِ ﴿٢٩﴾

(ખૂબ જ જલ્દીથી હું તેમને સફરમાં નાખી દઈશ અને આપને શું સમજાવે કે સફર શું છે ? તે ન તો કોઈ વસ્તુને બાકી રાખે છે કે ન તો તેને છોડી દે છે. માણસોનો રંગ બદલી દેનારી છે.)

4. હુતમા :

હુતમાનો અર્થ એ આગ છે કે જે ટુકડે ટુકડા કરી નાખે છે. તે આગ તેની અંદર નાખવામાં આવેલા દરેક માણસના ટુકડે ટુકડા કરી નાખશે, પછી તેમને પાછા આખાને આખા ઊભા કરવામાં આવશે.

અને તે આગ પાછી તેમને ટુકડે ટુકડા કરી દેશે. આવું વારંવાર થશે. નીચેની આયતોમાં હુતમાનો ઉલ્લેખ છે :

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ હુમઝા, સૂરા-૧૦૪, આયત-૧ થી ૪

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۚ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ۚ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ
أَخْلَدَهُ ۚ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَّةِ ۚ

(અફસોસ છે દરેક ફિતનો પેદા કરનાર પર અને ગીબત કરનાર પર કે જે દોલત એકઠી કરે છે અને

તેને ગણતો રહે છે. તે માને છે કે આ દોલત તેને અમર બનાવી દેશે. ક્યારેય નહીં! તેને તો

ખરેખર હુતમામાં ફેંકી દેવામાં આવશે.)

5. હાવિયા :

તેનો અર્થ ‘ખાડો’ થાય છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ કારિઆ, સૂરા-૧૦૧, આયત-૮ અને ૯

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾

(જ્યારે કે તે કે જેનું ત્રાજવું હલકું પડી જશે, તેનું ઠેકાણું હાવિયા (તળિયા વગરનો ખાડો) હશે.)

6. સઈર :

- સઈર એટલે ‘ભડકતી આગ’. તેની અંદર આગના ૩૦૦ - ૩૦૦ પડદા છે. દરેક પડદાની અંદર આગના ૩૦૦ કિલ્લા છે. દરેક કિલ્લાની અંદર આગની ૩૦૦ જગ્યાઓ છે. દરેક જગ્યામાં આગની ૩૦૦ પ્રકારની સજા છે અને સાથે સાથે આગના વીંછી અને તોક છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ દહર, સૂરા-૭૬, આયત-૪

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٩﴾

(ખરેખર અમે બનાવ્યાં છે કાફિરો માટે સાંકળો, તોક અને સઈર (ભડકતી આગ).)

7. જહન્નમ :

જહન્નમ સૌથી વધારે જાણીતી દોઝખ છે અને તેની બીક લોકોને સૌથી વધારે લાગે છે. તેની અંદર જ ફ્લક્, સડીદ અને અસમ પણ છે. ફ્લક્ દોઝખની અંદર એક કૂવો છે. જ્યારે તેને

ખોલવામાં આવે છે તો જલન્નમની આગની તીવ્રતા વધી જાય છે. આ પહેલી છ સજાઓ કરતાં ખૂબ જ મોટી સજા છે. સડીદ દોઝખની વચ્ચે પિત્તળથી બનેલો એક આગનો પહાડ છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ મુદસિસર, સૂરા-૭૪, આયત-૧૭

سَأْرَهُقَّةً صَعُوْدًا ۝

(ટૂંક સમયમાં જ હું તેને સડીદ (સજાના પહાડ) પર ચડાવી દઈશ.)

8. અસમ :

અસમ પીગળેલા પિત્તળની એક ખીણ છે કે જે સડીદની ચારેય બાજુ આવેલી છે. આ જગ્યાએ સૌથી સખત સજા થશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૫, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૫૬

كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ۚ إِنَّ اللَّهَ

كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

(...જ્યારે પણ તેમની ચામડી શેકાઈ જશે તો અમે તેમની ચામડીને એક અન્ય ચામડી વડે બદલી નાખીશું કે જેથી તેઓ અઝાબ ચાખી શકે. ખરેખર અલ્લાહ ઈજ્જતવાળો અને હિક્મતવાળો છે.)

ઉપરની આયત વિષે એક વખત એક કાફિરે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ને આવી રીતે સવાલ કર્યો : “ધારી લો કે હાલની ચામડીએ ગુના કરવામાં ભાગ લીધો હોય, પરંતુ નવી ચામડીનો શું વાંક ? શું તે ચામડી નિર્દોષ નહીં હોય ?”

તો ઈમામ (અ.)એ જવાબ આપ્યો : “તે હાલની જ ચામડી હશે, પરંતુ તેને નવી કરી નાખવામાં આવશે. આપણે તેનો દાખલો આ રીતે આપી શકીએ કે એક માણસે એક ઈંટ લીધી અને તેનો ભૂકો કરી દીધો, પછી તેણે તેના ઉપર પાણી રેડ્યું અને તેને પાછી બીબામાં નાખી દીધી અને તેની જ પાછી નવી ઈંટ બનાવી દીધી તો શું એ તે જ ઈંટ ન કહેવાય ?”

કાફિરે જવાબ આપ્યો : “ખરેખર, તે જ ઈંટ કહેવાય.”

ઈમામ (અ.)એ આવું પણ ફરમાવ્યું છે :

“ખરેખર, તે આગની અંદર એક આગ એવી છે કે જેનાથી આગના લોકો પણ શરણ માગશે. તે આગને ફક્ત અભિમાની, શક્તિશાળી, જિદ્દીલા, ગુનેગાર તથા દરેક નાફરમાની કરનાર શયતાન

તથા તેવો દરેક માણસ કે જે ક્યામતના દિવસ ઉપર ઈમાન ન ધરાવતો હોય તથા આવે મોહમદ (અ.)નો દરેક દુશ્મન, આ બધા લોકો માટે બનાવવામાં આવી છે.”

આપ (અ.)એ એમ પણ ફરમાવ્યું છે કે :

“જે માણસની સજા સૌથી હળવી હશે તે પોતાની એડી સુધીની આગમાં ઊભો હશે અને તેણે આગનાં બે પગરખાં પહેર્યાં હશે કે જેમાં આગની પટ્ટીઓ હશે. તેનું મગજ તે પગરખાંની ગરમીના કારણે દેગની જેમ ઊકળી રહ્યું હશે. તે એમ માની રહ્યો હશે કે તેના કરતાં વધારે સજા કોઈને મળી નહીં હોય જ્યારે કે હકીકતમાં તેની સજા સૌથી હળવી હશે.”

મોત પછીનું જીવન - ક્યામત - દોઝખ :

- દોઝખની આગ કાફિરો અને ગુનેગારો માટે અપમાનિતતા અને સજાનું ઠેકાણું છે.
- દોઝખના લોકો હકીકતમાં ગરીબ છે. તેમને ન તો મોત આપવામાં આવશે કે ન તો તેમની સજા હળવી કરવામાં આવશે. તેઓ દોઝખમાં ઠંડું (પાણી) કે પીણું નહીં પીએ સિવાય કે ઊકળતું, ઘાટું, મેલું પ્રવાહી.
- અને જો તેમને ભૂખ લાગશે તો તેમને ઝક્કૂમ (મલડીન ઝાડ) ખવડાવવામાં આવશે અને જો તેઓ રાહતની માગણી કરશે તો તેમને ઊકળતા પિત્તળ જેવું પાણી આપવામાં આવશે કે જે તેમના ચહેરાને બાળી દેશે.

દોઝખના સાત દરવાજા છે. હદીસમાં છે કે તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે :

1. જહીમ
2. હાવિયા
3. લઝા
4. સઈર
5. સફર
6. જહન્નમ
7. હુતમા

ક્યામત - એઅરાફ :

એઅરાફ એટલે ઊંચાઈ. તે જન્નત અને દોઝખ વચ્ચેની જગ્યા છે. તેનો ઉલ્લેખ કુરઆનના સાતમા સૂરામાં કરવામાં આવ્યો છે. તેને તે જગ્યાની ઊંચાઈના કારણે આ નામ આપવામાં આવ્યું છે. એઅરાફ વિષેની કેટલીક આયતો આ પ્રમાણે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૪૬

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيئَتِهِمْ ۖ وَنَادَوْا

أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلِّمُوا عَلَيْهِمْ ۖ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾

(અને તેમની વચ્ચે પડદો હશે અને એઅરાફ (ઊંચાઈઓ) પર માણસો હશે જેઓ નિશાની વડે ઓળખી લેશે અને તેઓ જન્નતના લોકોને પોકારીને કહેશે કે 'અસ્સલામુન અલૈકુમ.' તેઓ તેમાં દાખલ થયેલા નહીં હોય, પરંતુ તેમને ખાતરી હશે.)

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૪૮

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسَيِّئِهِمْ قَالُوا مَا آغَىٰ
عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾

(અને એઅરાફ (ઊંચાઈઓ)ના લોકો એવા માણસો ને કહેશે કે જેમને તેઓ નિશાની વડે ઓળખતા હશે કે તેમને તમારો સંગ્રહ અને જે કાંઈ તમે અભિમાન કરતા રહેતા હતા તે શું કામ આવ્યા ?)

ઉપરોક્ત આયતો આ પ્રકારના ટોળાઓને ઓળખાવે છે :

1. એ ટોળું કે જે બીજાઓને તેમની નિશાની વડે ઓળખી જશે અને તે આગના લોકોને ઠપકો આપશે અને જન્નતના લોકોને જન્નતમાં દાખલ થવાનું કહેશે.
2. અને એ પણ ટોળું હશે કે જે પોતાના માટે અલ્લાહના ફેસલાની રાહ જોતું હશે. દા.ત., એવા મોમિનો કે જેમની નેકીઓ અને બદીઓ સરખી હશે, એવા મુસલમાનો કે જેઓ

ફક્ત પોતાના વડવાઓના મઝલબ ઉપર અમલ કરતા રહ્યા અને પોતે સમજવાની કે જાણવાની કોશિશ ન કરી, પરંતુ જેઓ આલે મોહમદ (અ.) સાથે દુશ્મની નહોતા રાખતા.

એઅરાફ જન્નત અને દોઝખ વચ્ચેની હદ છે. એમ પણ કહેવાય છે કે એઅરાફ જન્નત અને દોઝખ વચ્ચે એક પહાડ છે. આ રીતે એઅરાફ જન્નત અને દોઝખ વચ્ચેની એક પહાડ રૂપી દીવાલ છે. જે વાત ખાતરીપૂર્વક કહી શકાય છે તે એ કે એઅરાફ એવી જગ્યા છે કે જે ન તો જન્નત છે કે ન તો દોઝખ છે.

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૪૬

وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيئِهِمْ

(...અને એઅરાફ (ઊંચાઈઓ) પર માણસો હશે જેઓ નિશાની વડે ઓળખી લેશે...)

તે એટલા માટે કે અલ્લાહ એઅરાફ પર ઊભેલા લોકોને જન્નતના લોકોની અને દોઝખના લોકોની જાણકારી બન્ને પ્રકારના લોકો ઉપર નિશાનીઓ મૂકીને આપશે. આ નિશાનીઓનું વર્ણન આયતોમાં આવી રીતે કરવામાં આવ્યું છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૪૬

يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسَيِّئِهِمْ

(...જેઓ નિશાની વડે ઓળખી લેશે...)

પારા-૨૭, સૂરએ રહમાન, સૂરા-૫૫, આયત-૪૧

يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسَيِّئِهِمْ

(ગુનેગારોને તેમની નિશાની વડે ઓળખી લેવામાં આવશે...)

રિવાયતોમાં છે કે અલ્લાહ એઅરાફ ઉપર કેટલાક એવા ટોળાઓને મૂકશે કે જેમને સજા વગર જાઝા પામવાનો હક નહીં હોય અને સાથે સાથે તેમની સજા દોઝખમાં હંમેશાં માટે રહેવું પણ નહીં હોય. આ લોકો એ હશે કે જેઓ અલ્લાહના હુકમની રાહ જોઈ રહ્યા હશે. આવા લોકો માટે શક્ષાઅત છે. તેમને જ્યાં સુધી રસૂલલ્લાહ (સ.), મૌલા અલી (અ.) અને અઈમ્મા (અ.)ની શક્ષાઅતના કારણે જન્નતમાં દાખલ થવાની રજા ન મળી જાય ત્યાં સુધી તેમને એઅરાફ ઉપર રોકાવું પડશે.

આવું પણ કહેવામાં આવે છે કે એઅરાફ એવા લોકોની જગ્યા હશે કે જેમને દુનિયાના જીવનમાં માનસિક બીમારી હોય અથવા તો જેઓ મોટા થાય તે પહેલાં મૃત્યુ પામી ચૂક્યા હોય એટલે

તેમના નામે ન તો કોઈ નેકી લખાઈ હશે કે ન તો કોઈ બદી લખાઈ હશે, માટે તેમની જગ્યા ન તો જન્નતમાં હશે કે ન તો દોઝખમાં હશે.

એટલે અલ્લાહ આવા લોકોને એઅરાફમાં જગ્યા આપશે. તેમને દોઝખના અઝાબથી બચાવી લેવામાં આવશે, પરંતુ નેકીના બદલામાં જે જઝા મળે છે તે જઝા પણ તેમને નહીં મળે. (જેનો અર્થ એ કે એવા લોકોને એટલો દરજ્જો આપવામાં નહીં આવે કે જેટલો દરજ્જો નેકીઓ કરીને જીવન વિતાવનારા લોકોના હશે.)

મોત પછીનું જીવન - ક્યામત - એઅરાફ :

- એઅરાફ એટલે ઊંચાઈ.
- તે જન્નત અને દોઝખ વચ્ચેની જગ્યા છે.
- આનું વર્ણન કુરઆનના સાતમા સૂરામાં કરવામાં આવ્યું છે. જે સૂરાનું નામ ‘એઅરાફ’ તેના જ કારણે રાખવામાં આવ્યું છે.

સબક 15 : નમાઝે ઈજરા

1. જ્યારે કોઈ માણસ મરી જાય તો તેના સૌથી મોટા દીકરા પર તેની એ બધી વાજિબાતની કઝાને અદા કરવી કે જે તેને પોતાના જીવનમાં ન બજાવી લાવ્યો હોય. આ એહતિયાતે વાજિબ છે, પરંતુ જો પિતાએ જાણી જોઈને નમાઝ છોડી દીધી હોય તો પછી દીકરા ઉપર તેની કઝાને અદા કરવી વાજિબ નથી. તેમ છતાંય જો દીકરો આવું કરે તો બહેતર છે.
2. પરંતુ જો મરનારનો સૌથી મોટો દીકરો પિતાના મોત વખતે મુકલ્લફ ન હોય અથવા તો પાગલ હોય તો પછી જ્યારે તે બાલિગ થઈ જાય અથવા તો તેનું પાગલપણું દૂર થઈ જાય તો પણ તેના ઉપર પિતાની કઝા અદા કરવી વાજિબ નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં કોઈને કઝા અદા કરવા માટે ખર્ચ આપીને કઝા અદા કરાવવી જોઈએ, જો કે આવું કરવું પણ વાજિબ નથી, પરંતુ બહેતર છે.
3. જો સૌથી મોટો દીકરો પિતાની કઝા અદા કર્યા પહેલાં જ મૃત્યુ પામે તો બીજા દીકરા ઉપર પિતાની કઝા અદા કરવી વાજિબ નથી.
4. જો કોઈ માણસ પોતાની વસિયતમાં લખી દે કે કઈ કઈ વાજિબાતની કઝા અદા કરવી બાકી રહી ગઈ છે તો પછી જવાબદારી તેના વસીને રહેશે કે કઝા અદા કરાવે અને તે માણસનો સૌથી મોટો દીકરો આ જવાબદારીથી મુક્ત રહેશે.

5. જો કોઈ સ્ત્રી મૃત્યુ પામે તો તેના સૌથી મોટા દીકરા ઉપર વાજિબ નથી કે તેની કઝાને અદા કરે, પરંતુ જો તે આવું કરે તો બહેતર છે.

નમાઝે ઈજારા એટલે વેતન આપીને કોઈ પણ માણસને રાખીને તેને મરનારની કઝાને અદા કરવાનું કામ સોંપવું. આ વેતન નમાઝ, રોઝા અને હજની કઝાને અદા કરવા માટે આપી શકાય.

જો કોઈ માણસ કઝા નમાઝ, રોઝા કે હજને અદા કરવા માટે વેતન ન લેવા ઈચ્છે તો કોઈ વાંધો નથી, પરંતુ વેતન ન લેવાનો નિર્ણય તેનો પોતાનો હોવો જોઈએ.

જેણે મરનારની કઝાને અદા કરવાનું કામ સોંપવામાં આવે તે કાં તો આલિમ હોવો જોઈએ કે કાં તો તેની અંદર આટલી વિશેષતાઓ હોવી જોઈએ :

- નમાઝ પઢવાની રીત સારી રીતે જાણતો હોવો જોઈએ.
- જ્યારે એહતિયાત વડે કામ કરવાનો મોકો આવે તો એહતિયાત વડે કામ લઈ શકે. તેને સારી રીતે ખબર હોવી જોઈએ કે કેવા મોકા પર એહતિયાતથી કામ લેવું જરૂરી છે.

પુરૂષ વતીથી પુરૂષને, સ્ત્રી વતીથી પુરૂષ અને પુરૂષ વતીથી સ્ત્રીને નમાઝે ઈજારા પઢવા માટે વેતન ઉપર રાખી શકાય, જેનો અર્થ એ કે કોઈ સ્ત્રીને પણ નમાઝે ઈજારા પઢવા માટે રાખી શકાય.

સબક 16 : નમાઝે હદિયાએ વાલિદૈન (માબાપને બક્ષવાની નમાઝ)

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ મુમ્તહના, સૂરા-૬૦, આયત-૧૩

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ
الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۚ

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! જે કોમ ઉપર અલ્લાહનો ગઝબ થયો હોય તેવી કોમની સરપરસ્તી

ન સ્વીકારો. તેઓ આખેરતથી એવી રીતે નિરાશ છે કે જેવી રીતે કાફિરો કબ્રના લોકોથી

નિરાશ થાય છે.)

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “મૃત્યુ પામેલા લોકો પણ આપણી જેમ જ ખુશ થાય છે અને દુઃખી થાય છે. જ્યારે આપણે તેમના માટે મગ્ફેરતની દુઆ માગીએ છીએ તો તેઓ ખુશ થાય છે. આપણી દુઆઓને ફરિશ્તાઓ ખાસ ભેટ તરીકે તેમની પાસે લઈ જાય છે અને તેના બદલામાં તે લોકો દુનિયામાં જીવી રહેલા લોકોની રહેમદિલીના બદલે તેમના માટે દુઆ કરે છે.”

પારા-૧૫, સૂરએ બની ઇસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૨૪

وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا

رَبَّيْنِي صَغِيرًا

(અને તે બન્ને માટે પ્રેમભાવથી વિનયનાં પંખ ઝુકાવી દો અને કહો : મારા પાલનહાર ! તે

બન્નેના ઉપર રહેમ કર જેવી રીતે કે તે બન્નેએ નાનપણમાં મારું પાલનપોષણ કર્યું છે.)

માબાપમાંથી કોઈ એક અથવા તો બન્ને માટે નમાઝ પઢી શકાય છે અને આવી રહેમદિલીનો સવાબ ખૂબ જ વધારે છે. તે સિવાય પણ જે દીકરાઓ કે દીકરીઓ આ રીતે પોતાના માબાપને નમાઝ પઢીને યાદ કરશે અને સાથે સાથે તેમના નામથી સદકો આપીને અને ઇબાદતો કરીને યાદ કરશે તો તેવા દીકરા દીકરીઓને મહૂમ માબાપની દુઆ મેળવવાનો પણ ફાયદો પહોંચશે.

(નમાઝે વાલિદૈનમાં દાદા-દાદી કે નાના-નાનીનો પણ સમાવેશ થાય છે.)

નમાઝે હદિયાએ વાલિદૈન પઢવાની પધ્ધતિ :

આ નમાઝ બે સકાતની છે, તેની નિયત આ રીતે કરવી :

હું બે સકાત નમાઝે હદિયાએ વાલિદૈન પઢું છું કુર્બતન ઇલ્લાહ.

પહેલી રકાતમાં સૂરએ હમ્દ પઢી લીધા પછી દુઆએ કુનૂતની જેમ હાથ બુલંદ કરો અને નીચે પ્રમાણે દસ વખત દુઆ પઢો :

(પારા-૨, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૦૧)

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾

(અમારા પાલનહાર ! મારી મજ્ફરત કર અને મારા માબાપની પણ અને મોમિનોની પણ, તે

દિવસે કે જ્યારે હિસાબ કાયમ કરવામાં આવશે.)

આટલું કરી લીધા પછી રુકૂઅ અને સજ્દા કરીને પહેલી રકાત પૂરી કરો અને પછી બીજી રકાત માટે ઊભા થઈ જાઓ.

બીજી રકાતમાં સૂરએ હમ્દ પછી દુઆએ કુનૂતની જેમ હાથ બુલંદ કરો અને નીચે આપેલી દસ વખત દુઆ પઢો :

(પારા-૨૮, સૂરએ નૂહ, સૂરા-૭૧, આયત-૨૮)

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَ

الْمُؤْمِنَاتِ ط

(મારા પાલનહાર ! મારી મઝ્ફેરત કર અને જે કોઈ મોમિન થઈને મારા ઘરમાં દાખલ થાય તેની

પાણ અને મોમિનીન અને મોમિનાતની પાણ...)

આટલું પઢી લીધા પછી બીજી રકાત પૂરી કરો એટલે તમારી નમાઝ પૂરી થઈ જશે, તે પછી સજ્દામાં જઈને આ દુઆ પઢો :

(પારા-૧૫, સૂરએ બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૨૪

رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا

(...મારા પાલનહાર ! તે બન્નેના ઉપર રહમ કર જેવી રીતે કે તે બન્નેએ નાનપણમાં મારું પાલનપોષણ કર્યું છે.)

નમાઝે હદિયાએ વાલિદૈન પઢવાની ટૂંકી પધ્ધતિ :

પહેલી અને બીજી રકાતમાં સૂરએ હમ્દ પછી નીચેની દુઆ વીસ વખત પઢો :

رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا

નમાઝ પૂરી કરી લીધા પછી દુઆએ કુનૂત માટે હાથ ઉઠાવો અને નીચેની દુઆ દસ વખત પઢો :

رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا

સબક 17 : ઈદેન

નમાઝે ઈદેન એટલે ઈદના દિવસે પઢવામાં આવતી નમાઝ.

દર વર્ષે બે ઈદો મનાવાય છે :

1. ઈદુલ ફિત્ર : ઈદુલ ફિત્ર માહે રમઝાન પૂરો થઈ ગયા પછી પહેલી શવ્વાલમાં મનાવવામાં આવે છે.
2. ઈદુલ હજ અથવા ઈદુલ અઝહા : ઈદુલ હજ અથવા ઈદુલ અઝહા ૧૦મી ઝિલહજ્જાના દિવસે મનાવવામાં આવે છે કે તે દિવસે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.)એ અલ્લાહના હુકમનું પાલન કરતાં કરતાં તેમના દીકરા હઝરત ઈસ્માઈલ (અ.)ની કુરબાની આપવાની નિયત કરી.

બન્ને ઈદોની ઉજવણી નાચગાન વડે નથી થતી. આપણે મઝહબી, રૂહાની અને નૈતિક ફાયદા મેળવવા માટે અને પોતાને એ વાત યાદ અપાવવા માટે કે આપણી બધી મિલકત, આપણી પાસે જે કંઈ છે એટલે સુધી કે આપણું જીવન, આપણાં સગાંવડાલાં તે બધું જો જરૂર પડે તો અલ્લાહની રાહમાં કુરબાન કરી દેવું જોઈએ અને તે માટે આપણે ઈદની નમાઝ પઢીને પોતાની

જાતને અલ્લાહને સમર્પિત કરી દઈએ છીએ. આપણા ઈમામે ઝમાના (અ.)ની જૈબતના સમયમાં નમાઝે ઈદૈન મુસ્તહબ (સુન્નત) છે, વાજિબ નથી.

નમાઝે ઈદૈનની પધ્ધતિ :

- નિયત
- પહેલી રકાતની કિરઅત - તેમાં સૂરએ હમ્દ અને તે પછી સૂરએ આઅલા પઢવામાં આવે છે. (સૂરા નં.-૮૭)
- નમાઝે ઈદૈનનું ખાસ કુનૂત તેને પાંચ વખત તકબીર કહ્યા પછી પઢવામાં આવે છે.
- રુકૂઅ
- સજ્દા
- બીજી રકાતની કિરઅત - તેમાં સૂરએ હમ્દ પછી સૂરએ શમ્સ પઢવામાં આવે છે. (સૂરા નં.-૯૧)
- ખાસ કુનૂત તેને ચાર વખત તકબીર પછી પઢવામાં આવે છે.
- રુકૂઅ
- સજ્દા
- તશાહહુદ અને સલામ

1. દુઆએ કુનૂત અને તેનો અર્થ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ، اَللّٰهُمَّ اَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظِيَّةِ،
وَاَهْلَ الْحُدَى وَالْجَبَرُوتِ، وَاَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ، وَاَهْلَ اتَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ
اَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيْدًا، وَلِ مُحَمَّدٍ صَلَّ
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ، ذُخْرًا وَشَرَفًا وَكَرَامَةً وَمَزِيْدًا، اَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدًا وَّآلِ
مُحَمَّدٍ، وَاَنْ تُدْخِلَنِيْ فِيْ كُلِّ خَيْرٍ اَدْخَلْتَ فِيْهِ مُحَمَّدًا وَّآلِ مُحَمَّدٍ، وَاَنْ
تُخْرِجَنِيْ مِنْ كُلِّ سُوءٍ اَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَّآلِ مُحَمَّدٍ، صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ
وَعَلَيْهِمْ اَجْمَعِيْنَ، اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ
الصَّالِحُوْنَ، وَاَعُوْذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ بِكَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُوْنَ

(યા અલ્લાહ ! મહત્તા અને મહાનતાવાળો અને સખાવત અને કઠોરતાવાળો અને માફી તથા

રહેમતવાળો અને પરહેઝગારી અને મગ્ફેરતવાળો. હું તને આજના દિવસના વસીલાથી સવાલ

કરું છું કે જેને તૈં મુસલમાનો માટે ઈદ બનાવેલ છે અને મોહંમદ (સ.) માટે મિલકત અને

સન્માન અને ગૌરવ અને તેના કરતાં વધુ બનાવેલ છે તેના વસીલાથી સવાલ કરું છું કે તું દુરૂદ

મોકલ મોહંમદ વ આલે મોહંમદ ઉપર અને તું દાખલ કર મને તે બધી ખેરિયતમાં કે જેમાં તૈં

મોહંમદ વ આલે મોહંમદને દાખલ કર્યા છે અને તું બહાર કાઢી લે મને તે બધી બૂરાઈઓમાંથી જેમાંથી તે બહાર કાઢી લીધા છે મોહંમદ વ આલે મોહંમદને, સલવાત થાય તારી તેમના ઉપર અને તેમની બધી આલ ઉપર તેમને કાઢી લીધા છે. યા અલ્લાહ ! ખરેખર હું તારી પાસે સવાલ કરું છું એવી ખેરિયતનો કે જેનો સવાલ તારા સાલેહ બંદાઓ કરે છે અને હું શરણ માગું છું તારું તેમાંથી કે જેમાંથી તારું શરણ તારા મુખ્લીસ બંદાઓ માગે છે.)

2. દુઆએ કુનૂત અને તેનો અર્થ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ، وَرَبِّ

ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّبَانِي صَغِيرًا، وَجَرَّهُمَا بِالْإِحْسَانِ إِحْسَانًا وَ

بِالسَّيِّئَاتِ غُفْرَانًا، وَاغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ

الرَّحِيمُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

(અમારા રબ ! અમારી મઝ્ફેરત કર અને મારા માબાપની અને મોમિનોની તે દિવસે કે જ્યારે

હિસાબ કરવામાં આવશે અને મારા રબ ! તેમના ઉપર રહેમ કર જેવી રીતે કે તેમને બાળપણમાં

મારું પાલનપોષણ કર્યું અને તે બન્નેને બદલો આપ અહેસાનનો અહેસાન વડે અને બૂરાઈઓનો

મગફરત વડે અને મગફરત કર મોમિનોની અને મોમિનાતની. ખરેખર તું ગફૂર અને રહીમ છે. યા

અલ્લાહ ! સલવાત મોકલ મોહંમદ વ આલે મોહંમદ પર.)

સબક 18 : અકાઈદ

અકાઈદનો પરિચય અને તેની અંદર તોહીદ :

અકાઈદ એટલે મુસલમાન તરીકે આપણી સૈધ્ધાંતિક માન્યતાઓ. તેમને ઉસૂલે દીન પણ કહેવાય છે. ‘ઉસૂલે દીન’ એટલે કે ‘મઝહબનાં મૂળ’ પર ઈમાન ધરાવતાં પહેલાં જરૂરી છે કે મોમિનને અલ્લાહના અસ્તિત્વ ઉપર મજબૂત ઈમાન હોય. અલ્લાહ પર ઈમાન ધરાવવું ખાલી એટલા જ માટે જરૂરી નથી કે બધા જ લોકો ઈમાન ધરાવે છે અથવા તો આપણી આજુબાજુના બધા લોકો તેના વિષે શિખવાડે છે અને માને છે, દરેક મનુષ્ય માટે જરૂરી છે કે પોતે અલ્લાહ પર ઈમાન શા માટે ધરાવવું જોઈએ તેનાં કારણ જાણી લે.

આપણે મનનમંથન કરીને વ્યક્તિગત રીતે આપણા અકાઈદને સમજવા જોઈએ. તમે ઘણી વાર કેવા અકીદા હોવા જોઈએ તેના વિષે સાંભળશો અને વાંચશો, પરંતુ જ્યાં સુધી તમે તે બધા અકીદાને પોતે કબૂલ નહીં કરી લો ત્યાં સુધી તમે મુસલમાન હશો તો પણ તમારી અંદર ઈમાન નહીં આવે.

તમારી અંદર ઈમાન આવી ગયા પછી તમારા માટે શરીઅતના મસઅલા મસાએલ સમજવા અને તેમના ઉપર અમલ કરવો તે બન્ને બાબતો સહેલી થઈ જશે. જ્યારે ઉસૂલે દીન મજબૂત હશે તો

કુરૂએ દીન પણ મજબૂત થઈ જશે, એવી જ રીતે કે જેવી રીતે એક ઝાડનાં મૂળ મજબૂત હોય તો તેની ડાળીઓ પણ મજબૂત હશે.

શીઆ મઝહબના પાંચ અકાઈદ છે :

1. તોહીદ
2. અદ્લ
3. નબુવ્વત
4. ઈમામત
5. કયામત

તોહીદ (અલ્લાહના એકત્વનો અકીદો) :

સૂરએ ઈખ્લાસ આપણને શિખવાડે છે કે, “અલ્લાહ એક છે અને સ્વાવલંબી છે, તેને કોઈએ જન્મ આપ્યો નથી અને તે કોઈને જન્મ આપશે નહીં, તેના જેવી કોઈ હસ્તી નથી.”

તોહીદને સમજવી હોય તો સૌ પ્રથમ કબૂલ કરી લેવું જોઈએ કે અલ્લાહ છે. અલ્લાહના હોવાની સાબિતીઓ ઘણી બધી છે.

આપણે ફક્ત થોડીક જ સાબિતીઓની ચર્ચા કરીશું.

ખિલ્લત (સર્જન)માં સાબિતી :

આપણી આજુબાજુની સમગ્ર સજીવ સૃષ્ટિનો સુમેળ બતાવે છે કે તેનો કોઈને કોઈ સર્જક છે. શું આ વાત શક્ય છે કે આવા સુંદર મૌલિક અને સંપૂર્ણ સર્જનો અમીબાથી લઈને માણસના જટિલ મગજ સુધી ફક્ત સંજોગવશાત્ જ વિકસિત થયાં હોય ?

રસૂલલ્લાહ (સ.) પોતાના સહાબીઓ સાથે જઈ રહ્યા હતા કે રસ્તામાં તેમણે એક વૃદ્ધ સ્ત્રીને ચરખો કાંતતી જોઈ. તે ચરખો કાંતતી જતી હતી અને અલ્લાહની પ્રશંસા કરતી હતી તે બધી નેઅમતો માટે કે જે અલ્લાહે તેને આપી હતી.

રસૂલલ્લાહ (સ.) એ તેને સલામ કરી અને ફરમાવ્યું, “તમારું ઈમાન વખાણવા યોગ્ય છે, શું તમે મને બતાવશો કે કઈ વસ્તુએ તમને અલ્લાહમાં ઈમાન ધરાવવાની પ્રેરણા આપી ?”

પેલી સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો, “યા રસૂલલ્લાહ ! હું જો મારા ચરખાને હલનચલન નહીં આપું તો તે નહીં ફરે. જો કોઈ પણ મદદ વગર આટલો નાનો ચરખો ફરી નથી શકતો તો પછી અલ્લાહની કુદરત વગર આખી કાએનાત કેવી રીતે ફરી શકે ? કાએનાતને ચલાવનાર કોઈ મહાન હસ્તી હોવી જ જોઈએ કે જે દરેક કણ ઉપર કાબૂ ધરાવે છે. તે મહાન હસ્તી ફક્ત અલ્લાહ જ હોઈ શકે કે જે દરેક વસ્તુનો ખાલિક અને માલિક છે.”

રસૂલલ્લાહ (સ.) વૃધ્ધ સ્ત્રીના જવાબથી ઘણા ખુશ થઈ ગયા. તેમણે પોતાના સહાબીઓને ફરમાવ્યું, “તમે જોયું ? કેવી રીતે આ વૃધ્ધ સ્ત્રીએ સીધી અને સરળ પધ્ધતિથી અલ્લાહની માઅરેફત પ્રાપ્ત કરી લીધી છે ? અલ્લાહમાં તમારું ઈમાન પણ એના જેવું મજબૂત હોવું જોઈએ.”

મૌલા અલી (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “ઊંટના પદચિહ્નનો અને ગધેડાની લાદ પાણ સૂચવે છે કે અહીંથી ઊંટ અને ગધેડો પસાર થઈ ચૂક્યા છે. તમે તેમને જોઈ શકતા નથી તો પાણ એ સત્ય છે. તો પછી બધી ખિલ્કતનું શું ?”

ઈમામ (અ.)નો દાખલો બતાવે છે કે સર્જક નથી દેખાતો તે એ વાતની દલીલ નથી કે સર્જકનું અસ્તિત્વ જ નથી. તેનાં સર્જનો સર્જકનું અસ્તિત્વ હોવાનું અસ્તિત્વ કરે છે.

માણસની વૃત્તિમાં સાબિતી :

અલ્લાહમાં ઈમાન માણસની વૃત્તિમાં સમાયેલું છે.

એક કાફિરે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ને કહ્યું કે, “મને અલ્લાહના અસ્તિત્વની સચોટ દલીલ આપો.”

તે માણસ એક નાવિક હતો એટલે ઈમામ (અ.)એ તેને પૂછ્યું, “શું તમે સમુદ્રની વચ્ચેવચ્ચે ક્યારેય પણ કોઈ ભયંકર તોફાનમાં એવી રીતે ફસાયા છો કે તમારા જહાજના સઢ ફાટી ચૂક્યા હોય અને તમને ખબર ન હોય કે તમે કેવી રીતે કિનારા સુધી પહોંચશો ?”

તે માણસે જવાબ આપ્યો કે, “હા.”

ઈમામ (અ.)એ વધુમાં પૂછ્યું કે, “કેટલીક વાર તો એવું પણ બન્યું હશે કે તમારું જહાજ પલટાઈ ગયું અને તમે બિલકુલ થાકી ચૂકેલા અને વિવશ બનેલા દરિયાઈ લહેરો ઉપર તરી રહ્યા હો ?”

તેણે જવાબ આપ્યો કે, “હા.”

તે પછી ઈમામ (અ.)એ પૂછ્યું, “તે ઘોર નિરાશા વચ્ચે શું તમે તમારા દિલમાં આશાનો ઝાંખો પ્રકાશ નહોતો પામ્યા કે કોઈ શક્તિ હજીય તમને બચાવી લેશે ?”

તે માણસે કહ્યું કે, “હા.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તે શક્તિ અલ્લાહ છે.”

તે કાફિર બુધ્ધિશાળી હતો અને સત્યને ઓળખી ગયો.

સવાલ : જો અલ્લાહ પ્રત્યે ઈમાન માણસની વૃત્તિમાં સમાયેલું હોય તો પછી આટલા બધા માણસો અલ્લાહમાં શા માટે માનતા નથી ? શું તેમની અંદર વૃત્તિ નથી ?

જવાબ : અલ્લાહે બધા માણસોની અંદર વૃત્તિ મૂકેલી છે, પરંતુ માણસો કેટલીક વાર વૃત્તિને એટલી બધી દબાવે છે અથવા તેની અવગણના કરે છે કે વૃત્તિ નાશ પામે છે.

માના પોતાના બાળક પ્રત્યેની મમતાનો જ દાખલો લઈએ.

આપણે બધા જ જાણીએ છીએ કે માની અંદર તે વૃત્તિ હોય છે અને ઘણી વાર આપણે તેને આજુબાજુ જોઈ પણ છો. તેમ છતાં આપણે અસાધારણ રીતે એવા કિસ્સાઓ પણ સાંભળીએ છીએ કે માએ તેના બાળકને મારી નાખ્યું.

હમણાં હમણાં જ થઈ ગયેલો અમેરિકાનો કિસ્સો આ વાતને સ્પષ્ટ કરે છે. જ્યારે નવયુવાન માતાએ પોતાના બે નાના નાના દીકરાઓને તળાવમાં ડૂબાડીને મારી નાખ્યા. શું તેની અંદર મમતાની વૃત્તિ ન હતી ? જે તેને પોતાના બાળકો સાથે મોહબ્બત કરવાની અને તેમનું રક્ષણ કરવાની પ્રેરણા આપે ?

હા, તેની પાસે મમતાની વૃત્તિ તો હતી જ, પરંતુ તે બીજા બધા પરિબળોથી એટલી બધી પ્રભાવિત થઈ ગઈ કે તેણે પોતાની વૃત્તિના વિરુદ્ધમાં જઈને પોતાના બાળકોને મારી નાખ્યા.

આ કિસ્સાએ કેટલી બધી અરેરાટી ફેલાઈ એ વાત જ સૂચવે છે કે આ કૃત્ય કેટલું અસ્વાભાવિક હતું.

આવી જ રીતે અલ્લાહમાં ઈમાન ધરાવવાની વૃત્તિ પણ માણસોમાં હોય જ છે, પરંતુ તે તેને એટલી બધી દબાવે છે કે તેઓ પોતાના સર્જક પ્રત્યે ઈમાનનો ઈન્કાર કરતા થઈ જાય છે. તેની પાછળનું એક કારણ એ પણ છે કે ઈમાનની સાથે સાથે જે જવાબદારીઓ તેમના ઉપર આવે છે તે તેનાથી છટકી જવા માગે છે.

માણસના જીવનમાં અલ્લાહ પ્રત્યેના ઈમાનની વૃત્તિ તો હંમેશાં હોય જ છે, પરંતુ તે નીચેના સમયે સૌથી વધુ હોય છે :

1. મુશ્કેલીઓમાં,
2. મોતના સમયે.

મુશ્કેલીઓમાં :

જ્યારે માણસને મુશ્કેલીનો સામનો કરવો પડે છે ત્યારે તેની અલ્લાહ પ્રત્યેની ઈમાનની વૃત્તિ ઘણી મજબૂત થઈ જાય છે. જે લોકો પોતાના આખા જીવન દરમિયાન અલ્લાહ પ્રત્યે ઈમાનની પરવા કરતા નથી તેઓ પણ દુઃખ અથવા બીકના સમયે અલ્લાહ તરફ વળે છે.

એવા સમયમાં આપણે હમણાં જ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)નો કિસ્સો જાણ્યો તે પ્રમાણે તે લોકો જાણે છે કે હવે ફક્ત અલ્લાહ જ અમારી મદદ કરી શકે એમ છે.

આવી રીતે કેટલીક વાર મુશ્કેલીઓ અલ્લાહની નેઅમતો હોય છે કારણ કે તેમના કારણે માણસ અલ્લાહ તરફ વળે છે. જો માણસ હંમેશાં ખુશાલીમાં રહે અને તેનો સામનો મુશ્કેલીથી થાય જ નહીં તો તે અલ્લાહથી દૂર થઈ જશે.

મોતના સમયે :

જ્યારે માણસને ખબર હોય છે કે તે મરી રહ્યો છે તો અલ્લાહ પ્રત્યે ઈમાનની તેની વૃત્તિ ખૂબ જ મજબૂત થઈ જાય છે. જો આખા જીવન દરમિયાન તેણે અલ્લાહનો ઈન્કાર કર્યો હોય તો આવા સમયે તે અલ્લાહ પ્રત્યે ઈમાન જાહેર કરી દે છે. આ બાબત સૂરએ યૂનુસમાં ફિરઓન વિષે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૧, સૂરએ યૂનુસ, સૂરા-૧૦, આયત-૮૦

حَتَّىٰ إِذَا آدَرَكَهُ الْغَرَقُ ۖ قَالَ أَمُنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُوءَا

إِسْرَآءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٨٠﴾

(એટલે સુધી કે જ્યારે તે ડૂબવાના આરે હતો તો તેણે કહ્યું કે હું ઈમાન લાવ્યો કે કોઈ ખુદા નથી

સિવાય કે જેના ઉપર બની ઈસરાઈલ ઈમાન લાવ્યા અને હું મુસ્લિમોમાંથી છું.)

જો કે તેના માટે ઘણું મોડું થઈ ગયું હતું કારણ કે મોતના સમયે ઈમાન કે પસ્તાવો કબૂલ થતો નથી.

કોઈ અન્ય માણસના મોત વિષે મનનમંથન કરવાથી પણ અલ્લાહ પ્રત્યે ઈમાનની વૃત્તિ મજબૂત બને છે.

સૂરએ વાકેઆમાં અલ્લાહ તઆલા મરનારની આજુબાજુ ભેગા થયેલા લોકોને આવી રીતે ફરમાવે છે :

પારા-૨૭, સૂરએ વાકેઆ, સૂરા-૫૬, આયત-૮૩, ૮૪, ૮૫, ૮૬ અને ૮૭

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ ۖ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨٣﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ
إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٤﴾ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ
﴿٨٥﴾ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٦﴾

(પછી જ્યારે પ્રાણ ગળા સુધી આવી પહોંચે છે અને તે સમયે તમે (પડ્યા પડ્યા ટગર ટગર)

જોતા જ રહો છો (ત્યારે તમારો કાબૂ કેમ ચાલતો નથી ?) અને અમે (હે સારવાર કરનારાઓ !)

તમારા કરતાંય તે (મરનાર)ની વધુ પાસે છીએ, પણ તમને સૂઝતું જ નથી, પછી અગર તમે

(કર્મના જવાબ માટે) કોઈના દબાયેલા નથી તો અગર તમે સાચા છો તો તે (પ્રાણ)ને શા માટે
પાછો ફેરવી લેતા નથી ?)

તર્કશાસ્ત્રમાં સાબિતી :

બધી ઘટનાઓનું કોઈને કોઈ કારણ હોય છે, કોઈ વસ્તુ કારણ છે અને કોઈ વસ્તુ તેની અસર છે.
બર્ટ્રેન્ડ રસલે એક વાર કહ્યું હતું કે, “હું ત્યારે જ અલ્લાહમાં માનીશ કે જ્યારે મને ખબર પડશે કે
અલ્લાહનું અસ્તિત્વ કયા કારણની અસર છે.”

જો કે આની ચર્ચા ગૂંચવાણભરી છે, પરંતુ તેનો એક ભાગ અહીં સરળ બનાવીને રજૂ કરીએ
છીએ.

આપણે માનીએ છીએ કે એક છેવટના કારણનું અસ્તિત્વ હોવું જરૂરી છે નહીંતર જો આપણે
એવી હસ્તીની કલ્પના કરી લઈએ કે જેણે અલ્લાહનું સર્જન કર્યું હોય તો પછી આપણે એ સવાલ
પણ પૂછી શકીએ છીએ કે પછી તે હસ્તીનું સર્જન કોણે કર્યું ?

આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે આ વિવાદનો કોઈ અંત નથી. હા, જે વસ્તુનો આપણે ઈન્કાર ન
કરી શકીએ તે છે છેવટના કારણની અસર અને તે આપણી ચારેય બાજુ ફેલાયેલી અલ્લાહની
ખિલ્તની શાન છે.

આ ના ઉપરથી આપણે તારણ કાઢી શકીએ કે કોઈ એવું કારણ જરૂર હોવું જોઈએ કે જે કોઈ અન્ય કારણની અસર ન હોય અને તે છેવટનું કારણ અલ્લાહ પોતે છે.

એક વાર આપણે કબૂલ કરી લઈએ કે અલ્લાહનું અસ્તિત્વ છે તો પછી આપણે સમજવાની કોશિશ કરવી જોઈએ કે તેનું અસ્તિત્વ કેવું છે ?

અલ્લાહ એક છે :

હઝરત ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ અલ્લાહના એક હોવા વિષે ચર્ચા કરતાં ફરમાવ્યું છે કે, “અલ્લાહ ફક્ત એક જ હોવો જોઈએ કારણ કે જો બે હોય તો એક બીજા કરતાં વધારે શક્તિશાળી હશે, માટે જે ઓછો શક્તિશાળી હોય તે અલ્લાહ ન હોઈ શકે કારણ કે અલ્લાહ તો સૌથી વધુ શક્તિશાળી છે અને જો બન્ને સરખા શક્તિશાળી હોય તો બીજાની જરૂર શું છે ?”

એક માણસે હઝરત ઈમામ રઝા (અ.)ને કહ્યું કે, “હું માનું છું કે બે ખુદાઓ છે.” ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “પહેલા ખુદાના અસ્તિત્વની વાતથી તો હું તમારી સાથે સંમત છું. હવે બીજા ખુદાના અસ્તિત્વને સાબિત કરવું એ તમારી જવાબદારી છે.”

અલ્લાહની સિફતો :

બધી સંપૂર્ણ સિક્કતો અલ્લાહની પોતાની જ છે.

- તે કાદિરે મુત્લક (સર્વશક્તિમાન) છે.
- તે અલીમ (બધું જાણનાર) છે.
- તે હકીમ (પ્રખર બુદ્ધિશાળી) છે.
- તે રહીમ (અત્યંત દયાળુ) છે અને
- અઝીઝ (સૌથી વધારે ઈજ્જતવાળો) છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૧૮૦

وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا

(અને અલ્લાહ માટે જ છે અસ્માએ હુસ્ના (અતિ સુંદર નામો), માટે તેને તેમના વડે જ

પોકારો.)

અલ્લાહની મૂળ સિક્કતો ત્રણ છે :

1. હઈ - એટલે હંમેશાં સજીવ રહેનારો.
2. અલીમ - એટલે દરેક વાત જાણનારો.
3. કદીર - એટલે દરેક કાર્ય કરી શકનારો.

બીજી બધી સિક્તો આ ત્રણમાંથી નીકળે છે. સિક્તનો અર્થ તેની વિરોધી સિક્તનો ઈન્કાર કરવો છે જેમકે મૌલા અલી (અ.) પોતાના ખુબામાં ફરમાવે છે કે, “આપણે સિક્તને સબૂતીયાનો ઈક્રાર તેની વિરોધી સિક્તને સલબીયાનો ઈન્કાર કરવા માટે કરીએ છીએ. દા.ત., જ્યારે હું કહું છું કે તે આલીમ છે તો હું કહી રહ્યો છું કે તે જાહિલ નથી.”

અલ્લાહની સિક્તો તેની મનથી જુદી પાડી શકાતી નથી. દા.ત., તેની અલીમ એટલે કે બધી વાતોનો જાણનાર હોવાની સિક્ત. જ્યારે કે માણસ જાણકારી પ્રાપ્ત કરે છે અને જાણકારી વગર પણ માણસ જ હોય છે. તેની વિરુદ્ધ અલ્લાહ પોતે જ ઈલ્મ એટલે કે જાણકારી છે.

આપણે તેને તેના નામ વડે ઓળખીએ છીએ, પરંતુ તે તેના નામ કરતાં પણ ઘણો જ અફઝલ છે. હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ પોતાના સહાબીને ફરમાવ્યું કે, “જે કોઈ અર્થ વગરના નામની ઈબાદત કરે છે તે કાફિર છે, જે કોઈ નામ અને અર્થની ઈબાદત કરે છે તે મુશરિક છે અને જે કોઈ ફક્ત અર્થની ઈબાદત કરે છે તે મુસ્લિમ છે.”

આપણે અલ્લાહની જે પણ કલ્પના કરી લઈએ તેવો અલ્લાહ નથી, માટે આપણે અલ્લાહ વિષે તેની સિક્તોની સાથે જ વિચાર કરવો જોઈએ. જે સિક્તોને ‘અસ્માઉલ હુસ્ના’ એટલે કે ‘અતિ સુંદર નામો’ કહેવામાં આવે છે.

તેની ખિલ્કતની અજાયબીઓ :

અલ્લાહની માઅરેફત પ્રાપ્ત કરવાની બાહ્ય રીત, આપણી આજુબાજુની દુનિયા ઉપર નજર કરવી તે છે.

સૌથી પહેલાં આપણે પ્રશ્ન પૂછીએ કે જીવનનું સર્જન કોણે કર્યું છે ? તે પછી આપણે દરેક વસ્તુના સર્જનની અદ્ભુત પદ્ધતિ ઉપર મનનમંથન કરીએ, પછી જો આપણે જોઈ શકીએ કે દરેક સર્જનમાં સુંદરતા, શૈલી, બુધ્ધિ અને ઈલ્મ વગેરે સમાયેલાં છે તો આપણને ખબર પડી જશે કે આ બધી વસ્તુઓના સર્જકમાં પણ આ જ બધી સિફતો હશે.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)નો એક કાફિરની સાથે વાર્તાલાપ

એક વખતે એક કાફિર આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.)પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “મને અલ્લાહ પર ઈમાન લાવવામાં મદદ કરો.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “બેસી જાઓ.”

એટલામાં જ એક બાળક ત્યાં હાથમાં એક ઈંડું લઈને આવ્યું. ઈમામ (અ.)એ તેની પાસેથી ઈંડું લઈ લીધું અને કાફિરને ફરમાવ્યું, “આ એક અજાયબીભર્યો કિલ્લો છે, જેની ચારેય બાજુ સખત કવચ છે, જેની નીચે એક બારીક આવરણ છે કે જે પીગળેલી ચાંદી (ઈંડાની સફેદી) અને થોડાક

પીગળેલા સોનાને (ઝર્દી) ઢાંકી રહી છે. પીગળેલું સોનું પીગળેલી ચાંદીમાં ભળી જતું નથી. બન્ને પોતપોતાની અવસ્થા કાયમ રાખે છે.

કોઈ પણ ચિત્રકાર તેની અંદર જઈને એવું કહી શકતો નથી કે તેણે તેમાં ફેરફાર કરી દીધા છે અને કોઈને ખબર નથી કે તેમાંથી નર નીકળશે કે માદા નીકળશે ? તેની અંદરથી જુદા જુદા રંગના પક્ષીઓ નીકળે છે.

શું તમને લાગે છે કે કોઈ તેમનો ચિત્રકાર છે કે જેણે તેની અંદર આ બધા ચિત્રો દોર્યા છે ?

તેની અંદરથી પક્ષીનું બચ્ચુ કેવી રીતે નીકળે છે ?

આ બધા વિભિન્ન રંગ, પંખ, અંગ, પગ, ચાંચ, પાંખો, આંખ, કાન, નાક, આંતરડાં, કલગી, સાંધા, વગેરે કોણે દોર્યા છે જ્યારે કે તે કિલ્લાની અંદર તો કોઈ જઈ શકતું જ નથી ?”

કાફિરને આ સાંભળીને ખૂબ જ નવાઈ લાગી અને તે લાજવાબ થઈ ગયો.

પ્રાણીય બુધ્ધિમાં સાબિતી :

પ્રાણીય બુધ્ધિ તેના પ્રખર બુધ્ધિશાળી સર્જકનું અસ્તિત્વ દેખાડનારી એક અદ્ભુત નિશાની છે. ઘણા બધા પ્રાણીઓ કે જેઓ સ્વાભાવિક રીતે અદ્ભુત કાર્યો કરતા હોય છે, તેઓ અલ્લાહની હિક્મતની શહાદત આપે છે.

મધમાખી :

વૈજ્ઞાનિકોએ સંશોધન કર્યું છે કે મધપૂડો એક મોટું અદ્ભુત કેન્દ્ર હોય છે કે જેમાં ખૂબ જ મહેનત લાગે છે. એક મધપૂડાના શહેરમાં લગભગ ૧,૨૦,૦૦૦ ચોરસ ચોક્કસ આકારના પષ્ટકોણીય ઘર હોય છે, જેમને સ્થપતિ (આજના જમાનામાં આર્કિટેક્ટ) મધમાખી બનાવે છે.

આ બધા ઘરોની વચ્ચોવચ્ચ એક શાહી મહેલ હોય છે, જેમાં રાણી મધમાખીનું તખ્ત હોય છે, જે વર્ષમાં બે અબજ મધમાખીઓને જન્મ આપે છે. મહેલની આજુબાજુ અન્ય શાનદાર મકાનો હોય છે, જે રાજકુમારીઓનાં ઘર હોય છે. શિશુ મધમાખીઓની સંભાળ માટે ખાસ પ્રકારનાં ઘર હોય છે.

દરેક દિશા તરફ જવાના પહોળા પહોળા રસ્તા હોય છે અને મધપૂડામાં વાતાનુકૂલન (એર-કન્ડિશન) હોય છે. બધી મધમાખીઓ સાથે મળીને કામ કરે છે અને તેમની જુદી જુદી જવાબદારીઓ હોય છે. કેટલીક રક્ષક હોય છે, કેટલીક મજૂર હોય છે, કેટલીક એન્જિનિયર હોય છે તો કેટલીક સફાઈ કરનારી હોય છે, વગેરે.

બધી મધમાખીઓ સાથે મળીને મધ પેદા કરે છે, આવનારી પેઢીને શિક્ષણ આપે છે અને જીવન આગળ ધપાવે છે. તેઓ મરી ન જાય ત્યાં સુધી કામ કરતી જ રહે છે.

સામન માછલી :

પ્રાણીય બુધ્ધિનું એક અન્ય ઉદાહરણ સામન માછલી છે. યુવા સામન ઘણાં વર્ષો દરિયામાં વિતાવે છે અને પછી પાછી પોતાની નદીમાં આવી જાય છે. પછી જે કિનારા ઉપર તેનો જન્મ થયો હોય છે ત્યાં સુધી પહોંચી જાય છે.

જો તેને તે કિનારા પાસેથી હટાવી લેવામાં આવે તો તે તરત નદીની મુખ્ય ધારા તરફ ચાલી જશે અને ત્યાંથી રસ્તો શોધતી શોધતી પાછી કિનારા સુધી આવી જશે.

બામ માછલી :

બામ માછલીઓમાં સામન કરતાંય વધારે અજાયબીઓ રહેલી છે. તેઓ સંપૂર્ણ વિકાસ પામીને બધા તળાવ અને નદીઓમાંથી બર્મુડાના ઊંડા પાણી તરફ હિજરત કરે છે ત્યાં તેઓ પ્રજનન કરે છે અને ત્યાં જ મરી જાય છે.

બર્મુડાના ઊંડા પાણીમાંથી તેમનાં બચ્યાં કોઈ પણ માર્ગદર્શન વગર જે જે તળાવ અને નદીઓમાંથી તેમનાં માબાપ આવ્યાં હતાં ત્યાં પાછાં હિજરત કરે છે. યુરોપની બામ માછલીનાં બચ્યાં યુરોપ પાછાં આવે છે અને અમેરિકાની બામ માછલીનાં બચ્યાં અમેરિકા પાછા આવે છે. બન્નેનો જન્મ બર્મુડામાં જ થયો હોય છે તો પણ તેમને પોતાના વતન વિષે ખબર હોય છે.

તેનાથી વધુ આશ્ચર્યની વાત એ છે કે યુરોપની બામ માછલી કે જે વધારે લાંબુ અંતર કાપીને પોતાના વતનમાં પાછી આવે છે તેનો વિકાસ ધીમે ધીમે થાય છે, જેથી તે પોતાના વતનમાં પાછી આવે ત્યારે ઘરડી ન થઈ જાય.

ભમરી :

ભમરી ખડમાખીને કાબૂમાં કરી લે છે, માટીમાં દર બનાવી લે છે અને ખડમાખીને એ જ જગ્યાએ ડંખ મારે છે કે જ્યાં ડંખ લાગવાથી ખડમાખી બેભાન થઈ જાય, પણ મરી ન જાય.

ભમરી એવી જગ્યાએ ઈંડાં મૂકે છે કે જ્યાં તેનાં બચ્ચાં જીવડાં ખાઈને જીવિત રહી શકે અને તેમને મડદાંનું માંસ ખાવું ન પડે. પછી માદા ભમરી ઊડી જાય છે અને મરી જાય છે. તે ક્યારેય પણ પોતાની ઓલાદને જોઈ શકતી નથી. આવી જ રીતે દરેક પેઢીમાં થતું રહે છે.

આવી અદ્ભુત રીતભાત કે જે રીતે પ્રાણીઓ અને જીવડાં સ્વાભાવિક રીતે વર્તન કરે છે તેને ફક્ત આકસ્મિક અથવા અનુકૂલિત શબ્દો વડે સમજાવી ન શકાય.

આ બધી વિશેષતાઓ તેમને તેમના મહાન સર્જકે આપેલી છે કે જે જાણે છે કે દરેક પ્રાણીને પૃથ્વી ઉપર જીવિત રહેવા માટે શું જોઈશે.

આશ્ચર્યની વાત નથી કે અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ જુમ્આ, સૂરા-૬૨, આયત-૧

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

(જે કંઈ આસમાનો અને જમીનમાં છે તે અલ્લાહની તસ્બીહ કરે છે.)

નહજુલ બલાગામાંથી કેટલાક અંશ :

અલ્લાહના સર્જનની અજાયબીઓનું વર્ણન કરતાં મૌલા અલી (અ.)ના કેટલાક ખુતબાઓના અંશ નીચે આપવામાં આવ્યા છે :

મોર (ખુતબો - ૧૬૩) :

અલ્લાહે પોતાની કુશળ સર્જનશક્તિ અને મહાન કુદરત કે જેમની આગળ તેમની મહાનતા સ્વીકારીને બુધ્ધિ નમી જાય છે, તેમની સ્પષ્ટ નિશાનીઓ આપેલી છે.

તેણે વિભિન્ન આકારનાં પક્ષીઓનું સર્જન કર્યું છે કે જેઓ પૃથ્વીના દરોની અંદર, ઊંચા ઊંચા પહાડોની ગુફાઓમાં અને પર્વતોની ટોચ પર રહે છે.

તેમાંથી કેટલાંક એવાં છે કે જેઓ એક જ રંગનાં છે, જે રંગ તેમનો છે તે સિવાય કોઈ બીજો રંગ તેમના ઉપર જોવા મળતો નથી. કેટલાંક અન્ય એવાં છે કે જે એક રંગનાં છે, પરંતુ તેમની ગરદન

બીજા રંગની છે. તે પક્ષીઓમાંથી સૌથી અદ્ભુત સર્જન મોર છે, જેને અલ્લાહે અત્યંત સપ્રમાણ માપની સાથે ખલ્ક ફરમાવ્યો છે અને તેના રંગોને શ્રેષ્ઠ ઢબથી ગોઠવ્યા છે.

તે પોતાના રંગ ઉપર ગર્વ કરે છે અને મસ્તાની ચાલ સાથે આમતેમ ફરે છે.

તમે કલ્પના કરી શકો છો કે તેના પંખ ચાંદીની સળીઓ છે અને તેમાં એક અદ્ભુત વર્તુળ અને સૂર્યના આકારનાં પંખ ઊગે છે કે જે શુદ્ધ સોનાના ટુકડા અને લીલા નિલમ જેવા દેખાય છે. જો તમે તેની સરખામણી દુનિયામાં ઉગતી કોઈ અન્ય વસ્તુની સાથે કરો તો તમે કહેશો કે આ વસંત દરમિયાન ભેગાં કરેલાં ફૂલોનાં ઝૂમખાં જેવો છે.

જો તમે તેની સરખામણી કપડાંની સાથે કરો તો તે (જાણે) પ્રિન્ટેડ વસ્ત્રો છે અથવા તો યમનની અદ્ભુત વિવિધ રંગની ચાદર છે.

જો તમે તેની સરખામણી ઘરેણાંની સાથે કરો તો તે મઢેલી ચાંદીમાં પરોવાયેલા જુદા જુદા રંગના નગીના છે. કોઈ પણ એવો રંગ નથી કે જે તેમાં ઘસીને ચક્રચકિત કરેલી ચમકવાળી, મખમલી ચળકાટવાળી અને તેજસ્વી બનાવેલી વધારે સુધાર કરેલી હાલતમાં ન હોય.

જો તમે તેના પંખની સળીઓમાંથી નીકળતા વાળમાંથી એક વાળને ધ્યાનથી જોશો તો તમને તે લાલ ગુલાબ જેવું લાગશે, પછી લીલા નિલમ જેવો અને પછી સોના જેવો પીળો.

બુધ્ધિની કુશાગ્રતા આવા સર્જનનું વર્ણન કેવી રીતે કરી શકે ?

હદીસે મુફ્ઝઝલનો અંશ :

હદીસે મુફ્ઝઝલ આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.)એ પોતાના સહાબી મુફ્ઝઝલ ઇબ્ને ઉમરને કરેલી એક રિવાયત છે.

મુફ્ઝઝલે ઈમામ (અ.)ને પૂછ્યું કે, “મને કેટલીક દલીલો એવી આપો કે હું એ કાફિરો કે જે અલ્લાહના અસ્તિત્વનો ઈન્કાર કરે છે તેમને જવાબમાં કહી શકું.” એટલે ઈમામ (અ.)એ મુફ્ઝઝલને અલ્લાહની ખિલ્કતની કેટલીક અજાયબીઓની વાત કરી.

આ રિવાયત થોડા દિવસ સુધી ઈમામ (અ.) ફરમાવતા રહ્યા અને મુફ્ઝઝલ લખતા રહ્યા. તેના કેટલાક અંશ નીચે મુજબ છે :

“અય મુફ્ઝઝલ ! કાએનાતનું માળખું અલ્લાહ તઆલાના અસ્તિત્વની સૌ પ્રથમ સાબિતી અને દલીલ છે કે કેવી રીતે જુદા જુદા ભાગોને ભેગા કરવામાં આવ્યા છે અને તેમાં શાનદાર કારીગરી અને ડીઝાઈન દેખાય છે.

“આ કાએનાતની સરખામણી એક એવા ઘરની સાથે કરી શકાય કે જેમાં માણસની જરૂરિયાતની બધી વસ્તુઓ હોય. આસમાન છત જેવું છે, ધરતી જાજમ જેવી છે જ્યારે કે સિતારા પોતાની જગ્યાએ બળતા દીવડા જેવા છે, કીમતી પથ્થર ઘરમાં રહેલા ખજાના જેવા છે.

“અય મુફ્ફઝલ ! શું તમે નથી જોતા કે મોટી હોય કે નાની, બધી જ વસ્તુઓનું સર્જન એક ત્રુટીરહિત યોજના હેઠળ થયેલું છે ! જરા જુઓ કે રડવાથી બાળકને કેવા કેવા ફાયદા થાય છે. બાળકના મગજમાં એક પ્રવાહી છે કે જો તેનો નિકાલ કરવામાં ન આવે તો તે મુશ્કેલીઓ અથવા બીમારીઓ એટલે સુધી કે અંધાપો પેદા કરી શકે છે. મગજમાંથી આ પ્રવાહીનું નીકળવું મગજને તેજ રાખે છે અને આંખોને તેજસ્વી રાખે છે.

“જરા શરીરના વિવિધ અંગો તરફ તો નજર કરો કે તેઓ કેવાં કેવાં કાર્યો કરી રહ્યાં છે અને તેમની પાછળ કેવી સંપૂર્ણ યોજના રહેલી છે ! બન્ને હાથ કામ કરવા માટે છે, બન્ને પગ હલનચલન કરવા માટે છે, બન્ને આંખો જોવા માટે છે, મોઢું ખાવા માટે છે, પેટ પાચનક્રિયા માટે છે, જિગર ખાદ્ય પદાર્થમાંથી પોષણ લઈને લોહી મારફતે વિવિધ અંગો સુધી પહોંચાડવા માટે છે. તમે જોશો કે દરેક અંગ પોતાના કાર્યો માટે બિલકુલ ઉપયુક્ત જગ્યાએ છે અને તેની રચનામાં સંપૂર્ણતા રહેલી છે.

“અય મુક્કઝલ ! પ્રાણીઓ પ્રત્યે અલ્લાહની રહેમતનો અંદાજ તો લગાવો કે તેણે તેમના શરીર ઉપર ખાલ આપેલી છે, જેના ઉપર જુદા જુદા પ્રકારના વાળ છે કે જે તેમને શિયાળાની મુશ્કેલીઓથી બચાવે છે અને તેમને ફાટવાળી અને ફાટ વગરની ખરી આપેલી છે અથવા ગાદીવાળા પગ આપેલા છે.

“તેમને ન તો હાથ છે ન તો હથેળીઓ, ન તો આંગળીઓ કે જેમના વડે તે ચરખો ચલાવી શકે અથવા કાપડ વણી શકે એટલે તેમના વસ્ત્રોને તેમના શરીરના ભાગ બનાવી દેવામાં આવ્યા છે કે જેમને ન તો નવાં વસ્ત્રો પહેરવાની જરૂર છે કે ન બદલવાની.

“અય મુક્કઝલ ! જરાક પક્ષીની શારીરિક બનાવટ ઉપર તો નજર કરો કે જેના વડે તે હવામાં ઊંચે સુધી ઉડી શકે છે. તેને હલકું શરીર અને નાજુક બાંધો આપવામાં આવ્યો છે, તેને ચારની જગ્યાએ બે જ પગ છે, તેને ધારવાળી છાતી આપવામાં આવી છે કે તે હવાને કાપી શકે જેવી રીતે કે જેમ એક હોડી પાણીને કાપી શકે છે. આખું શરીર પંખથી ઢંકાયેલું હોય છે કે જેમની અંદર ઊંચા ઉડ્ડયન માટે હવા ભરી શકાય છે.

“કોઈ જાહેર હસ્તી કે જેની અંદર સારી સિક્કતો જ ન હોય તે કદીય પાણુ પોતાના સર્જનમાં આવી વિશેષતાઓ ન નાખી શકે.

“માણસો અવારનવાર જીવનમાં આંધળી દોટ મૂકતા હોય છે. તેઓ પોતાની આંખ વડે જોતા હોય છે, પરંતુ જે વસ્તુને જુએ છે તેના વિષે વિચાર કરતા નથી. આ જ કારણ છે કે કુરઆને મજીદમાં અલ્લાહ આપણને આ દુનિયામાં રહેલી તેની નિશાનીઓ તરફ મનનમંથન કરવાની દાવત આપે છે. નીચેની આયત તેનો એક દાખલો છે.”

પારા-સૂરએ આલે ઈમરાન, સૂરા-3, આયત-૧૮૦

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي

الْأَلْبَابِ ﴿١٨٠﴾

(ખરેખર આસમાનો અને જમીનના સર્જનમાં અને રાત અને દિવસના તફાવતમાં સમજદાર

લોકો માટે નિશાનીઓ રહેલી છે.)

સબક 19 : અદ્લ

આ એક અકીદો છે કે અલ્લાહ ઈન્સાફવાળો છે અને તે બધા લોકો સાથે ઈન્સાફ કરશે.

અલ્લાહની સિફતો ઘણી બધી છે, પરંતુ ફક્ત અદ્લની સિફતનો સમાવેશ ઉસૂલે દીનમાં થાય છે.

અદ્લનો સમાવેશ ઉસૂલે દીનમાં થાય છે, તેનાં કારણો આ પ્રમાણે છે :

- ઈન્સાફ એક મહત્વની સિફત છે અને અલ્લાહની બધી અન્ય સિફતો તેના ઉપર આધારિત છે. તેનો અર્થ એ થાય છે કે અલ્લાહે બધી વસ્તુઓને યોગ્ય જગ્યાએ જ મૂકેલી છે. દા.ત., અલ્લાહ રહીમ પણ ઈન્સાફની સાથે જ છે. અલ્લાહના અદ્લનો અર્થ એ થાય છે કે અલ્લાહ પોતાની બધી સિફતોનો ઉપયોગ યોગ્ય રીતે જ કરે છે, અવ્યવસ્થિત રીતે નહીં.
- આખેરતના ઈન્સાફનો સીધો સંબંધ અલ્લાહના અદ્લની સાથે છે. આપણે માનીએ છીએ કે અલ્લાહ ઈન્સાફની સાથે જ જઝા અને સજા આપશે, માટે જ આપણને અલ્લાહના નિયમોનું પાલન કરવાનું પ્રોત્સાહન મળે છે. અલ્લાહના અદ્લમાં અકીદો રાખ્યા વગર આપણને ખબર જ નહીં પડે કે આપણી સાથે ઈન્સાફ થશે કે નહીં અને તેથી આપણે અલ્લાહના દીન પર અમલ કરવાના લક્ષ્યને ભૂલી જઈશું.

- મુસલમાનોમાં અદ્લના અકીદાના બારામાં મતભેદ છે. કેટલાક મુસલમાનો માને છે કે અલ્લાહને ઈન્સાફ કરવાની કોઈ જરૂર નથી. તે જે કંઈ કરે છે તે સારું જ કરે છે. આવી માન્યતાઓથી અલગ રહેવા માટે શીઆ લોકોએ અદ્લનો સમાવેશ ઉસૂલે દીનમાં કર્યો છે.

અદ્લનો વિરોધી શબ્દ જુલ્મ (કોઈ પણ વસ્તુને અયોગ્ય જગ્યાએ મૂકી દેવી) :

સામાન્ય રીતે લોકો વાંચતા હોય છે કે અલ્લાહનો અદ્લ એટલે અદ્લનો ઈન્સાફ, વગેરે, પરંતુ જો તેવા લોકો ઉપર કોઈ મુશ્કેલી આવી પડે છે તો તેઓ કહે છે કે અલ્લાહે અમારી સાથે નાઈન્સાફી કરી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે:

પારા-૩, સૂરએ આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૮

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۖ وَالْمَلَكُ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا

إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

(અલ્લાહ શહાદત આપે છે કે તેના સિવાય કોઈ ઈલાહી નથી અને ફરિશ્તાઓ પણ અને

ઈલ્મવાળાઓ પણ કે જેઓ ઈન્સાફ પર કાયમ છે (તેઓ આવી શહાદત આપે છે) કોઈ ઈલાહી

નથી તે અજીઝ (ઈજ્જતવાળો) અને હકીમ (પ્રખર બુદ્ધિવાળો) સિવાય.)

આપણો અકીદો છે કે અલ્લાહ આપણને કોઈ પણ કાર્ય કરવાનો હુકમ ત્યારે જ કરે છે કે જ્યારે તે આપણા માટે સારું હોય અને જ્યારે તેનાથી વિપરીત કાર્ય કરવું ખરાબ હોય ત્યારે તે આપણને હુકમ કરે છે કે તે કાર્ય ન કરો.

આ અલ્લાહની પ્રાથમિક સિફતોમાંથી એક છે કે તે બદીથી પાક છે, તેનાં બધાં કાર્યો અદ્દલ પ્રમાણે છે અને તેનાં કાર્યોમાં ક્યારેય પણ નાઈન્સાફી જોવા મળતી નથી કારણ કે આ તેની ઈજ્જતના વિરુદ્ધ છે.

વાર્તા

એક શહેરમાં એક ડોક્ટર, એક ઝવેરી અને એક ચોર રહેતા હતા.

દરરોજ સવારે તે બધા અલ્લાહ પાસે દુઆ માગતા હતા કે અમારી રોજીમાં બરકત થાય.

એક દિવસ ચોરે નિર્ણય કર્યો કે હું આજે ઝવેરીના ઘરમાં ચોરી કરીશ, પરંતુ તે બીમાર થઈ ગયો.

અને તેણે ડોક્ટર પાસે જવું પડ્યું.

ઝવેરી તે દિવસે વધારે કમાઈ શક્યો નહીં કારણ કે તે દિવસે વરસાદ હતો અને તેની પાસે કોઈ ગ્રાહક આવ્યો નહીં.

હવે ચાલો આપણે એ વાર્તાનો અભ્યાસ કરીએ :

- ચોર બીમાર થઈ ગયો એટલે એવું લાગે છે કે તેની સાથે અલ્લાહે નાઈન્સાફી કરી.
- ડોક્ટરને ચોરના રૂપમાં એક નવો દર્દી મળ્યો એટલે એવું લાગે છે કે અલ્લાહે ડોક્ટરની સાથે ઈન્સાફ કર્યો.
- વરસાદના કારણે ઝવેરીની દુકાન ચાલી નહીં એટલે એવું લાગે છે કે અલ્લાહે તેની સાથે નાઈન્સાફી કરી.

તો શું અલ્લાહે બધાની સાથે ઈન્સાફ કર્યો ? આપણે જોઈ રહ્યા છીએ કે ઈન્સાફ અને નાઈન્સાફી અદ્વલનું યોગ્ય રીતે વર્ણન કરી શકતા નથી.

અદ્વલને સમજવા માટે આપણે સમજી લેવું જોઈએ કે અલ્લાહ પોતાની ખિલ્કતની જરૂરિયાતમાં સંતુલન રાખે છે.

જે કોઈ માણસ નાઈન્સાફી કરે છે તે નીચે મુજબનાં કારણોસર નાઈન્સાફી કરતો હોય છે :

1. તેને ખબર હોતી નથી કે તે બદી કરી રહ્યો છે, પરંતુ અલ્લાહને તો બધી ખબર છે.
2. તેને કોઈ એવી વસ્તુની જરૂર હોય છે કે જે બદી કર્યા વગર પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી, પરંતુ અલ્લાહને તો કોઈ પણ વસ્તુની જરૂર જ નથી.

3. તેના ઉપર કોઈ બીજો માણસ બદી કરવા માટે દબાણ કરતો હોય છે, પરંતુ અલ્લાહ તો સૌથી શક્તિશાળી છે અને કોઈ તેના પર દબાણ કરી શકતું નથી.
4. માટે તર્ક વડે આ વાત સાબિત થઈ જાય છે કે અલ્લાહ નાઈન્સાફી કરતો જ નથી.

લુટ્ફ :

સામાન્ય માન્યતા એ છે કે જો કોઈ બીજાની સાથે પોતાને નુકસાન પહોંચાડ્યા વગર અથવા કોઈ બીજાને નુકસાન પહોંચાડ્યા વગર નેકી કરી શકતો હોય અને જો તે આવું ન કરે તો તેનું નેકીનું ન કરવું નેકીની વિરુદ્ધ છે.

માટે જો અલ્લાહ તેની ખિલ્કતને ફાયદો પહોંચાડી જ શકે છે તેમ છતાં જો ન પહોંચાડે તો આ અલ્લાહ માટે નેકી વિરુદ્ધની વાત હશે.

લુટ્ફ અલ્લાહના એ કાર્યને કહેવાય છે કે જેના કારણે તેના બંદાઓ માટે અલ્લાહની ઈતાઅત કરવી સહેલી થઈ જાય છે અને તે બંદાને સુધરવામાં મદદરૂપ થાય છે.

શીઆ મઝહબ માને છે કે અલ્લાહે લુટ્ફને પોતાના ઉપર વાજિબ કરી દીધો છે.

શરીરતનું મોકલવું અને નબીઓ અને ઈમામોને આપણી હિદાયત માટે મોકલવા અને સાથે સાથે ક્યામતના દિવસને નિશ્ચિત કરવો આ બધી વાતો અલ્લાહના લુન્ફની નિશાનીઓ છે.

આ દુનિયામાં શા માટે બદી અને પીડા રહેલી છે ?

અલ્લાહના અદ્દલ સામે સૌથી સામાન્ય દલીલ એ કરવામાં આવે છે કે જ્યારે દુનિયામાં આટલી બધી પીડા અને બદી છે તો પછી અલ્લાહ ઈન્સાફ કરનારો, સારો અને દયાળુ કેવી રીતે હોઈ શકે ?

માનવજાત ઉપર કુદરતી આફતો જેવી કે ધરતીકંપ અને આંધી તોફાનો પણ ન આવવા જોઈએ અને તેમના પર વ્યક્તિગત મુશ્કેલીઓ જેવી કે મોત, બીમારી, ગરીબાઈ, વગેરે પણ ન આવવી જોઈએ.

પરંતુ હકીકત એ છે કે આ દુનિયામાં પીડાનાં અનેક કારણો છે :

એક વિશેષ વ્યવસ્થાનું અસ્તિત્વ :

આખી કાએનાત એક વ્યવસ્થા હેઠળ ચાલે છે અને તેમાં દરેક વસ્તુ બીજી વસ્તુ પર અસર કરે છે. આપણે જે દુનિયામાં રહીએ છીએ તે ઘણી મોટી છે. તેમાં તેને સરળ રીતે ચલાવવા માટે કુદરતના બધા નિયમો લાગુ પડે છે. આ નિયમો હેઠળ કેટલાંક એવાં પરિણામ આવે છે કે જેમને બદલી શકાતાં નથી.

દા.ત., દુનિયામાં તેલ, કોલસા, વગેરે જેવા ખનીજ પદાર્થ પેદા કરવા માટે અમુક તાપમાન અને દબાણ જોઈએ. આ જ તાપમાન અને દબાણ કેટલીક વાર ધરતીકંપમાં પરિણમે છે.

આપણું મર્યાદિત ઈલ્મ આપણને ફક્ત ધરતીકંપે સર્જેલી બરબાદી જ દેખાડે છે, પરંતુ આપણે તે વાતને સમજી શકતા નથી કે ધરતીકંપ કાએનાતની વ્યવસ્થાના કેટલાક જરૂરી નિયમોનું પરિણામ છે.

દુનિયાની બધી ઘટનાઓ એકબીજાથી સંકળાયેલી છે અને આપણે તેમના પરિણામોને ટાળી ન શકીએ.

માનવજાત માટે મોત જરૂરી છે તેમ છતાં પરિવારજનો માટે આ એક દુઃખદ ઘટના છે.

ઘણી બધી પીડાઓ એવી હોય છે કે જે લોકોને ફક્ત તેમનો એક પક્ષ જોવાના કારણે પીડા જેવી દેખાય છે.

પોતાની જાતે જ પેદા કરેલી પીડા :

કેટલીક વાર લોકો પોતાની જાતે જ પીડામાં સપડાઈ જતા હોય છે.

જાણી જોઈને અથવા અજાણ્યામાં તેઓ એવાં કાર્યો કરી નાખતા હોય છે કે જે પાછળથી તેમના માટે મુશ્કેલીઓ પેદા કરતાં હોય છે.

અલ્લાહે લોકોને અક્કલ પણ આપેલી છે અને ઈલ્મ પણ આપ્યું છે. તેમની પાસે જાણકારી પ્રાપ્ત કરવાની અને નુકસાનકારક કાર્યોથી દૂર રહેવાની ક્ષમતા છે.

જો તેઓ કોઈ પણ વાતથી અજાણ રહે અથવા એવાં કાર્યોથી દૂર ન રહે તો તેમના પોતાના જ કારણે તેઓ પીડામાં સપડાઈ જાય છે.

અલ્લાહે તેના બંદાઓને જેમ ઈચ્છે તેમ જીવન જીવવાની આઝાદી આપેલી છે, માટે તે તેમની ભૂલ સુધારવા તેમના નિર્ણયોમાં હસ્તક્ષેપ કરતો નથી.

કેટલીક વાર વાતાવરણમાં ઠંડી હોવા છતાં માણસ ગરમ કપડાં પહેરતો નથી, પછી તે બીમાર પડી જાય છે અને મુશ્કેલીઓમાં ફસાય છે.

આવી મુશ્કેલીઓ માટે જવાબદાર તે પોતે જ છે અને તે માટે તે અલ્લાહને જવાબદાર ન ઠેરવી શકે.

બીજા લોકોના કારણે સર્જતી પીડા :

મોટા ભાગે લોકોની મુશ્કેલીઓ માટે માણસો પોતે જ જવાબદાર હોય છે.

સમાજમાં ઘણી નાઈન્સાફી હોય છે, અમીર લોકો વધુને વધુ અમીર થતા જાય છે અને ગરીબ લોકોની પરિસ્થિતિ ખરાબ થતી જાય છે. સત્તાનો દૂરપયોગ અને જુલમ બેરોકટોક ચાલ્યા કરે છે. તે એટલા માટે છે કે સમાજમાં સંતુલન નથી અને ખોટી વ્યવસ્થા ચાલી રહી છે.

આ બધી મુશ્કેલીઓ માટે જવાબદાર માણસ પોતે છે, અલ્લાહ નથી.

અલ્લાહે તો માણસને કોઈ પણ કાર્ય કરવાની આઝાદી આપેલી છે. જ્યારે માણસ પોતાની આઝાદીનો દૂરપયોગ કરીને ખોટાં કાર્યો કરે છે ત્યારે તે સમાજના બીજા લોકો માટે મુશ્કેલીઓ પેદા કરે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૧, સૂરઅ રૂમ, સૂરા-૩૦, આયત-૪૧

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ

الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

(જમીનમાં અને સમુદ્રમાં ફસાદ લોકોના હાથ જે કમાણી કરે છે તેના કારણે જાહેર થાય છે કે જેથી અલ્લાહ તેમને તેમનાં કેટલાંક કાર્યોનો સ્વાદ ચખાડે કે કદાચ તેઓ પાછા આવી જાય.)

મૌલા અલી (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “કોઈ પણ માણસ ભૂખમરો ત્યારે જ વેઠે છે કે જ્યારે તેનો હક બીજા માણસે લઈ લીધો હોય.”

પીડાના કારણે ચારિત્ર્ય ઘડતર થાય છે :

કોઈને પણ પીડા ગમતી નથી તેમ છતાં પીડા માણસની નેકીઓમાં વધારો કરે છે અને તેનું ચારિત્ર્ય ઘડતર કરે છે. સાથે સાથે તેની ઈચ્છા શક્તિમાં વધારો થાય છે અને તેની અંદર નવી ક્ષમતાઓ જન્મે છે. તેની અંદર હિંમત આવે છે અને તેનું વ્યક્તિત્વ મજબૂત બને છે.

જે લોકોને કોઈ મુશ્કેલીનો સામનો થતો નથી અને સહેલું અને આરામદાયક જીવન જીવે છે તેઓ કમજોર થઈ જાય છે અને તેમની નેકીઓ ઘટી જાય છે.

મુશ્કેલી એ એક પડકાર છે કે જે માણસને સંઘર્ષ કરવાની પ્રેરણા આપે છે. એ સંઘર્ષના ઘણાં સારાં સારાં પરિણામ નીકળે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૪, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૧૮

فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا

كَثِيرًا ﴿١٨﴾

(તો શક્ય છે કે તમને કોઈ વસ્તુ નાપસંદ હોય અને અલ્લાહ તેમાં ખૂબ જ ભલાઈ મૂકી દે.)

પીડાના કારણે માણસ અલ્લાહ તરફ વળે છે :

જ્યારે માણસના જીવનમાં ખૂબ જ સહેલાઈ અને આરામ આવી જાય તો તે ગફલતમાં ચાલ્યો જાય છે અને ભૂલકાણો થઈ જાય છે.

તે અલ્લાહને ભૂલી જાય છે અને સમજે છે કે તે પોતે સ્વતંત્ર છે અને તે કોઈનો મોહતાજ નથી. આવી પરિસ્થિતિ કેટલીક વાર અભિમાન પેદા કરે છે.

જીવનમાં પેદા થનારી મુશ્કેલી માણસને ભાનમાં લાવી દે છે અને તે ગફલતમાંથી બહાર આવી જાય છે. આવી રીતે તે સીધા રસ્તા પર પાછો આવી જાય છે.

પીડા માણસને અલ્લાહની યાદ અપાવે છે અને એ વાતની યાદ અપાવે છે કે તે પોતે કેટલો વિવશ અને નાનો છે.

જ્યારે માણસ મુશ્કેલીઓનો સામનો કરે છે તો તે વધુ ઈબાદત કરતો થઈ જાય છે, દિલથી ઈબાદત કરતો થઈ જાય છે અને અલ્લાહની કુર્બત મેળવે છે.

હકીકતમાં આ અલ્લાહની નેઅમત છે કે જેના કારણે માણસનું રૂહાની અને મઝહબી જીવન સુધરે છે.

હઝરત ઈમામ હુસૈન (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો ત્રણ બાબતો ન હોય તો માણસ અલ્લાહની ઈબાદત ન કરે,

- વિવશતા,
- બીમારી અને
- મોત.”

આઝમાઈશ અને મુશ્કેલીઓ :

અલ્લાહે આઝમાઈશોની એક વ્યવસ્થા કાયમ કરી છે કે જેથી આપણે જોઈ શકીએ કે આપણે કેવી રીતે તેમનો સામનો કરી શકીએ છીએ અને અલ્લાહના ફેસલાને સમજી શકીએ છીએ.

દરેક માણસ માટે આઝમાઈશ છે, પછી તે મોમિન હોય કે ગેરમોમિન.

આઝમાઈશના બે પ્રકારો છે :

1. પહેલા પ્રકારમાં શરીરઅત અને અહકામે દીનની પાબંદી આવે છે. આ આઝમાઈશમાં કામચાબ થવા માટે માણસે સાચા મઝહબમાં ઈમાન રાખવું જોઈએ અને દિલથી તેના નિયમોનું પાલન કરવું જોઈએ.
2. બીજા પ્રકારની આઝમાઈશો વધારે મુશ્કેલ છે અને તે પીડાની આઝમાઈશો છે. તેમાં ડર, ભૂખ અને જનમાલની આઝમાઈશનો સમાવેશ થાય છે. સાથે સાથે અકસ્માત, પૂર, ધરતીકંપ, આગ, લૂંટ, દુષ્કાળ અને બીમારી જેવી વસ્તુ પણ આપણા જીવન પર સારી એવી અસર કરે છે.

આપણી આઝમાઈશ એટલા માટે કરવામાં આવે છે કે જોઈ શકાય કે આપણે તેનો સામનો કેવી રીતે કરીએ છીએ. શું આપણું ઈમાન મક્કમ રહે છે ? શું આપણે સબર કરીએ છીએ ? અને મક્કમતા અને હિંમતથી આઝમાઈશનો સામનો કરીએ છીએ ? આપણી અબદી (કાયમી) ખુશાલી આવી પરીક્ષાઓ પર આધારિત છે.

શું આપણી પાસે તફવીઝ (તકદીરથી સ્વતંત્ર રીતે નિર્ણય લેવાનો અધિકાર) છે ?

આપણે માનીએ છીએ કે માણસ પોતાની ઈચ્છા મુજબ જ પોતાનાં કાર્યો કરે છે અને માણસ ક્યાં કાર્યો કરશે તે અલ્લાહે પહેલાંથી નક્કી કરી દીધેલું નથી. હા, એ વાત જરૂર છે કે બધા લોકો શું કરવાના છે તે અલ્લાહના ઈલ્મમાં પહેલાંથી જ હોય છે.

જો આપણી પાસે તફવીઝ ન હોત તો પછી જહન્નમ અને જન્નતનો કોઈ મક્સદ ન રહી જાત.

જીવનના કેટલાક મામલાઓ અથવા પાસાં એવાં છે કે જે આપણા કાબૂમાં નથી અને કેટલાંક અન્ય પાસાં એવા છે કે જેના પર અલ્લાહે આપણને કાબૂ આપ્યો છે.

આપણા મનમાં એક પ્રશ્ન પેદા થાય કે આપણે કેટલી હદે સ્વતંત્ર છીએ ? તેના જવાબમાં હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “માણસને ચાર શરતો પૂરી થાય ત્યારે સ્વતંત્રતા મળે છે,

1. જ્યારે તેના કાર્યમાં કોઈ અડચણ ન હોય,
2. જ્યારે તેના સ્વાસ્થ્યમાં કોઈ કમી ન હોય,
3. જ્યારે તેની ક્ષમતાઓ પૂરતા પ્રમાણમાં હોય,
4. જ્યારે અલ્લાહે તેને તે કાર્ય કરવાનો મોકો આપ્યો હોય.”

આપણે માનીએ છીએ કે કેટલાંક કાર્યો કરવામાં માણસ સ્વતંત્ર છે અને શક્તિમાન છે, પરંતુ અન્ય કાર્યો કરવા તેની શક્તિ બહારની વાત છે. દા.ત., બીમાર માણસ ઈલાજ કરાવવામાં શક્તિમાન છે, પરંતુ બીમારીથી શિક્ષા પામવી તેના હાથમાં નથી. જો અલ્લાહની મરજી હશે કે તે શિક્ષા પામી જાય તો તે શિક્ષા પામી જશે નહીં તો તે બીમારીના કારણે મરી જશે અથવા લાંબા સમય સુધી તેમાં સપડાયેલો રહેશે.

અંતે કેટલાંક કાર્યો માટે માણસ પોતે જવાબદાર છે અને ફક્ત તે જ કાર્યો માટે તેને જઝા અને સજા મળવાની છે.

અલ્લાહની ફરમાબરદારી કે નાફરમાની કરવામાં માણસ પોતે જવાબદાર છે અને તેનો ફેંસલો તેના આધારે થશે.

એવું માની લેવું ખોટું છે કે અલ્લાહે બધી વાતો તકદીરમાં લખી દીધી છે એટલે તકદીરમાં પહેલાંથી જ નક્કી થઈ ચૂક્યું છે કે માણસ ફરમાબરદાર હશે કે નાફરમાન હશે.

જો આવું હોય તો જઝા અને સજાનો કોઈ અર્થ જ ન રહી જાય. જ્યારે માણસનાં કાર્યો પાછળ અલ્લાહ પોતે જ જવાબદાર હોય તો માણસને જઝા અથવા સજા કેમ ?

શીઆ મઝહબમાં આપણે માનીએ છીએ કે અલ્લાહને માણસનાં કાર્યો વિષે પહેલાંથી જ ઈલ્મ હોય છે, પરંતુ અલ્લાહ ક્યારેય પણ કોઈ પણ કાર્ય માટે માણસ પર બળજબરી કરતો નથી.

ક્યામતના દિવસે માણસનો ફેંસલો એ કાર્યો માટે થશે કે જે તેણે સ્વતંત્રતાની સાથે કર્યા હશે, જે કાર્યો કરવાં તેની તકદીરમાં જ હોય તેવાં કાર્યોના આધારે તેનો ફેંસલો નહીં થાય.

સબક 20 : નબુવ્વત

નબુવ્વત એટલે માનવજાતની સાચા રસ્તા તરફ હિદાયત માટે મોકલેલા નબીઓ વિષેનો અકીદો.

કુલ ૧,૨૪,૦૦૦ નબીઓ છે અને છેલ્લા નબી રસૂલલ્લાહ હઝરત મોહંમદ મુસ્તફા (સ.) છે.

દરેક નબીનો પયગામ અને હિદાયત એક જ હતી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે :

પારા-૧૪, સૂરએ નહલ, સૂરા-૧૬, આયત-૩૬

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ^ع

(અને અમે મોકલ્યો દરેક ઉમ્મતમાં એક રસૂલ કે તમે ઇબાદત કરો અલ્લાહની અને તાગૂતથી દૂર

રહો...)

જો અલ્લાહે ફક્ત માણસનું સર્જન કરી દીધું હોત અને એની હિદાયતની વ્યવસ્થા ન કરી હોત

તો પછી માણસ સાચી રીતે અલ્લાહની ઇબાદત કરી શકત નહીં કે ન તો તેને ખબર પડત કે તેના

જીવનનો મક્સદ શું છે.

અલ્લાહે લોકો સુધી પોતાનો પયગામ પહોંચાડવા માટે જુદા જુદા સમયે ઈન્સાનોને પસંદ કરી લીધા. તે ઈન્સાનો અંબિયા (અ.) હતા અને તેમના પર અલ્લાહના ફરિશ્તા મારફત અને સપનાઓના માધ્યમથી અલ્લાહ તરફથી વહી નાઝિલ થતી હતી.

તેઓ પોતે પણ ઈન્સાન હતા, માટે જ તેઓ પોતાના સમાજમાં રહીને લોકોને એક સારું ઉદાહરણ પૂરું પાડી શકતા હતા.

નબુવ્વતની શી જરૂર છે ? નબીઓને દુનિયામાં શા માટે મોકલવામાં આવ્યા ?

નબીઓની આવશ્યકતાને સમજવા માટે નીચેના મુદ્દાઓ તરફ ધ્યાન આપો :

મઝહબના નિષ્ણાત શિક્ષકો :

સમાજને સાચા રસ્તા પર ચાલવા માટે શિક્ષકોની જરૂર છે, જો સમાજને તેના હાલ પર છોડી મૂકવામાં આવે તો બધા લોકો પોતપોતાની રીતે મઝહબનું અર્થઘટન કરીને પોતપોતાના રસ્તે ચાલતા થઈ જશે અથવા તો કેટલાક લોકો એવા લોકોનું અનુસરણ કરતા થઈ જશે કે જેમની પાસે લોકોને આકર્ષવાની કળા હોય, એકાદ વિષયમાં મર્યાદિત જાણકારી હોય, પૈસો હોય, સત્તા હોય અથવા પ્રભાવ હોય એટલા માટે જરૂરી થઈ ગયું કે અલ્લાહના સાચા રસ્તાની હિદાયત માટે અને સમાજના માર્ગદર્શન માટે પોતાના તરફથી પસંદ કરેલા અને સત્તા આપેલા નબીઓને મોકલે.

એટલા જ માટે આપણે જોઈએ છીએ કે કુરઆને મજીદમાં અલ્લાહ આપણને હુકમ કરે છે કે આપણે સર્વશ્રેષ્ઠ ઉદાહરણ તરીકે રસૂલલ્લાહ (સ.)નું અનુસરણ કરીએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૧, સૂરએ અહઝાબ, સૂરા-૩૩, આયત-૨૧

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

(તમારી પાસે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની અંદર સર્વશ્રેષ્ઠ ઉદાહરણ છે...)

યાદ અપાવનારની જરૂર :

જો માનવજાતને ખબર હોત કે તેમને દુનિયામાં શું કરવાનું છે અને કેવી રીતે જીવન જીવવાનું છે તો પણ દુનિયામાં આવી ગયા પછી ક્યામતનો દિવસ આવતાં પહેલાં તેમને કોઈ યાદ અપાવનારની આવશ્યકતા પડત, માટે લોકોને સાચા રસ્તાથી ન ભટકી જવાની ચેતવણી આપવા માટે અને અલ્લાહ તરફથી મહાન બદલાની ખુશખબર આપવા માટે નબીને મોકલવામાં આવ્યા.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૨, સૂરએ ફાતિર, સૂરા-૩૫, આયત-૨૪

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا

(ખરેખર અમે તને મોકલ્યો સત્યની સાથે બશીર (ખુશખબર આપનાર) અને નઝીર (ચેતવણી આપનાર) તરીકે...)

તઝકીયા-એ-નફ્સ (નફ્સને પાક કરવા) માટે :

નબીઓને માણસોના દિલો અને નફ્સોને શિક્ષણ આપવાની અને તેમને પાક કરવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવી.

નબીઓએ માણસોને બતાવ્યું કે નૈતિક ગંદકીથી પોતાને કેવી રીતે પાક કરી શકાય અને રૂહાની ઊંચાઈઓ સુધી કેવી રીતે પહોંચી શકાય.

તેમણે લોકોને અલ્લાહ વિષે નૈતિક અને રૂહાની સંપન્નતા મેળવવા વિષે શિક્ષણ આપ્યું.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ જુમ્આ, સૂરા-૬૨, આયત-૨

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾

(તે (અલ્લાહ) એ છે કે જેણે ઉમ્મીઓ (નિરક્ષરો)માં રસૂલ તેમનામાંથી મોકલ્યો જે તિલાવત કરે તેમની સામે તેની (અલ્લાહની) આયતોની અને તેમને પાક કરે અને તેમને કિતાબ અને હિકમત શિખવાડે જ્યારે કે તે પહેલાં તેઓ સ્પષ્ટ ગુમરાહીમાં હતા.)

ઉસ્વતુલ હસનહ :

માનવજાતને સાચા રસ્તા પર ચાલવા માટે અંતે એક સારા ઉદાહરણની જરૂર હતી કે જેનું તેઓ અનુસરણ કરી શકે.

જો માનવજાતને ફક્ત નિયમો જ આપવામાં આવતા તો તે ફક્ત સૈધ્ધાંતિક વાતો જ હોત અને કેટલાક લોકોએ વાંધો ઉઠાવ્યો હોત કે આ દુનિયામાં અલ્લાહના કાયદાઓ પ્રમાણે ચાલવું માણસો માટે અશક્ય છે.

પરંતુ અલ્લાહે એવા ઈન્સાનોને મોકલ્યા કે જેમણે તેના કાયદાઓ પર સંપૂર્ણ રીતે અમલ કરીને બતાવી દીધું અને એ ઈન્સાનો બીજા લોકો માટે ઉદાહરણ રૂપ હતા.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૧, સૂરએ અહઝાબ, સૂરા-૩૩, આયત-૨૧

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ۖ

(તમારા માટે છે રસૂલલ્લાહ (સ.)માં સર્વશ્રેષ્ઠ ઉદાહરણ તેના માટે કે જે અલ્લાહથી અને છેલ્લા

દિવસની આશા રાખે છે અને ઝિક્ર કરે છે અલ્લાહનો ખૂબ જ વધારે.)

આ જ કારણ છે કે અલ્લાહે ફરિશ્તાઓને મનુષ્યોની હિદાયત માટે ન મોકલ્યા.

રસૂલલ્લાહ (સ.)ના દુશ્મનો તેમને પૂછતા હતા કે અલ્લાહે શા માટે અમારી હિદાયત માટે અમારા જેવો જ એક મનુષ્ય મોકલ્યો છે કે જે ખાય છે અને બજારોમાં ચાલે છે ? અલ્લાહે શા માટે હિદાયત માટે એવો ફરિશ્તો ન મોકલ્યો કે જે ધાક જમાવી દે અને મનુષ્યોમાં ઈજ્જત પામે ?

તે લોકો એ વાત જાણતા ન હતા કે ફરિશ્તો મનુષ્યો માટે ઉદાહરણ ન બની શકે.

જો કોઈ ફરિશ્તાને મોકલવામાં આવ્યો હોત તો લોકો એવું કહેત કે અલ્લાહની શરીઅત પર ચાલવું ફરિશ્તા માટે તો સહેલું છે કારણ કે તેનામાં મનુષ્યની કોઈ મર્યાદાઓ રહેલી નથી.

આવા વાદવિવાદ ન સર્જાય તે માટે અને મનુષ્યો શરીરત પ્રમાણે જીવન જીવી શકે તે સાબિત કરવા માટે અલ્લાહે અંબિયા (અ.)ને શ્રેષ્ઠ ઉદાહરણ તરીકે મોકલ્યા.

વહીના અમાનતદાર :

કેટલીક વાર એવા પ્રસંગ બની જતા હોય છે જે સૂચવે છે કે કેટલાક લોકો અમુક પ્રકારનું ઈલ્મ મેળવવા માટે તૈયાર જ હોતા નથી. કાં તો તે ઈલ્મ તેમના માટે ઘણું ઉચ્ચ સ્તરનું હોય છે અથવા તો ભાવનાત્મક રીતે અને માનસિક રીતે તે ઈલ્મને ગ્રહણ કરવામાં અસમર્થ હોય છે.

અલ્લાહનો પયગામ એવી વસ્તુ નથી કે બધા લોકો સહેલાઈથી તેને લઈ લે, સમજી લે, તેના પર અમલ કરે અને પછી તેની તબ્લીગ કરે.

આ કાર્ય માટે અલ્લાહના અલ-મુસ્તફા (એક પસંદ કરેલા) બંદાની જરૂર હતી કે જે અલ્લાહની અંતિમ અને સંપૂર્ણ વહીને ગ્રહણ કરી શકે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદની શક્તિ વિષે આવી રીતે ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ હશ્ર, સૂરા-૫૮, આયત-૨૧

لَوْ أَنزَلْنَاهَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ

ط

(જો અમે નાઝિલ કર્યું હોત આ કુરઆનને કોઈ પહાડ ઉપર તો જરૂર તેં તેને જોયો હોત કરગરતો

અને અલ્લાહના ડરથી ટુકડે ટુકડા થઈ જતો...)

આપણે માનીએ છીએ કે બધા નબીઓ (અ.) માઅસૂમ હતા એટલે કે કોઈ પણ પ્રકારના ગુનાથી

પાક હતા અને આ તેમના માટે અલ્લાહ તરફથી એક રક્ષણ હતું.

આપણે બધા નબીઓ (અ.)માં માનીએ છીએ અને તેમની અદબ કરીએ છીએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૧૩૬

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن

رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾

(તમે બધા કહી દો કે અમે અલ્લાહ પર ઈમાન લાવ્યા અને તેના પર કે જે અમારી તરફ નાઝિલ કરવામાં આવ્યું છે અને જે ઈબ્રાહીમ, ઈસ્માઈલ, ઈસહાક, યાકૂબ અને કબીલાઓ તરફ નાઝિલ કરવામાં આવ્યું હતું અને જે મૂસા અને ઈસાને આપવામાં આવ્યું હતું અને જે તેમના રબ તરફથી બધા નબીઓને આપવામાં આવ્યું હતું. અમે તેમનામાંથી કોઈની વચ્ચે ફેર નથી સમજતા અને અમે તે (અલ્લાહ)ના માટે મુસ્લિમો (સમર્પિત થનારા) છીએ.)

નબીઓની એક અન્ય ઓળખ માઅસૂમ હોવાની સાથે સાથે એ પણ હતી કે તેઓ પોતાની નબુવ્વતની સચ્ચાઈ સાબિત કરવા માટે મોઅજિઝા દેખાડી શકતા હતા. અલ્લાહની ઈજાઝતથી તેઓ એવાં કાર્યો કરી શકતા હતા કે જે બીજા લોકો કરી શકતા ન હતા. જે મોઅજિઝાઓ અલ્લાહે તેમને આપ્યા હતા તે લોકો પર સૌથી વધારે અસર કરનારા હતા.

મોઅજિઝો શું છે ?

મોઅજિઝો એટલે કે જે આજિઝ (અસમર્થ) કરી નાખે તે અથવા તો એવી વસ્તુ કે જે બીજા લોકો ન કરી શકે.

ઈસ્લામમાં મોઅજિઝો તેને કહેવાય કે જેને લોકો ન કરી શકે અને જે વસ્તુને અલ્લાહ નબીઓ અને ઈમાનોના હાથે કરાવે કે જેથી તેમની નબુવ્વત અથવા ઈમામત સાચી સાબિત થઈ જાય.

મોઅજિઝા નીચે મુજબના સમયે જોઈ શકાય છે :

- નબી અથવા ઈમામની વિલાદત પહેલાં અથવા વિલાદત પછી.
- તેમના બાળપણમાં.
- તેઓ બાલિગ થાય ત્યારે.
- નબુવ્વત અથવા ઈમામતનું એલાન થાય તે પહેલાં.
- એલાન પછી અથવા એલાનના સમયે.
- હયાતીમાં અથવા વફાત પછી.
- મોઅજિઝો તેમના શરીરમાં દેખાઈ શકે છે અથવા તો કોઈ અન્ય વસ્તુમાં કે જે તેમની સાથે સંબંધ ધરાવતી હોય. દા.ત., વસ્ત્રો.

મોઅજિઝો તેમના પોતાના અમલ તરીકે પણ દેખાઈ શકે છે અથવા અલ્લાહના અમલ તરીકે પણ દેખાઈ શકે છે.

ઉપરોક્ત બધી શરતો મુજબ જે કાર્ય નબીની નબુવ્વત અથવા ઈમામની ઈમામતના દાવાને સાચો સાબિત કરી દે તેને મોઅજિઝો કહેવાય છે.

નબીઓને મોઅજિઝાઓ તેમની લાયકાત તરીકે આપવામાં આવતા હતા. મોઅજિઝાઓ એવાં કાર્યો હોય છે કે જે અશક્ય નથી હોતાં, પરંતુ તેમને કરવા માટે સામાન્ય માણસને કોઈ સાધન, દવા કે અભ્યાસની જરૂર પડી શકે છે, પરંતુ નબીઓ અને ઈમામો કોઈ પણ અભ્યાસ કે સાધન વગર તેવાં કાર્યો કરી શકે છે.

જે નબીઓએ મોઅજિઝાઓ દેખાડ્યા તે નીચે પ્રમાણે છે :

હઝરત મૂસા (અ.) :

- તેમનો અસા (લાકડી) સાપ બની જતો હતો.
- જ્યારે તેઓ પોતાનો હાથ પોતાની બાજુએ નાખીને પાછો બહાર કાઢતા હતા તો તે પ્રકાશમાન થઈ જતો હતો.
- તેઓ અલ્લાહ સાથે સીધે સીધા કલામ (વાર્તાલાપ) કરતા હતા. તેમના પર તૌરાત નાઝિલ થઈ હતી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૧૦૩ થી ૧૦૫

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا
 فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يُفِرُّ عَوْنُ إِنِّي
 رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ عَلَىٰ أَن لَّا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ قَدْ
 جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٠٥﴾

(તે પછી અમે મૂસાને અમારી આયતોની સાથે (મોઅજિઝાઓની સાથે) ફિરઓન તથા તેના
 સરદારો તરફ મોકલ્યો તો તેમણે તેમનો ઈન્કાર કર્યો, માટે આપ જુઓ કે ફસાદ કરનારાઓનું કેવું
 પરિણામ આવ્યું ? અને મૂસાએ ફરમાવ્યું કે, “હે ફિરઓન ! નિઃસંશય હું તમામ દુનિયાઓના
 પરવરદિગાર તરફનો રસૂલ છું. મારા માટે લાયક છે કે અલ્લાહના સંબંધમાં સત્ય સિવાય બીજું
 કંઈ બોલું નહીં. હું ખચીત જ તમારી પાસે આવી ચૂક્યો છું તમારા રબ તરફથી
 મોઅજિઝાઓની સાથે.”)

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ શોઅરા, સૂરા-૨૬, આયત-૩૨ અને ૩૩

فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعْنَا مِن يَدِهِ فَإِذَا هِيَ بِيضَاءُ
 لِلنُّظُرِينَ ﴿٣٣﴾

(તો તેણે ફેંક્યો પોતાનો અસા તો તે સમયે થઈ ગયો જાણે દેખીતો સાપ અને તેણે પોતાનો હાથ
બહાર કાઢ્યો તો તે સમયે થઈ ગયો જોનારાઓ માટે સફેદ.)

હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ.) :

જ્યારે નમરૂદે તેમને આગમાં ફેંકી દેવાનો હુકમ આપ્યો તો આગમાં પાણી તેઓ બળ્યા નહીં.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૭, સૂરએ અંબિયા, સૂરા-૨૧, આયત-૬૮ અને ૬૯

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَنْفَارُ كُوْنِي بَرْدًا
وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾

(તેમણે કહ્યું, “તેને બાળી દો અને તમારા ખુદાઓની મદદ કરો જો તમે કરી શકતા હો.” અમે

કહ્યું, “અય આગ ! ઠંડી અને સલામતીવાળી થઈ જા ઇબ્રાહીમ માટે.”)

હઝરત ઇસ્માઈલ (અ.) :

જ્યારે તેમને તેમની માતાની સાથે મક્કામાં છોડી દેવામાં આવ્યા તો તેમની માતા તેમના માટે
બેચેનીથી પાણી શોધી રહ્યાં હતાં ત્યારે હઝરત ઇસ્માઈલ (અ.)ના પગ પાસે એક પાણીનું ઝરાણું
ફૂટી નીકળ્યું કે જેને આજે ‘ઝમઝમ’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

બીજો મોઅજિઝો એ કે જ્યારે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.)ને અલ્લાહે સપનામાં તેમના દીકરા હઝરત ઈસ્માઈલ (અ.)ની કુરબાની આપવાનો હુકમ કર્યો અને હઝરત ઈસ્માઈલ (અ.)એ પોતાની રઝામંદી આપી દીધી ત્યારે તે મોઅજિઝાથી બચી ગયા અને એક દુમ્બાની કુરબાની થઈ ગઈ.

હઝરત દાવૂદ (અ.) :

તેઓ પોતાના હાથ વડે લોખંડને વાળી શકતા હતા અને જેવો આકાર આપવો હોય તેવો આપી શકતા હતા. તેમના પર ઝબૂર નાઝિલ થઈ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૨, સૂરએ સબૂઅ, સૂરા-૩૪, આયત-૧૦

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يُجِبَالٌ أَوْ يَمَعَهُ وَالطَّيْرُ ۚ وَالنَّسَاءُ

الْحَدِيدُ

(અને અમે આપી દીધો દાવૂદને ફઝલ અમારા તરફથી. અય પહાડ ! તું પાણ તેની સાથે

અલ્લાહની તસ્બીહ કર અને પક્ષીઓ તમે પાણ અને તેના માટે લોખંડને નરમ કરી દીધું.)

હઝરત સુલયમાન (અ.) :

તેઓ પક્ષીઓ અને કીડીઓની ભાષા બોલી શકતા હતા.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ નમ્લ, સૂરા-૨૭, આયત-૧૬

وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ وَأَوْتَيْنَا مِّنْ كُلِّ شَيْءٍ^ط

(...અને તેણે કહ્યું, “અય લોકો ! અમને શિખવાડવામાં આવી છે પક્ષીઓની ભાષા અને અમને

આપવામાં આવી છે દરેક વસ્તુ (નેઅમત)...”)

હઝરત ઈસા (અ.) :

તેઓ હઝરત બીબી મરયમને ત્યાં પિતા વગર વિલાદત પામ્યા હતા. તેમના પર ઈન્જિલ નાઝિલ થઈ હતી.

તેઓ અલ્લાહની ઈજાઝતથી મડદાંને જીવિત કરી શકતા હતા, આંધળાને આંખની રોશની આપી શકતા હતા તથા રક્તપિત્તવાળાને શિક્ષા આપી શકતા હતા.

હઝરત મોહંમદ (સ.) :

તેઓ મેઅરાજમાં અર્શ સુધી બુલંદ થયા.

તેમણે કુફ્રારથી ઘેરાયેલા ઘરમાંથી બહાર નીકળીને હિજરત કરી, સૌરની ગુફામાં તેઓ અંદર જ હતા ત્યારે ગુફાના મોઢા પર કરોળિયાએ જાળું બનાવી દીધું હતું અને ગુફાની અંદર પક્ષીએ માળો બનાવી દીધો હતો.

તેમના ઘણા બધા મોઅજિઝાઓ છે, પરંતુ તેમનો સૌથી મહાન જીવિત મોઅજિઝો 'કુરઆને મજીદ' છે.

સવાલ 1 : નીચે નામ આપેલા નબીઓને કયા કયા મોઅજિઝાઓ આપવામાં આવ્યા હતા ?

1. હઝરત સાલેહ (અ.)
2. હઝરત સુલયમાન (અ.)
3. હઝરત યૂસુફ (અ.)

આ નબીઓના મોઅજિઝાઓએ કેવી રીતે સાચા રસ્તા તરફ લોકોની હિદાયત કરી ?

સવાલ 2 : એક ક્લાસ રૂમ કે જ્યાં શિક્ષક ન હોય, ફક્ત પુસ્તકો વડે લોકો શિખતા હોય તેની સરખામણી એવા ક્લાસથી કરો કે જ્યાં પુસ્તકો અને શિક્ષકો બન્ને હોય. બન્ને ક્લાસના ફાયદા ગેરફાયદા લખો. બન્નેમાંથી કયો ક્લાસ રૂમ શ્રેષ્ઠ છે ?

સબક 21 : ઈમામત

ઈમામત એટલે રસૂલલ્લાહ (સ.)ના વસીઓ અને ખલીફાઓ કે જે બાર ઈમામ (અ.) છે તેમના વિષેનો અકીદો.

ઈમામત શબ્દ ઈમામ શબ્દ પરથી આવે છે જેનો અર્થ સરદાર થાય છે, માટે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની ઉમ્મતની રસૂલલ્લાહ (સ.)ની વફાત પછી જે સરદારી કરશે તે ઈમામ કહેવાશે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)ની જેમ જ ઈમામ મુસલમાનોના બધા મામલાઓમાં તેમના હાદી છે, પછી તે બધા મામલાઓ દેખીતી રીતે મઝહબી હોય કે ગેરમઝહબી.

નમાઝે જમાઅતમાં પેશ નમાઝને પાણુ એટલા માટે ઈમામ કહેવાય છે કે તે જમાઅતનો સરદાર હોય છે, પરંતુ ઉસૂલે દીનમાં ઈમામત શબ્દ ફક્ત એ ઈમામોનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જે રસૂલલ્લાહ (સ.)ના માઅસૂમ વસી છે.

ઈમામ કોઈ પાણુ નવી શરીઅત લઈને આવતા નથી કે ન તો તેના પર વહી નાઝિલ થાય છે, પરંતુ તે રસૂલલ્લાહ (સ.)ના સ્થાપેલા મઝહબની પેશવાઈ કરે છે.

ઈમામતની જરૂર :

ઘણા લોકો ઈમામની જરૂરિયાત પર પ્રશ્ન ઉઠાવે છે.

જો કોઈ નબી મનુષ્યો માટે તેમના ખાલિફની ઈતાઅત કરી શકે તેવા શરીઅતના બધા અલકામ લઈ આવે તો પછી વધુ સરદારોની જરૂર શું છે ? શું આવું ન બની શકે કે ફક્ત કુરઆને મજીદ અને હદીસે રસૂલ (સ.)જ કાફી હોય ?

આ પ્રશ્નના અને આના જેવા અન્ય પ્રશ્નોના જવાબ માટે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ પર વિચાર કરવો જરૂરી છે.

1. મઝહબી હાદીની જરૂર :

જો કે મનુષ્યોને અક્લ ખરા અને ખોટાના ફેર સમજવા માટે આપવામાં આવેલી છે અને પછી આસમાની કિતાબો અને નબીઓને મોકલવામાં આવ્યા છે.

તેમ છતાંય આવું બનતું હોય છે કે ઘણા બધા લોકો સીધા રસ્તાથી ગુમરાહ થઈ જાય છે.

આવું થતું અટકાવવા માટે અલ્લાહ તઆલા એવા સરદારોને મોકલે છે કે જેઓ હક (સત્ય)ની હિદાયત કરે છે. આ અલ્લાહની રહેમત છે અને ઈસ્લામી પરિભાષામાં તેને ‘લુત્ફ’ કહેવામાં આવે છે.

‘લુત્ફ’ અલ્લાહના એવા કરમને કહેવાય છે કે જેના વડે માનવજાતને જરૂર કરતાં વધારે નેઅમતો મળી જાય છે.

પોતાની રહેમના કારણે અલ્લાહ તઆલા મનુષ્યોને વધારે આપે છે જેથી તેમને ફાયદો થાય અને સીધા રસ્તા પર ચાલવાની તેમને વધુ તક મળે.

ઈમામ પાણ અલ્લાહનો ‘લુત્ફ’ છે, જેમના વડે અલ્લાહ માનવજાતને સતત હિદાયત પર ચલાવે છે.

2. દીનના મુહાફિઝ (રક્ષક) :

મઝહબનો સ્થાપક વફાત પામી જાય અને તેના પછી દીનની સુરક્ષા માટે કોઈ જાનશીનને ન છોડી જાય તો દીનની પાકીઝગી સહેલાઈથી વેડફાઈ જઈ શકે છે.

લાંબા ગાળે જેમ જેમ દીન જુદા જુદા જમાનાઓ અને માહોલમાંથી પસાર થાય છે તેમ તેમ નવા નવા દીન પર લોકો અમલ કરતા થઈ જાય છે.

માટે દીન પોતાનું અસલ સ્વરૂપ ખોઈ બેસે છે. તેની અંદર નવી પરંપરાઓ અને અંધશ્રદ્ધાઓનો વધારો થતો જાય છે અને તેની ઘણી બધી હિદાયતોને ભૂલાવી દેવામાં આવે છે.

ઈમામ દીનના મુહાફિઝ છે અને તે દીનને કોઈ પણ પ્રકારની ગુમરાહી, ઉગ્રવાદ કે બિદ'અતોથી બચાવે છે. આવી રીતે દીન હંમેશાં તેના મૂળ સ્વરૂપમાં રહે છે.

કોઈ પણ શંકા કુશંકા ઈમામને પૂછીને દૂર કરી શકાય છે, માટે જ મૌલા અલી (અ.) એ નહજુલ બલાગામાં ખુન્બા નં-૧૪૭માં ફરમાવ્યું છે કે, “કે દુનિયા ક્યારેય પણ એવા માણસથી ખાલી નહીં રહે કે જે અલ્લાહની હુજ્જત લઈને ઊભો થશે, પછી તેનું આગમન જાહેરમાં હોય કે છુપું હોય કે જેથી અલ્લાહની હુજ્જત અને આયતોને જૂઠલાવવામાં ન આવે.”

૩. રાજકીય અને સામાજિક પેશ્વા :

મનુષ્યોને સંપન્નતા સુધી પહોંચવા માટે એક ઈન્સાફથી ભરપૂર અને પ્રગતિશીલ સમાજની જરૂર હોય છે. મુસલમાનોના આવા સમાજને ઉમ્મત કહેવામાં આવે છે.

ઉમ્મતને એવા પેશ્વાની જરૂર હોય છે કે ન કેવળ તેમને મઝલબી મામલાઓમાં હિદાયત કરે, બલ્કે સામાજિક અને રાજકીય મામલાઓમાં હિદાયત કરી શકે.

સમાજમાં બધા માણસોને તેમના હક મળી રહે તે માટે જરૂરી છે કે એક સાચી રાજકીય વ્યવસ્થા સ્થાપવામાં આવે.

ઈમામ અલ્લાહ તરફથી મોકલવામાં આવેલો એવો સરદાર છે કે જે ઉમ્મતને નાઈન્સાફીથી બચાવી શકે છે અને આવી રાજકીય વ્યવસ્થા સ્થાપી શકે છે. તે બધા મામલાઓમાં ઉમ્મતનો સરદાર છે.

4. દરેક સમયે અલ્લાહની હુજ્જત :

ઈમામ બધી ખિલ્કત માટે અલ્લાહની હુજ્જત છે. જે લોકો ગુમરાહ થઈ ચૂક્યા છે તેમની પાસે ફરિયાદ કરવાનો કોઈ મોકો નથી કે તેમને સાચા રસ્તાની હિદાયત કરનાર કોઈ ન હતું.

પોતાના કાર્યોની સજાથી બચવા માટે માણસો અનેક બહાનાં કાઢશે, પરંતુ અલ્લાહ તેમને પોતાની હુજ્જતો (સાબિતીઓ) બતાવી દેશે કે જેથી તેમનાં કોઈ પણ બહાનાં નહીં ચાલે.

હાદીઓ તો મોજૂદ જ હતા, પરંતુ લોકોએ તેમની વાતોને ન માની.

કોઈ પણ સમય એવો નહીં હોય કે દુનિયામાં અલ્લાહ તરફનો હાદી ન હોય. આજના ગૈબતના જમાનામાં પણ ઈમામના નાયબો લોકોની હિદાયત કરી રહ્યા છે.

5. અલ્લાહની રહેમતનો વસીલો :

ઈમામ સમાજનો સંબંધ અલ્લાહ સાથે, રસૂલલ્લાહ (સ.) સાથે અને પોતાના બુલંદ મર્તબા સાથે જોડી દે છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.) અને અઈમ્મા (અ.)નું અસ્તિત્વ શરીરની અંદર દિલના અસ્તિત્વની સાથે સરખાવી શકાય છે, જેવી રીતે દિલ રક્ત વહન કરે છે અને બીજા અવયવોને પોષણ આપે છે, તેવી જ રીતે અલ્લાહના મોકલેલા હાદીઓ અલ્લાહની રહેમત અને બરકત સમાજ સુધી પહોંચાડે છે જેથી સમાજ વિકસિત થતો રહે.

તેમની પોતાની કોઈ કુદરત નથી, પરંતુ અલ્લાહની કુર્બતના લીધે અઈમ્મા (અ.) ઉમ્મતને રહેમત અને બરકત પહોંચાડી શકે છે.

ઈમામની વિશેષતાઓ :

નબીઓની જેમ જ અઈમ્મા (અ.)માં પણ નીચે મુજબની વિશેષતાઓ હોવી જોઈએ :

- ઈમામ અલ્લાહ તરફના પસંદ થયેલા હોવા જોઈએ.
- ઈમામ માઅસૂમ હોવા જોઈએ કે જેમનાથી ભૂલથી પણ ગુનો ન થઈ જાય.
- ઈમામ મોઅજિઝાઓ કરતા હોવા જોઈએ.
- ઈમામ પોતાના સમયમાં સર્વશ્રેષ્ઠ અખ્લાકવાળા અને સૌથી વધારે ઈલ્મવાળા હોવા જોઈએ.

આપણે માનીએ છીએ કે અલ્લાહના હુકમથી ગદીરે ખુમના મેદાનમાં મૌલા અલી (અ.)ની ઈમામ તરીકેની નિયુક્તિ થઈ. તે પછી દરેક ઈમામને અલ્લાહે જ નિયુક્ત કર્યા.

મૌલા અલી (અ.)ને ઉમ્મતના મૌલા તરીકે નિયુક્ત કરતો અલ્લાહનો હુકમ આયતે વિલાયતમાં નાઝિલ થયો છે.

હઝરત અબૂઝર રિવાયત કરે છે કે, “એક વખતે હું રસૂલલ્લાહ (સ.)ની સાથે નમાઝ પઢી રહ્યો હતો કે એક સાઈલ મસ્જિદમાં આવ્યો અને ઝકાત માગવા લાગ્યો.

કોઈએ પણ તેને કંઈ ન આપ્યું. હઝરત અલી (અ.) રુકૂઅની હાલતમાં હતા, તેમણે અંગૂઠી પહેરેલી આંગળી વડે સાઈલને ઈશારો કર્યો એટલે સાઈલ આવ્યો અને આંગળીમાંથી અંગૂઠી કાઢી લીધી.” તે સમયે આ આયત નાઝિલ થઈ.

પારા-૬, સૂરઅે માઅેદા, સૂરા-૫, આયત-૫૫

اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ يُقِيْمُونَ الصَّلٰوةَ وَ

يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رٰكِعُوْنَ ﴿٥٥﴾

(ખરેખર તમારો વલી અલ્લાહ છે અને તેનો રસૂલ છે અને જે લોકો ઈમાન લઈ આવ્યા અને

જેઓ નમાઝ કાયમ કરે છે તથા જ્યારે તેઓ રુકૂઅ કરતા હોય છે ત્યારે ઝકાત આપે છે.)

જ્યારે આપણે અઝાનમાં “અશહદોઅન્ના અલીય્યંવ વલીયુલ્લાહ” કહીએ છીએ ત્યારે આ આયતના આધારે કહીએ છીએ.

રસૂલલ્લાહ (સ.) કુરઆને મજીદ ઉમ્મત માટે છોડીને ગયા હતા, તેમ છતાંય એક એવા હાદીની જરૂર હતી કે જે ઉમ્મતને કુરઆન સમજાવે અને તેમના દરરોજના મામલાઓમાં તેમની હિદાયત કરે. આ કારણે અઈમ્મા (અ.)ની નિયુક્તિ થઈ.

જેમ રસૂલલ્લાહ (સ.) માઅસૂમ હતા તેવી જ રીતે તેમની અહલેબૈત (અ.)માંથી અઈમ્મા (અ.)

પણ માઅસૂમ હતા અને અલ્લાહ તરફથી કોઈ પણ ભૂલની સામે હિફાઝત પામેલા હતા.

આયએ તત્તીર ઘણી મશહૂર છે અને તે આ પ્રમાણે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૨, સૂરએ અહઝાબ, સૂરા-૩૩, આયત-૩૩

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

(...ખરેખર અલ્લાહ ઈરાદો કરે છે કે દૂર કરી દે તમારાથી નાપાકીને અય અહલેબૈત અને તમને

પાકીઝગીની હદે પાક કરી દે.)

આ વાત જરૂરી છે કે સમજદાર મનુષ્યો તરીકે મુસલમાનો પોતાના અકીદા સાચા છે કે નહીં તેની

ચકાસણી કરે. પોતાના વડવાઓના અકીદા ઉપર ચાલવું યોગ્ય નથી.

ઈમામત ઉસૂલે દીનમાંથી છે અને તેમાં ઈમાન ધરાવતાં પહેલાં તેને સમજવી જરૂરી છે.

અલ્લાહ તઆલા બધા હકની તલાશમાં રહેનારાઓની હિદાયત કરે.

સબક 22 : ક્યામત

ક્યામત એટલે તે દિવસમાં ઈમાન કે જ્યારે દરેક માણસ તેણે દુનિયામાં કરેલાં કાર્યોનો જવાબ આપશે. તે દિવસે તેની સાથે ઈન્સાફ થશે અને તેને પોતાની નેકીઓની જઝા મળશે અને ગુનાઓની સજા મળશે.

તે દિવસે આ દુનિયાના મઝલૂમોની સાથે ઈન્સાફ થશે અને આ દુનિયામાં બળવાન દેખાતા જાલિમોની બેઈજજતી થશે અને તેમને સજા થશે.

એક મુસલમાન માણસ હતો કે જે શરાબ પીવા લાગ્યો. તે પોતાના ઘરમાં ગુપ્ત રીતે શરાબ પીતો હતો.

એક દિવસે એક બાળક તેના કમરામાં પહોંચી ગયું અને તેને શરાબ પીતાં જોઈ લીધો. તે માણસ ખૂબ જ ડરી ગયો.

આ બાળક કોઈને વાત કરી દેશે તો શું થશે ? તે પોતાના પરિવારનો અને મિત્રોનો સામનો કેવી રીતે કરશે ? તેની રાતની નીંદ ઊડી ગઈ અને તે ચિંતા કરવા લાગ્યો કે હવે બધાને ખબર પડી જશે કે હું શરાબ પીઉં છું.

કેવો વિચિત્ર માણસ ! તેને અલ્લાહ કરતાં વધારે ડર નાના બાળકથી હતો. અલ્લાહ તો આપણે જે પણ કાર્ય કરીએ છીએ તે જુએ છે અને ક્યામતના દિવસે આપણે તેને આપણાં કાર્યોનો હિસાબ આપવો પડશે.

મોતની સાથે માણસની રૂહ તેના શરીરથી જુદી થઈ જાય છે. તેનું શરીર કોલવાઈ જાય છે, પરંતુ તેની રૂહ જીવિત રહે છે અને તેના અસ્તિત્વનો એક નવો તબક્કો શરૂ થઈ જાય છે.

ક્યામતના દિવસે અલ્લાહ મડદાંને કબરમાંથી ઊભાં કરશે અને તેમના શરીરનું નવસર્જન થશે અને તેઓ પોતાના કાર્યોનો હિસાબ આપવા માટે ભેગા થશે. દરેક માણસ પોતાની જ ગવાહી આપશે અને તેના અવયવો તેનાં કાર્યોની ગવાહી આપશે.

તેણે જે કંઈ કર્યું હશે તેને તે બધું દેખાવા લાગશે. નાનામાં નાની વિગત પણ છોડી દેવામાં નહીં આવે. લોકોમાં દહેશત હશે અને તેઓ અલ્લાહના ફેસલાની રાહ જોતા હશે.

અલ્લાહ તઆલા તે દ્રશ્યનું આવી રીતે વર્ણન કરે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ તકવીર, સૂરા-૮૧, આયત-૧૦ થી ૧૪

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَبَابِلُ سُحِرَتْ ﴿١٢﴾
وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

(અને જ્યારે આમાલનામાઓને ખોલીને ફેલાવી દેવામાં આવશે અને જ્યારે આસમાનને ખુલ્લું કરી દેવામાં આવશે અને જ્યારે જહન્નમ ભડકે બળી (સળગી) રહી હશે અને જ્યારે જન્નતને આગળ કરવામાં આવશે (ત્યારે) દરેક નફ્સ જાણી જશે કે તેણે શું પ્રસ્તુત કર્યું છે.)

આપણું આખું જીવન આ દુનિયામાં આખેરતની તૈયારી છે કે જે ક્યામતના ભયાનક દિવસથી શરૂ થશે.

અલ્લાહે આપણને સ્પષ્ટ રીતે તે રસ્તો બતાવી દીધો છે કે જે નજાત સુધી પહોંચે છે.

આપણામાંથી કોઈ પણ એવી દલીલ ન કરી શકે કે મને ખબર જ ન પડી કે મારે જીવનમાં શું કરવું જોઈએ ?

જો આપણે અલ્લાહના હુકમની ઈતાઅત કરીશું તો આપણને હંમેશની ખુશાલી મળવાની છે અને જો આપણે નાફરમાની કરીશું તો આપણને હંમેશનો અઝાબ મળવાનો છે. આપણને શું જોઈએ તેનો નિર્ણય આપણે કરવાનો છે.

ક્યામતનો અકીદો શા માટે જરૂરી છે ?

જે માણસ અલ્લાહમાં ઈમાન ધરાવતો હોય તેના માટે ક્યામતના દિવસ પર અકીદો ધરાવવો નીચે મુજબના કારણોસર જરૂરી થઈ જાય છે :

1. અલ્લાહનો અદ્દલ :

જે લોકો અલ્લાહમાં ઈમાન ધરાવે છે તેઓ જાણે છે કે અલ્લાહ તેના બંદાઓ પ્રત્યે આદિલ છે. તેણે શરીઅત મોકલી છે અને ઈતાઅત કે માસીયત (નાફરમાની) પ્રમાણે જઝા અને સજા નક્કી કરી છે.

આ દુનિયામાં આપણે જોઈએ છીએ કે ઘણા બધા લોકોને એમની નેકી અને બદીની જઝા અથવા સજા મળતી નથી. ઘણા બધા સારા લોકો મુશ્કેલીઓ અને બદનસીબીનો સામનો કરે છે. ઘણા બધા જાલિમો ઈન્સાનિયતની સામે ભયંકર ગુના કર્યા પછી પણ સજા પામતા નથી.

આવા બધા લોકો માટે ઈન્સાફની કોઈને કોઈ સુનાવણી તો હોવી જ જોઈએ.

એવો સમય કે જ્યારે તેમના દરેક કાર્યની પૂછપરછ થાય અને પછી તેમને જઝા અથવા સજા મળે, માટે ક્યામતનો અકીદો અલ્લાહના તોહીદના અકીદા અને તેના અદ્દલના અકીદાની સાથે સાથે જાય છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ કલમ, સૂરા-૬૮, આયત-૩૫ અને ૩૬

أَفَجَعَلَ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ۖ مَا لَكُمْ قِفَّةً كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾

(તો શું અમે મુસ્લિમોને મુજરિમો જેવા ગણી લઈએ ? શું થઈ ગયું છે તમને ? તમે કેવા ફેસલા કરો છો ?)

2. જીવનને અર્થ આપે છે :

જો કોઈ માણસ એવું માને કે મોત પછી કંઈ જ નથી અને એક વાર તેનું શરીર કોલવાઈ જાય પછી કંઈ જ બાકી રહેતું નથી તો તેનું જીવન નિર્થક બની જાય છે.

આ દુનિયાના જીવનનો મક્સદ શું હોય કે જ્યારે બધા જ નાબૂદ થઈ જવાના હોય ? આપણે શા માટે દરરોજ સંઘર્ષ કરીએ, કામ અને મહેનત કરીએ અને મુશ્કેલીઓનો સામનો કરીએ, જો આ જીવન પછી કંઈ જ ન હોય તો ?

ક્યામતનો અકીદો અને આખેરતનો અકીદો જીવનને બામક્સદ બનાવે છે. આપણે તેની રાહ જોઈ રહ્યા છીએ અને તેના માટે મહેનત કરી રહ્યા છીએ.

3. ચારિત્ર્યનું ઘડતર કરે છે :

લોકોના રોજિંદા જીવનમાં સુધાર લાવવા માટે ક્યામતનો અકીદો ઘણો જ અસરકારક છે.

જે લોકો ઈમાન ધરાવતા હોય છે કે એક દિવસ તેમનો ફેંસલો થવાનો છે અને તેમનાં કાર્યો પ્રમાણે તેમને જઝા અને સજા મળશે, તેમને નેકી કરવાનું વધુ પ્રોત્સાહન મળી રહે છે.

જે લોકો ક્યામતમાં માનતા નથી તેમની પાસે નેકી કરવાનું કે બૂરાઈથી દૂર રહેવાનું કોઈ કારણ જ નથી સિવાય કે કદાચ તેમની કુદરતી સારપ, પરંતુ તે એકલી આપણા જીવનને સતત પ્રભાવિત કરી શકતી નથી.

આ તો જાણે એવી વાત છે કે જ્યારે ડ્રાઈવરો પોલિસની ગાડીને સામે આવતી જુએ છે તો પોતાની ગાડીની ગતિમર્યાદા ભંગ કરવાની હિંમત કરી શકતા નથી.

જો કે તેઓ જાણતા હોય છે કે ગતિમર્યાદા ભંગ કરવી ખોટી વાત છે અને ખતરનાક કાર્ય છે તેમ છતાં જો તેમને પકડાઈ જવાનો અને દંડ થવાનો ભય ન હોય તો મોટા ભાગના ડ્રાઈવરો ગતિમર્યાદાનો ભંગ કરતા જ હોય છે.

આવી જ વાત ક્યામતના દિવસની છે. બધા લોકો જાણતા જ હોય છે કે જુદું બોલવું કે ચોરી કરવી ગુનો છે તેમ છતાં આ વાતની જાણકારી તેમને ગુનાથી રોકતી નથી, જે વાત તેમને ગુનાથી રોકે છે તે એ છે કે તેમને ખબર છે કે કોઈ તેમને જોઈ રહ્યું છે અને તેમને પોતાના કાર્યોનો જવાબ આપવો પડશે.

ક્યામતના દિવસે એક વિશાળ સ્તર પર ઈન્સાફ કરવામાં આવશે અને અબજો લોકોની પોતાના કાર્યો વિષે એક સાથે પૂછતાછ થશે. આ ક્યામત નાના સ્તરે (પાયા) પર મનુષ્યની અંદર પણ જોવા મળે છે.

માણસનું ‘ઝમીર’ અથવા ‘નફ્સે લવ્વામા’ માણસના કોઈ પણ કાર્ય પછી તરત જ તેની પૂછતાછ કરે છે.

જ્યારે કોઈ નેકી કરવામાં આવે તો માણસને સંતોષ અને ખુશી મળે છે. તે નફ્સે લવ્વામા તરફથી ઈનામ હોય છે.

બદી કર્યા પછી માણસને પરતાવો, ડર અને માનસિક ત્રાસનો અનુભવ થાય છે. આ નફ્સે લવ્વામા તરફથી સજા છે. આ બધું તરતને તરત જ થઈ જાય છે અને બીજા લોકોને ખબર પણ પડતી નથી.

એવો માણસ કે જે નફ્સે લવ્વામાની વાત સાંભળે છે તેને ખુશાલી મળે છે અને તે વધુને વધુ નેકીઓ કરવાની કોશિશ કરે છે, પરંતુ આવું પણ શક્ય છે કે માણસ નફ્સે લવ્વામાની અવગણના કરતો જ રહે અને અંતમાં તે નફ્સ મરી જાય.

માણસની અંદર રહેલી આ નાની કયામતનું મહત્વ ત્યારે સમજાય છે કે જ્યારે આપણે કુરઆને મજીદમાં જોઈએ છીએ કે અલ્લાહ તઆલા કયામતના ઝિક્ક પછી તરત નફ્સે લવ્વામાનો ઝિક્ક કરે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ કયામત, સૂરા-૭૫, આયત-૧ થી ૪

لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ۖ وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۖ أَيَحْسَبُ
الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ۖ بَلَىٰ قَدَرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ۖ

(હું ક્યામતના દિવસની કસમ ખાઉં છું અને હું નફ્સે લવ્વામાની કસમ ખાઉં છું. શું ઈન્સાન એવું સમજે છે કે અમે તેનાં હાડકાં ભેગાં નહીં કરીએ ? ના, કુદરત ધરાવનારા છીએ અમે કે તેની આંગળીઓ પણ સરખી કરી દઈએ.)

3. મઆદ વિરોધી દલીલ :

દરેક જમાનામાં માણસના મોત પછી મઆદ સમયે ફરીથી ઊભા થવાના અકીદાનો વિરોધ થતો જ રહ્યો છે. લોકો દલીલ કરે છે કે માણસનું શરીર દફન કરી દેવામાં આવ્યા પછી કોલવાઈ જાય અને માટી બની જાય તે પછી અલ્લાહ તેને કેવી રીતે જીવિત કરી શકે ?

કુફર મઆદ વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની મશ્કરી કરતા હતા.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે :

પારા-૨૨, સૂરએ સબ્અ, સૂરા-૩૪, આયત-૭

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُوكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يَنْبِئُكُمْ إِذَا مُرِّقْتُمْ كُلَّ مَرْقٍ

إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾

(...અને જે લોકોએ કુફ્ફ કર્યું તેમણે કહ્યું, “શું અમે તમને એવા માણસ તરફ ઈશારો કરીએ જે તમને બતાવશે કે જ્યારે તમે ટુકડે ટુકડા થઈને નાશ પામી જશો ત્યારે ખરેખર તમે જરૂર નવું સર્જન પામશો ?”)

મઆદ વિષેની આ દલીલ સામે કુરઆને મજીદમાં વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચા કરવામાં આવી છે. ત્રણ મુખ્ય જવાબો આપવામાં આવ્યા છે જે સૂચવે છે કે અલ્લાહ માટે મડદાંની મઆદ શક્ય છે.

1. પ્રથમ સર્જન :

જે લોકો માની શકતા નથી કે અલ્લાહ મડદાંને નવેસરથી જીવન આપી શકે છે, તેમને યાદ અપાવવામાં આવે છે કે તે અલ્લાહ જ હતો કે જેણે સૌ પ્રથમ વાર તેમનું સર્જન કર્યું.

તેણે જીવનની શરૂઆત કરી તો તે નવેસરથી જીવનની શરૂઆત કેમ ન કરી શકે ? જેને એક વાર બનાવી લેવામાં આવ્યું હોય, શું તેને ફરીથી બનાવી લેવું વધારે સહેલું નથી એના કરતાં કે જે વસ્તુ સૌ પ્રથમ વાર બનાવવામાં આવે ?

જો અલ્લાહ મનુષ્યને શૂન્યમાંથી સર્જન કરવાનું દેખીતી રીતે વધારે મુશ્કેલ લાગતું કાર્ય કરી શકતો હોય તો પછી તે તેમના મરી ગયા પછી તેમનું પુનઃસર્જન કરવાનું કામ કેમ ન કરી શકે ?

સૂરએ યાસીનની નીચેની આયતો એક અરબનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની પાસે સળી ગયેલું એક હાડકું લઈને આવ્યો અને તેના ટુકડે ટુકડા કરીને હવામાં ઊડાડી દીધા અને પૂછવા લાગ્યો કે, “હવે મને બતાવો કે અલ્લાહ હવે આ વિખરાઈ ગયેલા ટુકડાઓમાંથી નવેસરથી જીવન કેવી રીતે આપશે ?”

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૩, સૂરએ યાસીન, સૂરા-૩૬, આયત-૭૭ થી ૭૯

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ
لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا
الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

(શું નથી જોઈ રહ્યો ઇન્સાન કે અમે તેનું સર્જન કર્યું શુકાણુમાંથી ? પછી તે થઈ ગયો ખુલ્લો વિરોધી અને તે અમને દાખલા આપે છે અને પોતાનું સર્જન ભૂલી જાય છે. કહે છે કે કોણ જીવન આપશે હાડકાઓને કે જ્યારે તે કોહવાઈ જાય ? કહી દે કે જીવન આપશે તેમને એ જ (અલ્લાહ)

જેણે તેમનું સર્જન કર્યું પ્રથમ વખતે અને તે સઘળી ખિલ્કતનો અલીમ (જાણકાર) છે.)

2. જમીનનું મોત પછી નવું જીવન :

દર વર્ષે આપણે જોઈએ છીએ કે શિયાળામાં જમીન સૂકાઈ જાય છે. ઝાડનાં પાંદડાં, ફળ અને ફૂલ ખરી પડે છે, ઘાસ મરી જાય છે અને મોટા ભાગનાં ફૂલ કરમાઈ જાય છે.

એવું લાગે છે કે જાણે જમીન મરી ગઈ હોય, જ્યારે વસંતઋતુ આવે છે ત્યારે જમીન પાછી જીવિત થઈ જાય છે. જમીન પર પડતો વરસાદ લીલોતરીને ફરીથી ઊગાડી દે છે, કળીઓ ખીલવા લાગે છે, ઝાડનાં પાંદડાં પાછાં ઊગી જાય છે, ફૂલ ફરીથી દેખાય છે અને જમીન પાછી લીલોતરીવાળી થઈ જાય છે.

જે સૃષ્ટિ શિયાળામાં મરેલી લાગતી હતી તે પાછી ઊગવા લાગે છે. આ દ્રશ્ય આપણી સામે દર વર્ષે ફરીફરીને આવે છે કે જેથી આપણે તેને જોઈને સમજી શકીએ કે જે અલ્લાહ જમીનને જીવન, મૃત્યુ અને નવું જીવન આપે છે તે મનુષ્યો સાથે પણ આવું જ કરી શકે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને માં ફરમાવે છે :

પારા-૨૨, સૂરએ ફાતિર, સૂરા-૩૫, આયત-૮

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فُسْقِنَهُ إِلَىٰ بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَاهُ
الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ كَذَٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٨﴾

(અને અલ્લાહ એ છે કે જે પવનને મોકલે છે કે તે વાદળને ઊપાડી લે, પછી અમે તેના વડે પાણી પીવડાવીએ છીએ મરતી જમીનને, તો અમે સજીવ કરી દઈએ છીએ તેના વડે ધરતીને તેના મોત પછી, આવી જ રીતે મઆદ હશે.)

3. સંગ્રહ થયેલી ઊર્જાનો દાખલો :

મઆદ વિરુદ્ધ દલીલ કરનારાઓને એક અન્ય જવાબ અલ્લાહ તઆલા આગના દાખલા વડે આપે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે :

પારા-૨૩, સૂરએ યાસીન, સૂરા-૩૬, આયત-૮૦

الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

(જે બનાવે છે તમારા માટે લીલા ઝાડમાંથી આગને, તો પછી તમે તેમાંથી આગ સળગાવો

છો.)

હવે આપણને ખબર પડી છે કે લીલાં ઝાડ વર્ષો સુધી પ્રકાશની ઊર્જાનો સંગ્રહ કરે છે. આ સંગ્રહ કરેલી ઊર્જા જ્યારે લાકડાંને બાળવામાં આવે છે ત્યારે આગના સ્વરૂપમાં બહાર આવે છે.

સૂરજની એ ગરમી અને પ્રકાશ કે જે આપણે સમજીએ છીએ કે વપરાઈ ગયાં તેમનો સંગ્રહ હકીકતમાં ઝાડની અંદર થાય છે અને પછી આગના સ્વરૂપમાં તેમને નવું સ્વરૂપ મળે છે. લાકડાંમાં આગ સળગાવવાની થોડીક જ ક્ષણોમાં તે ગરમી અને પ્રકાશને નવું જીવન મળી જાય છે.

આ એક દાખલો છે કે જે બતાવે છે કે અલ્લાહ માટે દરેક વસ્તુને નવું જીવન આપવું કેટલું સહેલું છે.

મઆદ વિષેની શંકાને દૂર કરવા માટે કુરઆનમાં ઘણા બધા જવાબ આપવામાં આવેલા છે.

આ એક ચોક્કસ હકીકત છે કે મનુષ્યોના અમલના હિસાબ કિતાબ માટે અને પછી તેની જઝા અને સજા માટે તેમને નવું જીવન આપવામાં આવશે.

તેના વગર આ દુનિયાનું જીવન નિર્થક છે એટલા જ માટે કુરઆન મઆદના અકીદા ઉપર ભાર મૂકે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૩, સૂરએ યાસીન, સૂરા-૩૬, આયત-૮૧

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَ

هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

(શું જેણે આસમાનો અને જમીનનું સર્જન કર્યું તે શક્તિમાન નથી કે તેમના જેવા જ બીજાનું સર્જન કરે ? હા, અને તે ખલ્લાક (દરેક વસ્તુનો સર્જક) અને અલીમ (જાણકાર) છે.)

ક્યામતના દિવસના તબક્કા :

કોઈને ચોક્કસપણે ખબર નથી કે ક્યામત ક્યારે થશે. આ અલ્લાહના ગૈબની વાત છે અને બીજા બધાથી છૂપાયેલી છે. ઘણી બધી નિશાનીઓ છે કે જે દુનિયામાં દેખાશે જેથી લોકોને ખબર પડે કે ક્યામત નજીક છે.

જ્યારે તે દિવસ આવશે તો દુનિયામાં ઘણા બધા ફેરફાર થઈ જશે, પછી સૂર ફૂંકવામાં આવશે, તે પછી ક્યામતના દિવસના જુદા જુદા તબક્કા શરૂ થશે અને અંતમાં લોકો માટે જઝા અથવા સજા હશે.

ક્યામતનો દિવસ ઘણો લાંબો હશે. કુરઆને મજીદ પ્રમાણે તમારી ગણતરીનાં ૫૦,૦૦૦ વર્ષ.

ઈસરાફીલનું સૂર ફૂંકવું :

સૂર ફૂંકવાનો અવાજ કયામતના દિવસનો સર્વ પ્રથમ તબક્કો હશે. ઈસરાફીલ ફરિશ્તા સૂરની સાથે દુનિયામાં નાઝિલ થશે. તે એક વાર સૂર ફૂંકશે એટલે દુનિયાના બધા લોકો મરી જશે.

તે પછી અલ્લાહ પોતે ઈસરાફીલને મોતનો હુકમ આપશે. તે સમયે આખી કાએનાતમાં કોઈ પણ મખ્લૂક જીવિત નહીં રહે. અલ્લાહ તરફથી એક નિદા આપવામાં આવશે, તે પૂછશે :

પારા-૨૪, સૂરએ મોમિન, સૂરા-૪૦, આયત-૧૬

يَوْمَ هُمْ بَرْزُورٌ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لَسَ الْيَوْمَ إِلَهُكَ إِلَهٌُ بَرٌّ ۚ

الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

(આજના દિવસે કોનું રાજ્ય છે ? (ત્યારે કોઈ પણ જવાબ નહીં આપે પછી અલ્લાહ આગળ

ફરમાવશે) અલ્લાહ વાહિદ (એકલો) અને કહ્દાર (પ્રભુત્વ ધરાવનાર)નું રાજ્ય છે.)

તે પછી અલ્લાહ બીજી વાર સૂર ફૂંકાવશે કે જેના કારણે બધા પાછા જીવિત થઈ જશે. બીજી વાર સૂર ફૂંકવાનું વાર્ણન કુરઆને મજીદમાં આવી રીતે કરવામાં આવ્યું છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૪, સૂરએ ઝુમર, સૂરા-૩૮, આયત-૬૮

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ^ط
ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٢٨﴾

(અને સૂર ફૂંકવામાં આવશે અને જે કાંઈ આસમાનોમાં અને જે કાંઈ જમીનમાં હશે તે મૂંછિત થઈ જશે સિવાય કે જેને અલ્લાહ ઇચ્છે, પછી ફરીથી તે બીજી વાર ફૂંકાવશે તો ત્યારે તેઓ ઊભા થઈને જોતા થઈ જશે.)

અલ્લાહ તઆલા સૂરએ યાસીનમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૩, સૂરએ યાસીન, સૂરા-૩૬, આયત-૪૮ થી ૫૦

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً
وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّصُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ
أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٠﴾

(અને તેઓ કહે છે કે આ વાયદો ક્યાં ગયો જો તમે સાચા હો તો ? તે નહીં રાહ જુએ એક ગર્જના કરતાં વધારે કે જે તેમને લઈ લેશે જ્યારે કે તેઓ વિવાદ કરી રહ્યા હશે. તો તેમનાથી નહીં બની શકે તેનાથી છુટકારો પામવો અને તેઓ તેમના લોકો તરફ પાછા નહીં ફરી શકે.)

દુનિયાની વિવિધ ઘટનાઓ :

કુરઆને મજીદની ઘણી બધી આયતો સ્પષ્ટ રીતે વર્ણન કરે છે કે ક્યામતના દિવસે દુનિયામાં કઈ કઈ ઘટનાઓ ઘટવાની છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ તકવીર, સૂરા-૮૧, આયત-૧ થી ૬

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ
سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا
الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾

(જ્યારે સૂરજ ઢંકાઈ જશે અને જ્યારે તારા મંદ પડી જશે અને જ્યારે પહાડ અદ્રશ્ય થઈ જશે

અને જ્યારે ઊંટની સંભાળ લેવામાં નહીં આવે અને જ્યારે જાનવરોને એકઠાં હાંકવામાં આવશે

અને જ્યારે સમુદ્રો ઊકળવા લાગશે.)

પારા-૩૦, સૂરએ ઇન્શિકાક, સૂરા-૮૪, આયત-૧,૩ અને ૪

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۖ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۖ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ

(જ્યારે આસમાન ફાટી જશે અને જ્યારે ધરતીને લંબાવી દેવામાં આવશે અને તે (ધરતી) જે કંઈ તેની અંદર છે તેને ફેંકી દેશે અને ખાલી થઈ જશે.)

તબક્કો - મહશર (ભેગા થવાની જગ્યા) :

ક્યામતના દિવસની ઘટનાઓમાંની એક ઘટના છે પ્રચંડ ધરતીકંપ. આ ધરતીકંપ ધરતીને સમતલ કરી નાખશે. બધા પહાડ, ખીણ, ટેકરા અને ખાડા, વગેરે ગાયબ થઈ જશે. આખી દુનિયા એક સમતલ જમીન થઈ જશે કે જ્યાં બધા લોકો ભેગા થશે. આને ‘મહશર’ કહેવાય છે.

હઝરત આદમ (અ.)ના જમાનાથી લઈને અંત સુધીના બધા લોકોને પોતાની કબરોમાંથી ઊભા કરવામાં આવશે અને તે પછી તેમનો હિસાબ કિતાબ લેવામાં આવશે.

મૌલા અલી (અ.) નહજુલ બલાગા ખુત્બા નં.-૮૨માં મહશરનું આવી રીતે વર્ણન કરે છે :

“એટલે સુધી કે બધા મામલાઓનો અંત આવી જશે અને દુનિયા વિખંડિત થઈ જશે અને ક્યામત નજીક આવી જશે. અલ્લાહ તેમને તેમની કબરના ખૂણામાંથી અને પક્ષીઓના માળામાંથી અને જાનવરોની ગુફામાંથી અને મોતના ઢગલામાંથી બહાર કાઢશે.

“(તે લોકો) અલ્લાહના હુકમ તરફ ઝડપથી આગળ વધશે અને તેમની અંતિમ વાપસીની જગ્યા તરફ દોડી રહ્યા હશે. ટોળાં વળીને, શાંતિથી ઊભા રહીને, કતારોમાં ગોઠવાઈને તેઓ અલ્લાહની નજર સામે જ હશે.

“બધા મુનાદીની સદા સાંભળશે. તેમણે વિવશતાનાં વસ્ત્રો અને સમર્પણ અને આધીનતાનાં આવરણ પહેરેલાં હશે. (તે સમયે) યુક્તિઓ અને બહાનાં ખોવાઈ જશે, ઈચ્છાઓ કપાઈ જશે, દિલ છાનામાના ડૂબી રહ્યાં હશે, અવાજ રૂંધાઈ જશે અને પરસેવો લગામની જેમ હશે. (તેમના મોઢા સુધી પહોંચતો હશે) અને ડર વધી ગયો હશે, કાનમાં મુનાદીની ગર્જના કરતો અવાજ ગુંજશે કે જે તેમને અંતિમ હિસાબ કિતાબ તરફ બોલાવી રહ્યો હશે.”

આમાલનામું મળવું :

દરેક માણસ માટે બે ફરિશ્તાઓ નક્કી કરવામાં આવ્યા છે કે જે તેનાં કાર્યો લખે છે. આ અલ્લાહની રહેમતની નિશાની છે કે જ્યારે પણ કોઈ માણસ નેકીની નિયત કરે છે તો તેને લખી દેવામાં આવે છે અને જ્યારે તે માણસ તે નેકી કરી દે છે તો તેના ભાગમાં દસ નેકીઓ લખવામાં આવે છે.

તેની સામે બદીની નિયતને જ્યાં સુધી બદી ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી લખવામાં જ નથી આવતી અને જ્યારે બદી કરી દેવામાં આવે છે તો પણ માણસના ભાગમાં એક જ બદી લખવામાં આવે છે અને જ્યારે માણસ એ બદીની તોબા કરે છે તો પછી આમાલનામામાંથી તે બદીને ભૂંસી દેવામાં આવે છે.

ક્યામતના દિવસે આમાલનામું લોકોને આપવામાં આવશે. માણસ પોતે જોઈ લેશે કે તેણે દુનિયામાં કેવા આમાલ કર્યા હતા. તેને જુદું બોલવાની કે બહાનાં કાઢવાની કોઈ પણ તક નહીં મળે કારણ કે તેના બધા અમલો આમાલનામામાં હશે. તેને કહેવામાં આવશે કે :

પારા-૧૫, સૂરએ બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૧૪

اِقْرَأْ كِتَابَكَ ط كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾

(તારી કિતાબ પઢ, આજના દિવસે તારી સામે હિસાબ આપવા માટે તારો નફ્સ જ કાફી છે.)

હઝરત ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “ક્યામતના દિવસે માણસને વાંચવા માટે તેનું આમાલનામું આપવામાં આવશે, પછી અલ્લાહ તેને યાદ અપાવશે. કોઈ પણ આંખનો ઈશારો, કોઈ પણ શબ્દ, કોઈ પણ પગલું કે તેનું કોઈ પણ કાર્ય એવું નહીં હોય કે જે તેને એવી રીતે યાદ ન આવે કે જાણે તે કાર્ય તેણે હમણાં જ કર્યું છે. આ જ કારણે તેઓ કહેશે ધિક્કાર છે અમારા ઉપર !

આ કિતાબનું શું કહેવું ! તેણે કોઈ પણ નાની કે મોટી વસ્તુનું પૂરેપૂરું લખાણ કર્યા વગર છોડ્યું નથી.”

જે લોકોએ આ દુનિયામાં નેકીઓ કરી હશે તે લોકોને તેમનું આમાલનામું તેમના જમણા હાથમાં આપવામાં આવશે. આ લોકો ઘણા ખુશ થઈ જશે અને પોતાના આમાલનામા ઉપર ગર્વ કરશે. તે લોકો બીજી તરફ વળશે અને તેમનું આમાલનામું પણ જોવાની માગણી કરશે.

જે લોકોએ દુનિયામાં બદીઓ કરી હશે તેમને તેમનું આમાલનામું તેમના ડાબા હાથમાં અથવા તો તેમની પીઠ પાછળથી આપવામાં આવશે. એ લોકોને ખબર પડી જશે કે હવે તેમને દોઝખમાં નાખી દેવામાં આવશે અને તેઓ પોતે દુનિયામાં કરેલાં કાર્યો માટે ખૂબ જ પસ્તાવો કરશે.

માણસના શરીરના અંગો દ્વારા ગવાહી આપવી :

ક્યામતના દિવસે લોકો અલ્લાહના અઝાબથી બચવા માટે મરણિયા થઈ જશે. તેઓ દલીલો કરશે અને કસમ ખાઈને કહેશે કે તેમના આમાલનામામાં જે આમાલ છે, તે તેમના પોતાના નથી.

એ સાબિત કરવા માટે કે આમાલ તેમના પોતાના જ છે, અલ્લાહ તેમના શરીરના અંગોને બોલતાં કરી દેશે એટલે હાથ પણ ગવાહી આપવા લાગશે કે તેમણે દુનિયામાં કેવાં કાર્યો કર્યો હતાં.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ નૂર, સૂરા-૨૪, આયત-૨૪

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

(તે દિવસે તેમના વિરુદ્ધ તેમની જીભ, તેમના હાથ અને તેમના પગ ગવાહી આપશે તેની કે જે

તેઓ કરી રહ્યા હતા.)

પારા-૨૩, સૂરએ યાસીન, સૂરા-૩૬, આયત-૬૫

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا

يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

(તે દિવસે અમે તેમના મોઢા ઉપર મહોર લગાવી દઈશું, પરંતુ અમારી સાથે તેમના હાથ

વાતચીત કરશે અને તેમના પગ ગવાહી આપશે કે તેઓ શું કમાઈ રહ્યા હતા.)

તે સિવાય આ દુનિયાની વસ્તુઓ પણ માણસના આમાલની ગવાહી આપશે. હદીસમાં છે કે,

“જ્યાં લોકો રહેતા હતા, જ્યાં જ્યાં જતા હતા અને રાત તેમજ દિવસ, વગેરે, બધા જ ગવાહી

આપશે. તેમાંથી કેટલાક નેકીઓની ગવાહી આપશે અને કેટલાક બદીઓની ગવાહી આપશે.”

મીઝાન (ત્રાજવું) :

બધા મુસલમાનો માને છે કે ક્યામતના દિવસે માણસના આમાલ તોળવા માટે એક પ્રકારનું ત્રાજવું હશે.

કુરઆને મજીદની કેટલીક આયતો મીઝાનની વાત કરે છે.

પારા-૧૭, સૂરએ અંબિયા, સૂરા-૨૧, આયત-૪૭

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ
كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

(અને અમે ઊભાં કરીશું ઈ-સાફનાં ત્રાજવાં ક્યામતના દિવસ માટે કે કોઈ પણ નફસ ઉપર

જરાય જુલ્મ ન થવા પામે અને જો રાઈના દાણા બરાબરના વજનનું પણ હશે તો અમે તેને લઈ

આવીશું.)

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૮ અને ૯

وَالْوِزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَ
مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا
يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

(અને ત્રાજવું તે દિવસે હશે સત્ય, તો જેનું પલ્લું ભારે હશે તો તેઓ સફળ થનારા હશે અને જેનું પલ્લું હલકું હશે તો તેઓ એ હશે કે જેમણે પોતાના નફસને નુકસાનમાં નાખી દીધો હશે એટલા માટે કે તેઓ અમારી આયતોની સાથે જુલમ કરતા રહેતા હતા.)

ક્યામતના દિવસે કેવા પ્રકારનાં ત્રાજવાં હશે તે વિષે આલિમોએ ત્રણ પ્રકારનાં ત્રાજવાંની શક્યતાઓ બતાવી છે.

1. અલ્લાહનો અદ્દલ : તેનો અર્થ એ કે હકીકતમાં કોઈ ત્રાજવું નહીં હોય, પણ અલ્લાહનો અદ્દલ લોકોના અમલને તોળશે.
2. અંબિયા અને અઈમ્મા (અ.) : લોકોનો હિસાબ કિતાબ એ પ્રમાણે કરવામાં આવશે કે તેઓ અંબિયા અને અઈમ્મા (અ.)ની હિદાયત પ્રમાણે ચાલ્યા કે નહીં. તેમનો હિસાબ કિતાબ તેમના દિલોમાં રહેલા ઈમાન અને કુફ્રના આધારે અને તેમની અંબિયા અને અઈમ્મા (અ.)ની હિદાયતની ઈતાઅતના આધારે કરવામાં આવશે.
3. હકીકતમાં ત્રાજવું : ત્રીજી શક્યતા એ છે કે તેમના આમાલને કોઈ ભૌતિક સ્વરૂપ આપવામાં આવશે અને તેમને તોળવામાં આવશે.

ત્રાજવાનું સ્વરૂપ ગમે તેવું હોય, આપણા માટે તો એ જ સમજવું કાફી છે કે આપણા આમાલનો હિસાબ કિતાબ ઈન્સાફની સાથે થશે.

સિરાત (રસ્તો) :

ક્યામતના દિવસે બધા લોકોને દોઝખના ઉપર આવેલા એક પુલ પરથી પસાર થવું પડશે કે જેનું નામ 'સિરાત છે'.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૬, સૂરએ મરયમ, સૂરા-૧૮, આયત-૭૧ અને ૭૨

وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنْجِي الَّذِينَ

اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

(અને તમારામાંથી કોઈ પણ એવો નહીં હોય કે જે તેના ઉપરથી પસાર નહીં થાય, આ તારા રબ

માટે સંપૂર્ણપણે નિશ્ચિત છે, પછી અમે નજાત આપીશું તેમને કે જેમણે તકવો કર્યો હશે અને

અમે છોડી દઈશું જાલિમોને તેમાં તેમના ઘૂંટણ પર.)

રિવાયતમાં છે કે સિરાત ઉપર મંજિલો હશે, દરેક મંજિલનું નામ અલ્લાહના કોઈને કોઈ હુકમ પ્રમાણે હશે.

દા.ત., જો કોઈ માણસ ‘સલાત’ નામની મંઝિલ ઉપર પહોંચી જાય તો તેને પૂછવામાં આવશે કે તેણે યોગ્ય રીતે નમાઝ અદા કરી છે કે નહીં ?

જો તે યોગ્ય જવાબ નહીં આપી શકે તો તેને ત્યાં જ રોકી લેવામાં આવશે અને સજા થશે સિવાય કે તેની કોઈ એવી નેકી કે જે અલ્લાહને પસંદ આવી ગઈ હોય અથવા તો અલ્લાહની રહેમત તેને બચાવી લે.

આવી રીતે તે એક મંઝિલથી બીજી મંઝિલ સુધી આગળ વધતો રહેશે, જો તે બધી મંઝિલોને પાર કરી લેશે તો જન્નત સુધી પહોંચી જશે.

છેલ્લી મંઝિલ :

સિરાતને પાર કરી લીધા પછી મોમિનો જન્નત સુધી પહોંચી જશે. જન્નતનું વર્ણન એવી રીતે કરવામાં આવ્યું છે કે તે એવી જગ્યા છે કે જ્યાં એવી બરકતો છે કે કોઈ આંખે જોઈ નથી, કોઈ કાને સાંભળી નથી અને કોઈ દિલે કલ્પના કરી નથી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે :

પારા-૨૧, સૂરએ સજ્દા, સૂરા-૩૨, આયત-૧૭

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّنْ قُرَّةٍ أَعْيُنٍ ۚ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

(પછી કોઈ નફ્સ જાણતો નથી કે કઈ વસ્તુઓ જે આંખને ઠંડક પહોંચાડે તેવી વસ્તુઓમાંથી

તેમના માટે છૂપી રાખવામાં આવી છે કે જે કંઈ તેઓ કરી રહ્યા હતા એની જાણ તરીકે.)

કેટલાક આલિમો દુનિયા અને આખેરતના તફાવતની સરખામણી માના પેટની દુનિયા અને આ દુનિયાના તફાવતની સાથે કરે છે.

માના પેટમાં બાળક ફક્ત અંધારાથી અને તેની સંકુચિતતાથી વાકેફ હોય છે. તે બહારની દુનિયાની કલ્પના પણ કરી શકતું નથી કે જ્યાં વિશાળ જમીનો અને સમુદ્ર, સુંદર ફૂલ અને ફળ, સૂરજ અને ચાંદનું પરિભ્રમણ, વગેરે છે.

આ બધી વસ્તુઓ કે જે આપણા માટે ઘણી વિશાળ છે. ભાષા અને કલ્પનાની મર્યાદા જુદી જુદી દુનિયાઓના વચ્ચે રહેલી છે. આવી જ વાત આખેરત ઉપર પણ લાગુ થાય છે.

આ દુનિયાની મર્યાદાઓના કારણે તેની કલ્પના કરવી અશક્ય છે.

દોઝખ, સજા અને ઝિલ્લતની જગ્યા છે.

આપણો અકીદો છે કે ગુનેગાર મોમિનો ફક્ત એટલા સમય માટે દોઝખમાં રહેશે કે તેમના ગુનાઓની ભરપાઈ થઈ જાય અને છેવટે તેઓ દોઝખમાંથી બહાર આવીને જન્નતમાં ચાલ્યા જશે.

કેટલાક લોકો જન્નતનાં બધાં ભૌતિક સુખ માણશે, પરંતુ કેટલાક અન્ય એવા હશે કે તેમને અલ્લાહની રજા પ્રાપ્ત કરવાનો અને તેના પસંદ થયેલા બંદા બનવાનું સુખ મળશે.

આવી જ રીતે કેટલાક લોકો દોઝખની બધી ભૌતિક તકલીફો વેઠશે જ્યારે કે અન્ય એવા હશે તેમને ફક્ત એની તકલીફ હશે કે અલ્લાહ તેમનાથી નારાજ છે અને તેઓ તેનાથી દૂર છે.

લોકોના સુખ અને તકલીફો તેમના રૂહાની મર્તબા પ્રમાણે જુદી જુદી હશે.

મૌલા અલી (અ.)એ દુઆએ કુમૈલમાં ફરમાવ્યું છે કે, “તો જો તું મને તારા દુશ્મનોની સાથે અઝાબમાં નાખી દેશે અને જેમના ઉપર તારો ગઝબ નાઝિલ થયો છે એવા લોકો વચ્ચે મૂકી દેશે અને તારા વલીઓથી દૂર કરી દેશે તો પછી માની લે, મારા અલ્લાહ ! મારા સૈયદ ! મારા મૌલા !

મારા રબ ! કે જો હું તારા અઝાબને તો સહન કરી લઉં, પરંતુ તારાથી દૂરી કેવી રીતે સહન કરી શકીશ ? અને માની લે કે જો હું તારી આગની ગરમી તો સહન કરી લઉં, પરંતુ હું તારી રહેમતથી વંચિતતાને કેવી રીતે સહન કરી શકીશ ?”

કેટલાક મહત્વના મુદ્દાઓ :

શફાઅત :

- કયામતના દિવસે અંબિયા અને અઈમ્મા (અ.)ને ગુનેગાર મોમિનોની શફાઅત કરવાનો હક આપવામાં આવશે.
- તે અલ્લાહ પાસે એવા માણસ માટે મગફેરતની દુઆ કરશે કે જેની તે શફાઅત કરી રહ્યા હશે અને તે માણસને જન્નત સુધી લઈ જશે.
- શફાઅત અથવા નજાતનો વસીલો બનવાનો હક અલ્લાહ તરફથી આપવામાં આવેલ એક વિશેષ અધિકાર છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૫૫

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ^ط

(કોણ છે તે કે જે શફાઅત કરે તેની (અલ્લાહની) પાસે સિવાય કે તેની રજાથી..)

એવા મોમિનો કે જેમનાથી અલ્લાહ રાજી હશે તેમને પણ ગુનેગાર મોમિનોની શક્તાઅત કરવાનો અધિકાર મળી જશે. આવી રીતે ઘણા બધા લોકો દોઝખથી બચી જશે.

રસૂલલ્લાહ (સ.) અને અહલેબૈત (અ.)ની ફઝીલત :

રસૂલલ્લાહ (સ.)ને કયામતના દિવસે અબજો લોકો વચ્ચે એક વિશેષ ફઝીલત મળશે. તે ફઝીલત એટલા માટે મળશે કે લોકો અલ્લાહની નજીક રસૂલલ્લાહ (સ.)ના બધા બંદાઓમાં સૌથી વધારે હબીબ હોવાના ઊંચા મર્તબાને જોઈ લે.

રિવાયતમાં છે કે કીમતી રત્નો અને પથ્થરોથી બનેલો એક વિશેષ મિમ્બર રસૂલલ્લાહ (સ.) માટે બનાવવામાં આવશે. આ મિમ્બરનું નામ ‘મકામે મહમૂદ’ હશે. રસૂલલ્લાહ (સ.) આ મિમ્બર તરફ નૂરનો પોશાક અને રત્નોનો તાજ પહેરીને આગળ વધશે.

મૌલા અલી (અ.)પણ તેમની પાછળ પાછળ ‘લિલા-ઉલ-હમ્દ’ ઉઠાવીને ચાલતા હશે.

લિલા-ઉલ-હમ્દ એક અલમ હશે કે જેના ઉપર કલેમો લખ્યો હશે.

જ્યારે રસૂલલ્લાહ (સ.) મિમ્બર ઉપર તશરીફ લાવશે ત્યારે એલાન થશે કે અલ્લાહના હબીબ આ છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)ને હોઝે કૌસર આપવામાં આવશે. હોઝનો શાબ્દિક અર્થ કૂવો થાય છે અને તેનો

ઉલ્લેખ અલ્લાહ તઆલાએ સૂરએ કૌસરમાં કર્યો છે :

પારા-૩૦, સૂરએ કૌસર, સૂરા-૧૦૮, આયત-૧

إِنَّا آعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ

(ખરેખર અમે તને કૌસર આપ્યું.)

આપણો અકીદો છે કે ક્યામતના દિવસે કૌસરની જવાબદારી મોલા અલી (અ.)ને સોંપવામાં આવશે.

ક્યામતના દિવસે ખૂબ જ ગરમી હશે એટલે લોકો ઘણા તરસ્યા હશે, પરંતુ ફક્ત નસીબદાર લોકોને જ કૌસરનું તાજગીભર્યું પાણી પીવા મળશે.

સવાલ જવાબ :

ભાગ 1 - ખાલી જગ્યા પૂરો :

1. તાહેરા હંમેશાં અલ્લાહને યાદ રાખે છે અને બધાં કાર્યો ફક્ત અલ્લાહની રજા ખાતર કરે છે, તે _____ છે.

2. ઈમરાન કહે છે કે હું ઉસૂલે દીનમાંથી ફક્ત તોહીદ, રિસાલત અને ક્યામતમાં માનું છું, તે _____ છે.
3. સબ્રીના તોહીદમાં નથી માનતી અને કહે છે કે હું જેમ ઈચ્છું તેમ જીવન જીવીશ કારણ કે જો અલ્લાહ જ નથી તો ક્યામત ક્યાંથી થવાની, તે _____ છે.
4. નતાશા કહે છે કે અલ્લાહનો એક સાથી છે, તે _____ છે.
5. સકીના બધાને કહે છે કે હું મુસલમાન છું, પરંતુ તે ન તો નમાઝ પઢે છે કે ન તો રોઝા રાખે છે કે ન તો કોઈ પણ ઈસ્લામના હુકમનું પાલન કરે છે, તે _____ છે.
6. મોહમ્મદ પાંચ ઉસૂલે દીનમાં માને છે, તે _____ છે.
7. ઝાહીદને કોઈ પરવા નથી કે લોકો તેને તેના મિત્રોની સાથે શરાબખાનામાં શરાબ પીતાં જુએ, તે _____ છે.

ભાગ 2 :

1. અકાઈદ એટલે આપણા ઉસૂલે દીન. આ આપણા દીનનો પાયો છે અને આપણે તેમાં ઈમાન ધરાવવું જોઈએ. (ઉસૂલે દીન લખો.)
2. કુરઆને મજીદનો કયો સૂરો અલ્લાહની તોહીદને સૌથી સારી રીતે વર્ણવે છે ? તે સૂરો અરબીમાં લખો અને તેનો અનુવાદ લખો.

3. તમારા જ શબ્દોમાં બે પ્રકારની આઝમાઈશ સમજાવો કે જેમનો સામનો આપણે જીવનમાં કરવો પડે છે.
4. કોઈ પણ પાંચ નબીઓ વિષે લખો કે જેઓ મોઅજિઝા બતાવી શકતા હતા. તમારી વાતના પુરાવા માટે કુરઆને મજીદની આયતો લખો.
5. હદીસે કિસાઅમાં આયતે તત્હીરની તિલાવત કરવામાં આવે છે તે કયા સૂરાની આયત છે ? અને કયા નંબરની છે ? તે આયત અરબીમાં લખો અને તેનો અનુવાદ લખો.
6. તમારા શબ્દોમાં સમજાવો કે કયામતના દિવસનો મક્સદ શું છે ? અને તે દિવસે શું થવાનું છે.

સબક 23 : આજકાલના મસઅલાઓ

સવાલ 1 : મહૂમ મુસલમાનનું પોસ્ટમોર્ટમ કરવું જાઈઝ છે કે નહીં ?

જવાબ : શિક્ષણ તથા અન્ય હેતુસર કોઈ પણ મહૂમ મુસલમાનનું પોસ્ટમોર્ટમ કરવું જાઈઝ નથી, પરંતુ જો મહૂમના શરીરનું પોસ્ટમોર્ટમ કરવાથી કોઈ અન્ય મુસલમાનનો જીવ બચી જતો હોય, પછી ભલે તે જીવ ભવિષ્યમાં બચવાનો હોય તો પોસ્ટમોર્ટમ કરવું જાઈઝ છે.

સવાલ 2 : કેટલાક મામલાઓમાં સરકારી સંસ્થાઓ માગણી કરે છે કે મહૂમના મોતનું કારણ જાણવા માટે અમને પોસ્ટમોર્ટમ કરવા દો. આવી માગણીઓને કેવા સંજોગોમાં સ્વીકારી લેવી અને ક્યારે ન સ્વીકારવી ?

જવાબ : ઉપરોક્ત હેતુસર અથવા તો તેના જેવા કોઈ અન્ય હેતુસર કોઈ પણ મહૂમ મુસલમાનના વારસદારને હક નથી કે મહૂમનું પોસ્ટમોર્ટમ કરવાની રજા આપી દે, બલ્કે તેના માટે જરૂરી છે કે શક્ય હોય તો પોસ્ટમોર્ટમ રોકી દે, પરંતુ હા, જો આના કરતાં કોઈ વધારે મહત્વનું કારણ હોય તો રજા આપવી જાઈઝ છે.

સવાલ 3 : કેટલાક ગેરઈસ્લામી દેશોમાં મય્યતને પેટીમાં મૂકીને કબરમાં દફન કરી દેવામાં આવે છે. આવા સંજોગોમાં અમારે શું કરવું જોઈએ ?

જવાબ : મય્યતને પેટીમાં મૂકીને કબરમાં દફન કરવામાં કોઈ વાંધો નથી, પરંતુ ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે શરીરતની બધી વાજિબાત અદા થઈ જાય અને વાજિબાતમાંથી એક એ છે કે મય્યતને જમણા પડખે સૂવડાવીને તેના મોઢાને કિબ્લા તરફ કરી દેવું જોઈએ.

સવાલ 4 : જ્યારે વિદેશમાં મર્હૂમના કોઈ વારસદાર હાજર ન હોય તો દફનવિધિ કોણે કરવી જોઈએ ?

જવાબ : જો મર્હૂમના વારસદારોનો સંપર્ક ન થતો હોય અને તેમનાથી દફનવિધિ માટે ઈજાઝત લઈ શકાતી ન હોય તો પછી ઈજાઝતની શરત બાકી રહેતી નથી અને હવે મુસલમાનો માટે મય્યતની દફનવિધિ કરવી વાજિબે કિફાઈ થઈ જાય છે.

સવાલ 5 : એવા જીમમાં કે જ્યાં સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો સાથે કસરત કરતાં હોય, શું ત્યાં જવું હરામ છે ? એવા કોઈ જીમ મળતા જ નથી કે જે ફક્ત પુરૂષો માટે હોય, મારે શું કરવું જોઈએ ?

જવાબ : આવું કરવું તદ્દન હરામ છે.

સવાલ 6 : બીચ પર, સિવમિંગ પુલમાં અને અન્ય જગ્યામાં જ્યાં સ્ત્રી પુરૂષો ભેગાં તરતાં હોય, તેના વિષે ઈસ્લામ શું કહે છે ?

જવાબ : આવું કરવું જાઈઝ નથી.

સવાલ 7 : એવા સિવમિંગ પુલમાં કે જ્યાં સ્ત્રી પુરુષો ભેગાં મળીને તરતાં હોય અને સ્ત્રીઓ હિજાબ ઉતારી નાખતી હોય અને ના પાડવાથી પણ માનતી ન હોય, શું ત્યાં કોઈ પણ ખરાબ નિયત વગર જવું જાઈએ છે ?

જવાબ : જો કે ખરાબ નિયત વગર ઓછાં કપડાં પહેરેલા લોકો તરફ નજર કરવી જાઈએ છે, પરંતુ આવી જગ્યાઓમાં કે જ્યાં આવું અનૈતિક આચરણ થતું હોય ત્યાં નેક નિયતથી પણ જવું એલતિયાતે વાજિબ છે કે ત્યાં નેક નિયતથી જવું જાઈએ નથી.

સવાલ 8 : એક વિદ્યાર્થી અથવા નોકરિયાત માણસ એવી જગ્યાએ ભણે છે અથવા કામ કરે છે કે જે તેના શહેરથી ૨૨ કિલોમીટરથી વધારે દૂર છે. તે દરરોજ ત્યાં જાય છે અને કામ પૂરું કરીને પોતાના ઘેર પાછો આવે છે અને એવી શક્યતા છે કે આવું એક અથવા વધુ વર્ષ ચાલતું રહેશે. તેને નમાઝ અને રોઝા કસર કરવા જોઈએ કે નહીં ?

જવાબ : તેણે પૂરી નમાઝ પઢવી જોઈએ અને રોઝા રાખવા જોઈએ.

સવાલ 9 : એક મુકલ્લફ (જેના ઉપર નમાઝ, રોઝા વાજિબ થઈ ચૂક્યા હોય તે) પોતાના શહેરમાં સવારની નમાઝ પઢે છે અને પશ્ચિમ દિશામાં મુસાફરી કરે છે, પછી તે એવા શહેરમાં આવે છે કે જ્યાં સુબહે સાદિક થઈ નથી અને પાછળથી થાય છે. અથવા તે ઝોહરની નમાઝ પોતાના શહેરમાં પઢે છે અને પછી હવાઈ મુસાફરી કરીને એવા શહેરમાં પહોંચે છે કે જ્યાં

ઝોહરનો સમય થયો નથી અને પાછળથી થાય છે. અથવા તે પોતાના શહેરમાં મગરિબની નમાઝ પઢે છે અને પછી એવા શહેર તરફ મુસાફરી કરે છે કે જ્યાં સૂર્યાસ્ત થયો નથી અને પાછળથી થાય છે. શું આવા સજોગોમાં ફરીથી નમાઝ પઢવી જોઈએ ?

જવાબ : આ વાતને બે રીતે જોઈ શકાય. એહતિયાતની રીતે બહેતર છે કે નમાઝ ફરીથી પઢે, જો કે જાહેરી રીતે તેના પર વાજિબ નથી.

સવાલ 10 : હજના સમયમાં સ્ત્રીઓ હેઝને મુલતવી કરવા માટે દવાની ગોળીઓ લે છે, તે ગોળીઓ લીધા પછી જ્યારે હેઝનો સમય શરૂ થઈ જાય છે તો રક્તસ્ત્રાવ અટકી અટકીને થાય છે. શું એવા રક્તસ્ત્રાવને પણ હેઝ ગણવામાં આવશે ?

જવાબ : જો રક્તસ્ત્રાવ અટકી અટકીને થતો હોય અને સતત ત્રણ દિવસ સુધી ચાલતો ન હોય તો પછી હેઝના નિયમો તેના પર લાગુ નહીં થાય, પરંતુ ધ્યાન રાખવા જેવી બાબત એ છે કે રક્તસ્ત્રાવ શર્મગાહની અંદર પણ સતત ત્રણ દિવસ સુધી ચાલતો રહેવો ન જોઈએ.

સવાલ 11 : શું સ્ત્રી માટે જઈઝ છે કે હેઝ વખતે કુરઆને મજીદની સાત આયતો કરતાં વધુ આયતો પઢે ? (વાજિબ સજ્દાવાળી આયતો કરતાં જુદી આયતો) જો આ જઈઝ હોય તો આ મકરૂહ છે ? અને શું તેનો અર્થ એ થાય છે કે તેને પઢવાનો સવાબ ઓછો મળશે ?

જવાબ : તે વાજિબ સજ્ઞાવાળી આયતો સિવાય બધી આયતો પઢી શકે છે અને જ્યારે કહેવામાં આવે છે કે સાત આયતો કરતાં વધારે પઢવી મકરૂહ છે તો તેનો અર્થ એ છે કે તેને પઢવાનો સવાબ ઓછો મળશે.